

De anima

Vnde quidem igitur a prioribus tradita de anima dicta sunt. Iterum autem tanquam ex principio redeamus tentantes determinare quod est anima et quod utique erit communissima ratione ipsius.

Dicimus itaque unum quoddam genus eorum quod sunt subiecta. Huius autem aliud quod est sicut

materiam quod secundum se quidem non est hoc aliud: aliud autem sicut formam et spiritum secundum quam deus iam hoc aliud, et tertiam que exhibet. Est autem materia quodam potestate. spiritus autem endelechia. Et hoc dupliciter. hoc quidem sicut scientia. illud autem sicut considerare. Substantia autem maxime videntur esse corpora: Et horum quedam physica. hec enim aliorum principia. Physicorum autem alia quidem habent vitam. alia autem non habent. Utam autem habere dicimus id quod per se ipsum habet alimentum et augmentum et decrementum. Quare omne corpus physicus participans vitam substantia erit. Substantia autem sicut opposita. Quoniam autem est corpus et hinc vita habens. non utique erit corpus anima. Non est enim eorum quod in subiecto corpus. Magis autem sicut subiectum et materia est.

Orra initium secundi libri de anima

Queritur primo utrum anima sit substantia. Arguitur primo quod non. quod prius est accidenti inesse subiecto. sed anima est in corpore vel in subiecto. ergo recte.

Secundo sic. prius est accidenti definiri per subiectum. sed anima est hinc. quia definitur per corpus. ergo non est subiectum. Tercio sic. esse per se est prius substantie. sed anima non est ens per se sed existit in sua materia. ergo non est substantia. In oppositum est physis.

Pro responsione sciendum est primo quod postquam physis in primo libro reprobavit opiniones antiquorum de anima. hic sequenter incipit determinare de ipsa secunda veritatem et opinionem priam. et dicit quod oportet tentare determinare de ipsa anima. et hoc dicit propter eius difficultates. quod

Liber secundus

nolebat de veritate inuenienda presumere. et pmo determinat de anima s^m se. et deinde de potentis, procedendo a communioribⁱ ad minus communia. et p hoc soluitur vna questio mota in pmo libro de ordine determinandorum circa ipsam animam.

Sciendum est secundo q^d definitio substantie et accidentis inter se differunt. ut habetur septimo metaphysice. q^d definitio substantie est absolute et non datur p additamentu. sed definitio accidentis datur p additamentu. Luius rō est q^d substantia in natura propria est ens in se compleu nō habens esse alteri inherens. et q^d definitio indicat quid est esse rei ideo in definitione substantie non additur aliquod extrinsecu. Accns vero nō habet esse nisi p subiectu et in subiecto. ideo in eius definitō eponit subiectu. et similiter q^d nulla forma partis est qd in specie pplete. ideo in definitione forme partis semper aliquid ponit qd est extra essentiam eius. ideo cuia sit forma partis oportet q^d in eius definitō eponit materia vel subiectu et aliquid explicans suā essentiam. ideo plus volens inuestigare definitiōnem aie ponit sex diuisiones aie. quarū tres pme valent ad inuestigandū naturā aie. et alie tres se tenent ex parte subiecti aie qd ponit in sua definitiōne tanq^d additamentu sue essentie.

Sciendū est tertio: q^d pma illarum diuisiōnū est diuisio entis in decem pmenta. Secunda est diuisio substātie in materiā formā et ppositū. q^d sic differunt. q^d materia fm se nō est hoc aliquid sed tñ in potentia ut sit hoc aliqd. forma etiā nō est hoc aliquid. sed est fm quaz sit hoc aliquid in actu. Sed ppositū qd est substantia ppleta subsistens in ultimō actu nature est hoc aliquid. Et notanter d^r subsistens in ultimō actu nature et substātie ppleta. q^d licet aia rōnalis separata est per se subsistens tñ non subsistit substātentia ppleta. quia est pars spēi et substātie complete. Tercia diuisio est actus in actum primū et secundū. ut sciētis scientia est actus primus. et plderare est actus secundus. Sed diuisiōnū que valent ad inuestigandū subiectū anime prima est. q^d substantiaz quedā sunt corporee. et quedā incorporee. inter quas corporee maxime vidēt esse substātie. q^d sunt nobis notiores alijs. Secunda diuisio est q^d corpora. quedā sunt physica. ut homo vel lignū. quedā artificialia. ut scannū. que sic differunt q^d naturalia vidēt esse magis substancialia q^d artificialia. Primo q^d sunt pncipia artificialia et nō econtra. Secundo. q^d sunt substātie fm materiam et formā simul. Artificialia fm materiā tm quam supponit a natura. et fm formā eoz sunt accidentia. Tercia diuisio corporum naturalium quedā habent vitam et qdam non. Unde vita habere dicūtur que suscipit augmētum. decrementum. et nutrimentum. tamen non solum per habere augmētum vel nutrimentum aliquid vivere dicitur. sed etiam p hoc q^d sentit et inteligit vel alia opera vite exercet. nam substātie separate non nutritur. et tamen in ipsis est vita. q^d intelligit et volunt. Unde ex prīma triū pmarū diuisiōnū sumitur q^d anima est substātie. ex secunda q^d est forma vel actus. et ex tercia q^d est actus primus. Sed ex pma aliaz triū sumit q^d est actus substātie corporee. et ex secunda q^d est actus corporis physici. et ex ter-

De anima.

Etia quod est actus corporis in potentia vitam habentis

Conclusio prima. *Aia nō est forma accidentalis.* Patz quia nulla forma accidentalis dat esse simpliciter sed presupponit aliquid in esse completem. sed anima dat esse corpori simpliciter in actu. ergo rē. *Antecedens patz.* quia in hoc differunt forma substantialis et accidentalis. quod accidentalis dat esse finem quod advenit enti in actu simpliciter et in potentia finis quidem. Sed substantialis dat esse simpliciter et advenit enti in pura potentia. scilicet materie p̄me. Ex hoc infert beatus Thomas quod unius rei non possunt esse plures forme substanciales. quia prima faceret esse in actu simpliciter. alie vero advenirent enti amplectu et perfecto in actu simpliciter.

Conclusio secunda. *Aia non est totus oppositū.* Patz quia totum oppositum est hoc aliquid subsistens subsistentia completa. sed aia non est huiusmodi sed solum existit ut pars sp̄ei. ergo rē.

Conclusio tercua. *Aia non est materia.* Patz quia anima dat esse in actu et dat nomen et rationem et cui inest. sed materia nullum isto non dat.

Conclusio quarta. *Animam est forma substantialis* quia non est forma accidentalis. ut patz per primam conclusionem. nec materia nec oppositum. ergo a sufficienti divisione est forma substantialis. Ex quo patet responsio ad quesitum quod anima est substantia incompleta et per modum partis et non substantia completa quod directe ponat in predicamento.

Ad rationes enim oppositū. *Ad primā dicitur quod anima non est in corpore* namque in subiecto existente actu a quo existentiam accipiat ut est subiectum accidentis. sed solum est in subiecto ut substantialis forma vel actus et essetur in actu per ipsam formā. *Ad secundam dicitur quod definiri per additamentū non convenit soli accidenti.* et sic non est sibi quarto modo proprium. sed etiam non convenit cuilibet forme partis. *Ad tertiam dicitur quod anima habet per se esse* sic quod non est in alio a quo capiat suam subsistentiam. sicut accidentes est in subiecto. et ideo non est in alio ut accidens in subiecto.

Necessitate est ergo animam substantialē esse sicut sp̄em corporis physici potentia vitā habētis. substantialia autem actus. huiusmodi igit̄ corporis actus. Hic autem dicitur duplicitate. alius quodem sicut scientia. alius autem sicut considerare. Manifestum ergo quod sicut sciā. inexistere enim animā et somnus et vigilia est. proportionabile autem vigilia quidem ipsi considerare. Somnus autem ipi habere et non operari. Prior autem generatōe eodem scientia est. Unde anima est actus primus corporis physici potentia vitā huiusmodi.

Liber secundus.

Tale autem quodcumque organicum Organum autem et platarum partes sunt et penitus simplices. ut foliis fructiferi cooperimentum Fructiferum autem fructus. radices vero ori similes sunt. utraque enim trahunt alimentum. Si autem aliquod primum in omni anima optime dicere erit utrum primus actus corporis physici organici Unde non oportet querere si unius est anima et corpus. sicut neque cera et figura. neque omnino unius cuiusque materia. et id cuius materia. hoc unum enim et esse cum multipliciter dicantur quod proprium est actus est

Querit secundo. utrum diffinitio aie sit bñ assignata. in qua
dicitur aia est actus p̄mus corporis physici organici potētia vitā h̄ntis. **A**r-
guis p̄mo q̄ nō. q̄ aia est actus sicut scia. vt dicitur in textu. sed scia est actus se-
cundus. q̄ aia nō est actus p̄mus. **S**ecundo sic. aia est actus illius qđ sub-
h̄ntis generatōi. sed illud est materia p̄ma. q̄ aia est actus materie p̄ me et nō
corpis. **T**ertio sic. aia est actus corporis vitā h̄ntis in actu. q̄ male ponit
vitā h̄ntis in potētia. **Q**uarto sic. actus et potētia debet inter se p̄portio-
nari. sed aia est actus simplex. q̄ dicitur habere potentiam simplicem. sed corpus or-
ganicum nō est simplex. cū habeat diuersitatem organorum. igit̄ aia nō est actus
corpis organici. In oppositū est phus.

Pro mīsione sciēdū est p̄mō. q̄ postq̄ p̄hus p̄misit di-
uisiones valentes ad īvestigādū definitōem aie. et noīauit p̄mā p̄tē defi-
nitōis aie. scz q̄ ip̄a est actus. N̄ter noīat alias p̄tes ut p̄cludat definitio-
nē aie ex ip̄is. et p̄mo ostendit q̄ est actus p̄mus. Nā est duplex act⁹. qdā
est p̄mus. sicut scia. Alius secūdus sicut p̄siderare. et h̄oz actuū scia est p̄
or via generatōis. nā p̄sideratio p̄patit ad sciam sicut actus ad potentia.
modo actus licet via p̄fectiōis p̄cedat potentia in diuersis ordine genera-
tiōis et p̄fectiōis. tñ in eodē potentia p̄cedit actuū via generatōis. eo q̄ ali-
qd̄ p̄us est in potentia q̄ in actu. ideo scia p̄or ē i eodē ḡnatiōe q̄ p̄sideratio
Unde manifestū est q̄ aia est actus p̄mus. q̄ in corpe aiatō sicut scia re-
manet in habitu tā in somno q̄ vigilia. et p̄siderare solum in vigilia sic aia
semp manet et sensatio et motus q̄ sunt act⁹ nō remanēt. q̄ aia ē act⁹ p̄m⁹

Sciedum est scđo qđ corpus organicum dicitur qđ habz
diuersitatē priū differētū situ & figura deputataꝝ ad diuersa opa vite exer-
cenda. organū eīn dī p̄ differēt ab alijs situ & figura deputata ad aliquā
opatōem exercendā. diuersitas eīn organoz in corpe vitā h̄ite est nccaria
pter diuersas opatōes aīe exercendas. cū eīn aīa sit pfectissima forma in
ter formas corporoz naturaliū ipa est pncipiū multaz operationū ppter q̄s re-
quirit diuersitatē organoz in suo pfectibili. sed forme terū inatataꝝ pro
pter suā impfectōem sunt pncipia paucariū operationum. ideo requiriunt
corpus homogenium eiusdem dispositionis & figure in toto & in partibus

De anima

Ex quo patet quod melius dicitur quia sit actus corporis organici quam materie prima quia enim est simplex secundum essentiam tamen est multiplex in virtutibus. et ille virtutes ad suas operationes requiriunt organorum pluralitatem. ideo autem requirent corpus organisatum.

Sciendum est tertio quod in ultima parte definitionis dicitur potentia vitam habentis quia corpus vitam habet simpliciter in actu ut sic est compositum modo compositum non ponit in definitone forme. sed materia tamen. Unde materia corporis vivi est illud quod pertinet ad vitam sicut potentia ad actu. et sic autem est secundum quam corpus vivit in actu quod tamen de se solo est in potentia ad vitam non tam est intelligendum quod in corpore ante aduentum autem sit aliquod forma corporeitas de genere substantiae quae sibi det esse corporeum et quod autem det vivere tamen. sed autem sibi adueniens dat esse substantiale corporeum esse vivum et perficit materiam secundum omnes istos gradus perfectionis. ideo recedet autem non manerit idem corpus numero.

Tunc sit conclusio prima predicta definitio autem est sufficiens. Pater primo. quod anima sit actus primus ex prius dictis. et quod sit actus corporis organici. probat per hoc a minori. quod minus videtur quod plantae essent organicae quam de aliis animalibus propter imperfectiorem autem vegetatiue que ceteris habent pauciores operationes. sed corpora plantarum sunt organisata. quia ibi sunt diversae partes ordinatae pro diversis operibus. sicut folium ad cooperatum fructuum cortex autem ordinatur ad cooperatum substantie arboris. ut cutis ad tegendum carnes in animalibus. et radices ordinantur ad sugendum nutrimentum a terra et proportionat oriam animalis per quod attrahit alimentum. ergo anima est actus corporis organici. Ex ista definitione infert perhuc quod non est querenda cum quare ex corpore et anima sit vivus per se. cum ostensum sit quod anima est propria forma corporis. et corpus est propria materia eius. modo non est querenda causa quare ex propria potentia et ex proprio actu sit vivus per se.

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur quod licet scientia sit actus secundus respectu hominis. tamen respectu scientis est actus primus et considerare est actus secundus. Ad secundam dicitur quod licet anima in ratione forme substantialis sit actus materie prime tamen in ratione anime intelligentium habet talis gradum perfectionis quod potest operari per diversas virtutes opera vite que requirunt diversa organa est actus corporis organici. et quia hic diffinitur ut est anima. ideo melius dicitur quod est actus corporis quam materia. Ad tertiam dicitur quod vivere potest capi dupliciter. Uno modo per esse viventis secundum hunc quod vivere in viventibus est esse. et tunc dicitur quod corpus habens animam habet vitam in actu per alterum. sed de se est tamen in potentia respectu illius vite. quis sit in potentia actui coniuncta. Alio modo capitur vivere per operatione vitali ut dicit actu secundus. et hoc modo corpus habens animam habet vitam in potentia etiam distarem ab actu quia non semper in actu habet omnes operationes vite. Ad quarum tam pater solutio ex dictis

Universaliter quidem igitur dictum est quid est anima. Substantia enim est que secundum rationem hec autem est quod quid erat esse

Liber secundus

hmoi corporis. sicut si aliquod organorum physicum esset corpus. ut dolabra. erat quidem enim dolabrum esse substantia ipsius et anima hec. Divisa autem bac non utique amplius dolabra erit. sed aut equinoce. nunc autem est dolabra. non enim hmoi corporis quod quod est esse et ratione anima. sed physici hmoi habentis in seipso principium motus et status. Considerare autem in partibus oportet quod etiam tu es. Si enim est oculus anima ratione visus est. hec enim subiecta eo culi. que enim rationem. oculus autem materia visus est. quo deficiente non est adhuc oculus nisi equinoce. sicut lapideus aut depictus. Oportet igit accipere quod est in parte. in toto vivente corpore proportionabiliter nancetur habens. sicut pars ad partes totus sensus ad totum corpus sensituum est in quantum est hmoi. Est autem non abiectus animam ponentia ens ut vivat. sed quod habens. semen autem et fructus potentia hmoi corpus est. sicut quidem igit in cito et visio. sic et vigilia actus. ut autem visus et potentia organi anima. Corpus autem quod potentia est. sed sicut oculus est pupilla et visus et ibi anima et corpus anima. Quod quidem igit non sit anima separabilis a corpore aut partes quedam ipsius. si partibilis apta nata est. non immanifestum est. quare nondum enim actus partium est ipsorum. Atuero enim quasdam nibil prohibet propter id quod nullius corporis sunt actus. Amplius autem manifestus si sit corporis actus anima. sicut nauta nautis. Figuraliter quidem igit sic determinetur et describatur de anima.

Queritur tertio utrum anima rationalis unius corpori organico ut forma. Arguitur quod non. quia nulla potentia quod oritur ab aliqua forma potest esse magis eleuata quam forma a qua fluit sed intellectus est separatus et nullius corporis est actus et est potentia animae. quod anima non unitur corpori ut forma. Tercio sic quod enim se habet esse non est forma corporis. sed anima rationalis habens enim se et est per se subsistens. quod non unitur corpori ut forma. Quarto. esse unius corporis semper conuenit forme quod hoc sibi per se conuenit. sed anima rationalis non semper est unita corpori. sed quoniam separata. ergo sibi non unitur ut for-

De anima

ma. In oppositum est phus in textu.

Pro responsione sciendum est primo q postq; phus posuit
comunem diffinitionem aie ppter eam manifestat. et qdum ad ea que ibi po-
nuntur ex parte anime. et qdum ad ea que ponuntur ex parte subjecti. Quo
ad pmi ipam manifestat dupliciter. s. p similitudinem ad res artificiales
ex proportione partium ad totum. Ratio primi est. quia forme artificiales eo
q sunt accidentia causata a nobis sunt nobis notiores q forme substantiales
a natura causatae. Ratio secundi. quia partes anime sunt potentie
eius que sunt nobis manifestiores ipa anima. nam ex cognitōne obiecto
rum venimus in cognitōne actuum. et ex actibus in conitōne potentia
rum per quas aiam cognoscimus. ideo conuenienter manifestatur defini-
cio anime.

Sciendum est secundo q per similitudinem rerum artifi-
cialium sic ostendit phus q anima sit actus substantialis corporis. nam si
dolabra esset corpus naturale sua forma esset actus essentialis eius. et de
sua quidditate. qz forme corporum naturalium sunt de genere substantie. et de
essentiali compositi. Et iterū si dolabra nedium esset corpus physicu s etiam
aia tunc forma dolabre esset aia. qua separata non esset plus dolabra. ni
si equiuoce. ergo cum aiatum sit corpus physicum forma eius que ē anima
est actus substantialis eius. et de sua quidditate. et ipa separata non remanet
amplius corpus naturale nisi equiuoce. sicut remota forma dolabre nō re-
manet corpus artificiale nisi equiuoce. Deinde hoc manifestat ex propiore
partium ad totum. quia si oculus esset aiatus visus esset aia eius. quia visus
est forma essentialis oculi. et oculus est materia eius. et deficiēte visu nō ma-
neret oculus nisi equiuoce sicut est oculus lapideus vel depictus. sed sicut
est in parte viuentis ut in oculo in toto viuente. ergo sicut visus est for-
ma substantialis oculi. qua remota non est oculus nisi equiuoce. ita aia est
forma subalit corporis organici qua remota nō remanet idē corp⁹ in spē.

Sciēdū ē tertio q aliquid d̄r esse in potentia ad opatōem dū
pl. Uno° qz nō hz p̄n⁹ opatōis. Alio° qz hz p̄n⁹ opatōis s̄ nō opat⁹ p̄n⁹.
ipm. corp⁹ at cui⁹ aia ē act⁹ nō hz vitā i potētia pmo. s̄ secūdo mō. id d̄r
in textu qz hmōi potētia nō ē abiectis aiam. i. vitā. s̄ semē siue fruct⁹ in q se-
men cōseruat est in potentia ad pncipiū vite. qz semē nondum habet aiam
et sic illa potentia abiect aiam. sed habens animā est solum in potentia ad
opatōem vitalem et non ad aiam. nisi loquendo de potentia coniuncta
actui. Unā aia est actus p̄mus sicut visus est actus oculi. et nō sicut visio q
est actus secundus vel incisio respectu cultelli. Et sic p̄z q corp⁹ h̄ns aiam
habet actu p̄mu s̄ qnq; careat actu secundo. Ex qbus infert phs q aia est
act⁹ totius corporis. sicut p̄tes ei⁹ s̄t act⁹ p̄tū corporis. Et cū forma nō se
parat ab eo cui⁹ est forma seqtur q aia non potest separari a corpe vel ipa to-
ta vel aliquae p̄tes ei⁹. qd̄ d̄r notāter. qz hz aliq p̄tes ei⁹ possit separari. tñ il-
le non sunt actus alicui⁹ partis corporis.

Lōclusiō p̄ma. Aia q ē act⁹ corporis fm se totā et p̄tes ei⁹
vt ē sensitiva in brutis vel vegetativa i plātis nō ē a corpe separabil fm esse
p̄z qz tal aia nō hz opatōem nisi mediante corpe sic instrumento. g.

Liber secundus

Conclusio secunda. Anima rationis est separabilis a corpore sicut esse patet. quia non est totaliter a materia comprehensa. quia habet alii quas potentias non affixas organo corporali. cum ergo potentia fluens ab aliqua essentia non sit magis elevata quam illa essentia. lequisque anima rationis a qua fluunt tales potentie non est penitus corpori affixa.

Conclusio tertia. Anima rationis unitur corpori organico ut forma. patet. quia illud quo aliquid formaliter operatur est forma eius quod nihil agit nisi sicut est actu. sed anima rationis est principium quo formaliter operatur corpus humanum et vivit. ergo etiam est forma eius.

Ad rationes ante oppositum Ad primam dicitur quod intellectus dicit sepatus quia non est affixus alicui corporali organo sicut potentie sensitiae. sed tamen sicut esse est corpori coniunctus in se. sicut enim est virtus corpori coniungitur. Ad tertiam dicitur quod illud quod est per se subsistens per modum suppositi nunc unitur alteri ut forma. sed anima non subsistit per modum partis speciei. Ad quartam dicitur quod licet anima quae sit separata et non unita actualiter corpori. tamen semper est visibilis. quia dum est separata habet naturalem inclinationem ad hoc per proprio corpori reunitur.

Vloniam autem ex incertis quidem certius aut fit quod et sicut rationem notius temptandum est iterum sic aggredi de ipsa. Non enim solum. quia oportet diffinitiū rationem ostendere. sicut plures terminos dicunt. sed et causam inesse et demonstrare. Hunc autem sicut conclusiones rationes terminos sunt. ut quid est tetragonismus equale altera parte longior orthogonium esse quam laterale. talis autem terminus ratio conclusionis. Dicimus autem quod tetragonismus est media inuentio rei causam dicit. Dicimus igitur principium accipientes intentionis determinari animam ab inanimato in vivendo. Multiplique autem ipso vivere dicto et si unum aliquod horum insit solum. vivere ipsum dicimus. ut intellectus et sensus. motus et status sicut locum. Adhuc autem motus sicut alimento et decrementum et augmentum. Unde et vegetabilia omnia vivere. videntur autem in seipsis habentia potentiam et principium huiusmodi. per quod augmentum et decrementum suscipiunt sicut contrarios locos. Non enim sursum quidem augentur. deorsum autem non sed similiter in utroque

De anima

Et penitus quicunque alunt et vivunt in fine quoque patet accepere alimentum. Separari autem hoc ab aliis possibile est. alia autem ab hoc impossibile est in rebus mortalibus. Manifestum est autem in his quod vegetari. neque enim una inest ipsis potentia. alie ait
Vivere quidem igitur propter hoc principium inest omnibus viventibus. At alia autem propter sensum primum. et namque que non mouentur neque mutantia locum. habentia autem sensus alicuius dicimus et non vivere soli: videntes autem et huius multa esse alicuius. Viventia autem cum sint natura habent solum sensum. Sensus autem primo in est omnibus tactus. sicut autem vegetarii potest separari a tactu et omni sensu. sic et tactus ab aliis sensibus vegetarii autem dicitur. At alia videtur tangendi sensum habentia. Propter quam autem ceterum vegetarii accidit posterius dicimus. Huc autem in tantum dictum sit solum quod est alicuius hoc quod dicta sunt principia. et his determinata est vegetatio. sensitio. intellectio. et motu.

Queritur quarto. utrum propriam definitio alicuius sit bene assignata in qua de alicuius est principium quo vivimus sentimus enim locum mouemur et intelligimus etc. Arguit primo quod non. quod ista definitio alicuius non provenit omnibus alicuius. ergo est insufficiens. Ans per hoc quod per aliam sensitivam et etiam vegetativam non intelligimus. Secundo arguit sic. definitio dicitur datur per posteriores. qui datur per operationes vitae. ergo non est bona. Tercio sic. ista definitio provenit potentias alicuius. quod potentiae sunt principia quibus vivimus sentimus etc. ergo definitio est insufficiens. In oppositum est philosophus in textu.

Pro responsione sciendum est primo. quod postquam philosophus posuit definitorem communem alicuius. sequenter ponit propriam per quam intendit primas demonstrare. nam quedam est definitio que est demonstrationis conclusio. Alio est principium. et quia in demonstratione oportet magis credere principiis quam conclusione. ideo necesse est quod omnis demonstratio procedat ex notioribus quo ad nos vel naturam. quibus per demonstrationem notificatur conclusio. unde in aliquibus eadem sunt nobis nota et nature. ut in mathematicis. ideo ita istis demonstratio procedit ex notioribus enim naturam et quo ad nos. sed in aliis non sunt nobis eadem nota et nature. sicut in naturalibus in quibus effec

Liber secundus.

eis quia sunt sensibiles frequenter sunt nobis notiores suis causis. ideo in naturalibus convenienter procedimus a notioribus nobis et minus finitum naturam notis. et hoc genere demonstrationis hic virutur phis intendens demonstrare unam definitorem aie per aliam. nam quodam definitio potest esse inclusio demonstrationis respectu alterius. sicut in mathematicis exemplum est de tetragnomino cuius est una definitio. dicens quod est ut tetragnomus est octogonum equilaterale quadrangulo equale altera parte longiori. Alia vero dicit propter quid. ut tetragnomus est medie rei inuenit. et medie lineae inter duo latera inegalita quadrangiuli altera parte longiori.

Sciendū secundo quod definitio quae prius posita p̄t p̄ presentē sic demonstrari. Illud quod est principium vivendi est actus primus corporis organici tamen. sed alia est principium vivendi in oībī animaliis. ut postea patet. Et actus primus. ut patet. ergo et forma corporis viventis. Et finis secundus. Hoc inā hec demonstratio est a posteriori. ex eo enim quod alia est forma corporis viventis est principium operū vite et non econuerso. Sed finis Egidii de roma ponit a priori. Dicit enim quod ambe definitiones dant per cām. sed prima datur per cām communem. et ista datur per cām spēalem. ideo hec definitio est notior finitum naturali quam prima et etiam quod ad nos. ideo per aliam demonstrare. Nam prima definitione data per cām remotam dicit quia est. secunda vero data per cām spēalem dicit propter quid. Potest tamen dici saluando utramque opinionem quod si opera vite considerent finis esse quod habent in intentione agentis habent rationem cause finalis respectu unionis anime cum corpore. et sic illa demonstratio est a priori data per finem. Sed si considerent ille operationes finis esse quod habent in executione operis sic sunt posteriores actu subali quam conuenit corpori per animalia. et sic ibi est demonstratio quia est.

Sciendū est tertio. quod ad probandum animalia esse principia vivendi supponit phis quod animalia distinguuntur motu et sensu ab inanis. et cum sit multiplex modus vivendi. si unus illoꝝ tamen insit aliqui illud de animaliis. Ut ultra supponit secundo quod sunt quatuor modi vivendi. Primus est per intellectum. Secundus est per sensum. Tertius est per motum localem. Quartus est per motum alimenti augmenti et decrementi. nam quodam animalia solū nutritur augenti et decrecenti ut plante. quedam vero propter hec habent sensum sine motu locali. ut animalia imperfecta. ut conche et ostree. Alia cum predictis habent motum localem. ut animalia bruta perfecta. In alijs ultra repit intellectus in hoc. Appetituum autem quod est quantum genus potentiarum aie non facit gradum distinctum in viventibus. quod ubique est sensus ibi est motus appetitus sensitivus. et contra. ideo quibus sint quatuor genera potentiarum aie. tamen sunt quatuor gradus vivendi. ex quibus probatur quod animalia sit principium vivendi finis omnes gradus.

Pro quo sit conclusio prima. Alia in plantis est principium vivendi. quod ubique inuenit alios modus vivendi ibi animalia est principium vivendi sed in oībī vegetabilibus et plantis inuenit primus modus vivendi. scilicet nutrimenti. Et in ipsis animalia est principium vivendi. Et quod illud principium non sit natura sed animalia per quod natura non mouet ad operationes diversas positivas. sed motus aug-

De anima

Mētific fin loca straria. qz vegetabilia augent nō solū p̄sus sursum nec de oſum. sed vndiqz. ḡ tale p̄ncipium viuendi nō est natura sed aia. et qz ve getabilia nō solū augetur et decrescet p̄sus sursum vel deorsum tñ s̄ vtrūqz et qz vegetabilia nō solū viuunt qñ augent et decrescet. sed q̄dū nutriuntur. Ex quo p̄z qz vegetatiū est p̄mū inter genera viuēdit separabile ab alijs sed alia nō p̄nt ab eo separari. sicut tactus separatur ab alijs sensib. sed nō separatur alijs ab eo. et hoc est verū in mortalib. sicut dicit textus. qz in incorruptibili intellexiū separatur ab alijs

Conclusio secūda. Aia est p̄ncipiū viuēdi in aialib. p̄z qz aliquid dī esse aial. ppter sensum. qz licet q̄dam aialia sentiant et moueantur. en nō solū illa q̄ mouent se dicuntur aialia. sed illa etiā q̄ habent tñ sensum. multa sunt aialia que nō mouentur motu p̄gressu vi conche et ostree. et sic sensus facit gradū viuendi in aialib. Et inter oes sensus primus est sensus tactus qui necārio p̄uenit omni aiali. et separabilis est ab alijs. alijs vero nō separant ab ipso. qz nō p̄t esse aial sine sensu tactus. ḡ aia est p̄ncipiū viuendi in aialib. Et sicut p̄batū est de istis duobz modis viuendi de q̄bus est minus manifestū. p̄ faciliter p̄bari de alijs duobz qui sunt mouere se localiter et intelligere. Ex dictis p̄nt sumi faciliter definitiones p̄rie partū anime ut Vegetatiua est p̄ncipiū quo viuimus. nutritur. augmen tamur et generamur. Sensitiua est p̄ncipiū quo viuimus et sentimus. Intellexiua vero est p̄ncipiū quo viuimus sentimus fin locū mouemur et intelligimus

Conclusio responsiua. Predicta definitio anime est sufficienter assignata. Pat̄z ex predictis

Ad rōnes ante oppositū Ad p̄mā dī qz licet illa definitio p̄pleta eo mō quo posita ē solū p̄ueniat aie intellectiua. qz daſ p̄ q̄tuor gradus viuēdi q̄ solū fluunt ab aia intellectiua. en ex ea p̄nt elici p̄rie definitio nes alia p̄ aia. ideo dī p̄pria. Ad secūdā dictū est quo p̄ncipiū esse operatiōnū vite p̄ eē aliquid aliud ab ipa aia. Ad tertīā dī q̄ aia ē p̄ncipiū p̄ncipale et p̄mū operationū vitaliū. et potentie aie sunt p̄ncipia p̄ima et nimis p̄ncipalia. ideo predicta definitio nō p̄uenit potentij aie

Utrū aut̄ vñiqdōbz horū est aia aut̄ p̄s aie. et si p̄s vtrū sic v̄t sit separabilis rōne solū aut̄ et loco. De quibusdaz qdē nō est deficile videre. Quedā aut̄ dubitatōnem hñt. sicut em in plantis q̄dam diuisa vident et viuentia separata ab inicē tanq̄ existente in his aia actu qdē vna in vñiqdōbz planta. potentia aut̄ pluribz. Sic videmus et circa alteras dīnas aie accidere. vt in entonijis decisiss. Et em sensum vtracbz partium habet et motuz fin locum. Si autem sensum et phanta,

Liber secundus.

siam et appetitū rbi quidem cī sensus est et tristitia et letitia est. Ubi autē hec sunt ex necessitate et desideriū est. de intellectu autē et p̄spectiva nihil adhuc manifestū est. sed videtur genus alterū aī e esse. et hoc solum p̄tingere separatum sicut et p̄petuū a corruptibili. Reliq̄ autē p̄tes manifestū ex his q̄ nō separabiles sunt sicut q̄dam dicūt

Queris quinto. utrū in homine vegetatiūz sensitiūz et intellectuū sint diuersae aie per essentiam distinete. Arguit p̄mo q̄ sic q̄ corruptibile et incorruptibile plus differunt q̄ genere. sed anima intellectua est incorruptibilis. aie vero corruptibiles. ergo essentialiter in eodem distinguuntur. Secundo sic. q̄d in libro de generatione animaliū q̄ embryo p̄pus est aīal q̄ homo. qd nō esset si esset eadem essentia aie sensitiva et intellectua. ergo sensitiuū et intellectiuū p̄ essentiā distinguuntur. Tercio sic. genus sumit a materia et differentia a forma. sed rationale qd est differentia. Instutuua hoīs sumit ab anima intellectua. animal vero ab anima sensitua. ergo aīa intellectua p̄paratur ad sensitiuā vi forma ad materiā. et similiter sensitua ad vegetatiūā. et per p̄sequēs p̄ essentiam distinguuntur.

Pro responsione sciendū est primo. q̄ postq; ph̄us ostendit aīam esse p̄ncipiū viuendi sīm diuersa p̄ncipia vite. p̄sequēter ostendit qualiter se habeat partes aie ad inuicem sīm quas aīa est p̄ncipium vite. et quo se habeant ad aīam. Et circa hoc mouet duas questioes. Prima est q̄ cū anima que est p̄ncipiū viuendi sit determinata vegetatiuo sensitivo motuō sīm locum. an quodlibet horū sit aīa vel pars aie. Secunda questio est si vnuquodq; istoz sit pars anime utrumque separantur ab inuicem sīm rō nem cīm. aut etiam loco et subiecto. ita q̄ in vna parte sit. vnum et in alta parte aliud.

Sciendū est secundo. q̄ duplices sunt potentie animi. quādam sunt vniuersales que diffunduntur per totum corpus. Aliae sunt potentie que solū sunt in determinatis organis. sicut visus auditus et olfactus.

Tunc sit conclusio prima. potentie aie vegetatiue nō distinguuntur ab inuicem subiecto sed ratione tūm. Prima pars patet. q̄ quilibet pars plane vivit cum decisa est a toto. ergo in qualibet parte decisa sīl omnes potentie anime vegetatiue.

Secunda pars patet. Quia

enī in potentie ratio est ad actum et obiectum. quia ab obiecto actus capi speciem. ergo diversitas obiectorum arguit diversitatem actuū. et diversitas actuū diversitatem potentiarū. Sed acī potentiāz aie vegetatiue diversi sunt. vt nutritre diuersum est ab augere. q̄ tales potentie rōne et spē dūt.

De anima.

Conclusio secunda potentie aīe sensitivæ. scz sensitivū appetitivū et motivū nō distinguitur subiecto in eodem patet conclusio. qz qdā sunt aīalia imperfecta que p̄ pres decisas vivunt et in iōis aīa est vna in actu sed multiplex in potentiv ut dictū est de vegetatiua. Quelibet etiā pars decisa sentit qz patz. qz si truncale vel se retrahat h̄z etiā motivū fin locum. vt p̄ ad sensum. ḡ in eodem est motivū et sensitivū sed vbi cūq; ē sensus necessario sunt fantasía et appetitus qz ad sensum necessario sequitur delectatio vel tristitia. ḡ si p̄s decisa sentit h̄z appetitū. et sic ille potentie nō distinguitur subiecto. sed qz distinguitur rōne p̄bare sicut p̄batū est de potentijs vegetatiuis. vñ illud qdā dicit de fantasía nō dī intelligi de fantasía determinata que habet organū in cerebro determinatū. sed de fantasía in determinata que nō habet actū nisi in potentia sensitivilis. etiam nō intelligi de motu fin locū motu. p̄gressu s̄z de motu dilatōis et p̄strictōis tm.

Tercia cōclusio potentie aīe sensitivæ p̄ciculares distinguiuntur in eodē loco et subiecto et rōne sīl. patz. qz omes tales potentie sunt organice. sed organa distinguitur loco et subiecto. ḡ et ille potentie et etiā rōne qz habet diuersos actus et obiecta. veritatem tactus qz est diffusus in toto corpore aīalis non distinguitur ab alijs loco et subiecto. sed rōne solū et omes alijs fundantur in tactu qz est oī aīali necessarius.

Conclusio quarta potentia intellectivæ distinguitur a sensitivis et vegetatiuis. patz. qz est alterius generis aīe qz p̄dicte potentie cum sit virtus inorganica et sit p̄petua. Aliie vero organicas sunt et corruptibilis. Ideo ab alijs separatur ut p̄petuū a corruptibili. et sic patet solutio

Secunde dubitatis Pro quo aduertendū qz dupliciter intelligi p̄tē qz diuersitas potentiaz p̄supponit diuersitatem aīarum. uno modo in diuersis. et sic manifestū est qz diuersitas potentiaz p̄supponit diuersitatem aīarum. Alter modo in eodem. et isto mō non p̄supponit et de isto mō presuppositōnis ast ad p̄positū. Enī in quibusdā sunt omes potentie ut in hominib; in quibusdā sunt plures et nō omes. In alijs vero vna tm et in quibusdā est vna sola potentia oportet qz illa sit aīa ut vegetatiua in plantis est aīa vegetatiua. Sed in quibus sunt plures. vna est aīa. alie nō patres aīe. et illa aīa semp̄ denoīatur a principali ut in brutis denomiā sensitiua et in hoīe intellectua ab intellectu. Et qz in hoīe est eadē aīa que dicitur sensitiva et vegetatiua et intellectua. et intellectua sumit a differēcia vltima que p̄nter sumit a forma vltia et intellectua a sup̄ma dīa essentiali que sumit denominatōre ab vltima forma. id ē.

Conclusio quinta et responsua. In homine vegetatiuiz sensitivū et intellectivū non sunt diuersæ aīe p̄essentiā dīstincte sed tm vna aīa essentialr. patz conclusio. qz aīa vegetatiua sensitiva et intellectua sūt forme subales. ḡ si essentialr different in hoīe in eodē essent plures forme substantiales. sed hoc est impossibile. qz oīs forma substancialis dat eē cōpletū et in actu. ḡ si in eodem ente essent plures forme substantiales idem ens esset plura entia cōpleta et in actu. et idem ens esset plura entia qz est impossibile. ergo in eodem nō sunt plures forme subales. et p̄t̄s nec plures aīe fin essentiā differentes. Ex isto patet falsitas opinionis Platonis ponen-

Liber secundus.

Etis plures animas in eodem corpore distinctas sunt diversa organa quibus operatur. Ponebat enim nutritiua in epate. et concupiscibilem in corde. cogitativa in cerebro. et generativa in genitalibus. Sed hec opinio est improba et pro hoc quod in animalibus imperfectis partes diuisae vivunt et in qualibet inueniuntur diverse operationes. Tunc dicta opinio sustineri potest si ponere quod anima solum in corpore ut motor mobilis et non ut forma materie. sicut ponebat plato. sed hoc est superius improbatum.

Ad rationes ante oppositum ad primam dicitur quod licet anima que est sensitiva tamen sit corruptibilis tamquam illa que est sensitiva et intellectiva sed ut anima humana sicut se est incorruptibilis. quia licet sensituum additum intellectivo non tribuat sibi incorruptibilitatem non ramen auferat eam ab eo.

Ad secundam dicitur quod in embrione prius est anima vegetativa que corrumpitur adveniente sensitiva. et iterum sensitiva abducitur adveniente intellectiva que perfectior est. Ideo non sequitur quod in eodem sunt plures animae per essentias distincte. Ad tertiam dicitur quod anima intellectiva in virtute continet totum quod est in sensitiva et adhuc amplius. Ideo ratione nostra potest separatum considerare illud quod pertinet ad virtutes animae sensitivae quod habet rationem imperfecti et materie. Et quia illud materiale commune est homini et brutorum. Ideo ex illo materiali format rationem generis. sed illud quo anima intellectiva excedit sensitivam accipit tantum formale et completum. et ex hoc sumit de ratione hoc de questione.

Ratione autem quod altere manifestum est Sensitivo enim esse et opinatio alterum. Siquidem et sentire ab ipso opinari. similiter autem et aliorum unumquodque que dicta sunt.

Queritur sexto. utrum anima sit tota in toto corpore et tota in qualibet eius parte. Arguitur quod non. quia omne totum est divisible. Alio vero est indivisibilis. ergo non habet totalitatem. et propter hanc non est tota in toto corpore. Secundo sic. si anima est tota in qualibet eius parte sequitur quod quelibet pars est composta ex corpore et anima. sed oportet tale positum est anima. quod que libet per animalem esse animam. Et affirmatur quod anima soluta est in corpore organico sed non quod libet per corporis est organica. quod anima non est tota in qualibet parte. Tertio sic. si anima esset eadem in diversis partibus corporis sequeretur quod id sit mouere et quiesceret. quod anima moueretur una manu mota et quiesceret alia quiescente. Etiam sit mouere recur motibus contrariis et idem distaret a seipso cum ipsa esset in pluribus a se distans. Omnia autem hec sunt impossibilia. quod anima non est tota in qualibet parte eius.

In oppositum Arguitur quod omne indivisibile est totum ubi operatur. sed anima est simplex et indivisibilis et opera in toto corpore et in qualibet parte eius. igitur est tota in toto et in qualibet parte tota. In questione erunt duo articuli.

Quantum ad primum sciendum est primo quod de hac questione dicit Albertus quod anima est tota in toto corpore sed non est tota in qualibet eius parte. Nam sicut anima est una essentialiter et habet plures partes constitutas unitas in una essentialitate anime. Ita corpus organicum est unum habens partes organicas que habeant attributum ad principaliores partes.

De anima

sc̄ ad eorū. Ideo sūm Albereū anima est primo et principaliter in corde a q̄ fluunt virtutes eius per totum corpus sūm singulas p̄tes corporis et si sint due partes corporis eiusdem complexionis sive organisatōis in iōpis erū plures potentie et operatōes anime vnde ipse ymaginari videſ aīam nō h̄a tere totalitatem nisi suoz organoz. vnde si ipse loquatur de anima inq̄stuz vnitur corpori ut motor mobilis et non forma substantialis sic p̄dicta vera sunt. Sed ipse Albertus alibi dicit q̄ anima sūm essentiam est tota in toto et tota in qualibet eius parte.

Sciendū secūdū q̄ ut ad p̄nū sufficit triplex reperiſ totū quoddam est totum quantitatū ut linea vel superficies. aliud est totum essentiale qđ diuidit in partes essentiales iōm diffinientes sicut species in genus et differentiam. Et vniuersaliter omne illud de quo plura p̄dicata essentialiter verificant dici potest totum essentiale. Terciū est totum potestatiū qđ diuidit in diuersas partes potestatiuas seu in diuersas virtutes ut respectu rōnalis et sensitiui et vegetatiui dicunt totū potestatiū.

Sciendū tertio q̄ primus modus totalitatis non conuenit formis nisi per accidens et solum conuenit illis que extensione subiecti extenduntur sicut est de albedine. Et similiter forme subales elementorum mixtorū inanimatoz plantaz et animaliū imperfectoꝝ diuidūtur ad diuisiōnē rotius. et sic eis conuenit p̄ accēns iste modus totalitatis. Nā ut dicunt in textu. Aīa in plātis et in animalibz imperfectis ē vna in actu s̄z plures in potentia. s̄z aīa animaliū pfectoꝝ q̄ reqrūt diuersitatē in p̄tibz corporis nō se h̄bit eq̄lē ad corp⁹ sūm et p̄tes eius. Ideo nō diuidūtur p̄ accēns ad diuisiōnē corporis. et sic p̄ma totalitas eis nō conuenit s̄z totalitas essentie et etiā totalitas virtutis iōpis conuenit. Et si q̄rat alijs vtrꝫ albedo sit tota in superficie et tota in qualibet ei⁹ pte. Rūdel q̄ s̄lit sūm de totalitate essentie. albedo ē tota ī q̄libet eius parte. Sed si fit sūm de totalitate q̄titatiua quā habet albedo per accēns nō ē tota in q̄libet ei⁹ pte etiā totalitate pfectus q̄ aliter imutat sensū qđ ē in maiori corpore et in minori et aīa ī animalibz pfectis q̄ nō h̄z totalitate q̄titatis nō d̄ dici tota p̄dicta totalitate vel in toto corpe et in q̄libet pte et hec de primo articulo.

Conclusio responsuia ad secūdū Aīa sūm totalitatem es/ sentie ē tota in toto et in q̄libet ei⁹ pte tota s̄z nō sūm totalitate pfectus. Prīa p̄s satis p̄z p̄ rōnē post oppositū faciā. Scđa p̄s p̄baſ. q̄z aīa sūm pfectum visuū est in oculo et nō sūm alias potētias ei⁹ et sūm audituā ē in aure. et ita de alijs p̄tibz et sūm totalitate pfectus nō est tota in qualibet ei⁹ pte. Unde aduertendū ē q̄ aīa reqrūt diuersitatē figure et pplexiōis in diuersis pribus corporis sūm diuersitatē potētiaz ei⁹ q̄ ordinat̄ ad diuersas operatōes. Ideo nō eodē mō p̄paſ ad totū corp⁹ et ad qualibet ei⁹ pte. s̄z in rōne totius potestatiū sicut p̄pō et p̄ se pfectibili p̄paſ ad totū corp⁹ et nō ad ptes ei⁹. Iō nō oportet q̄ q̄libet p̄s aīalis sit aīal. nec etiā q̄ q̄libet p̄s sit organica. Itē sciēdū q̄ duplices sunt potētie aīe. Quedā sūt subiectiue ī cēntia aīe et nō ī corpore. Aliie sūt potētie sensitiue q̄ nō sūt absolute ī cēntia aīe. s̄z subiectiue in corporeis organis et fluunt ab aīa p̄pata ad diuersas ptes corporis. Iō non oportet q̄ omnes sūt in qualibet pte corporis.

Liber secundus

Ad rationes ante oppositum. Ad primam patet solutio ex dictis. Ad secundam dicitur quod omne et positum ex corpe et anima sensitiva per modum compositi dicitur sial sed non illud quod dicitur solum compositum ex corpe et anima per modum partis. Ad confirmationem dicitur quod anima solum est in corpe organico tanquam in proprio et per se perfectibili sed ex parte et minus principaliter est in qualibet eius parte sive organica sive non. Ad tertiam dicitur quod anima solum mouet per accidens ad motum corporis. Et nihil probatur quod simul mouetur et quelescat per accidens secundum quod est in diversis partibus corporis. nec sequitur quod ipsa distet a seipso. quia non solum est in partibus extremis. sed vel in omnibus intermediorum nec est prensa quod solum illud est protensum quod secundum eius diversas partes est in diversis partibus loci. modo anima non est in diversis partibus corporis secundum diversas eius partes sed solum secundum eum eius totam essentiam. et hec de questione.

Quod autem quibusdam animalium omnia insunt hec. Quibusdam vero quedam horum. alteris autem unum solum. Hoc autem facit differentiam animalium propter quam autem causam sit factum posterius ostendendum est. Similiter autem et circa sensus accedit. Alia quidem enim habent omnes. alia vero quosdam. Quedam vero unam maxime necessarium tactum. Quoniama autem quo vivimus et sentimus dupliciter sicut quo scimus. Dicimus autem hoc quidem scientiam. illud autem animam. utrumque enim horum dicimus scire. Similiter autem et quo sanamur. aliud quidem sanitas est. aliud autem parte quadam corporis aut et toto. Horum autem scientiarum et sanitatis forma est et species quedam et ratio. ut actus susceptiuorum. hec quidem scientifici. illa vero sanabilis. videtur in paciente et disposito actiuorum inesse actus Anima autem hec quo vivimus. et sentimus. et mouemur et intelligimus primo. Quare ratio quedam utique erit et species. sed non ut materia et ut subiectum. Tripliciter enim dicta substantia sicut diximus hec quidem species. illud vero ut materia. aliud autem ex utriusque. Horum autem materia quidem potentia. species autem actus. postea ex utriusque animatum non corpus est actus anime. sed ipsa corporis cuiusdam. Et

De anima

propter hoc bene opinatur quibus videtur neq; sine corpore esse. neq; corpus aliquod anima. Corpus quidem enim non est. Corpus autem aliquid est. Et propter hoc in corpore est et corpore huiusmodi. et non sicut priores ad corpus aptabat ipsam nihil definientes in quo et quali et vere. cum no vi deatur accipere quodlibet contingens. Si autem sit et sim rationem. vniuersius enim actus in potentia existente. et in propria materia aptus natus est fieri. Quodquidem igitur actus est quidam et ratio potentiam habentis esse huiusmodi manifestum ex his.

Queritur septimo. utrum anima humana sit per se subsistens. Arguit primo quod non quia omne subsistens est hoc aliquid cum sit prima substantia. sed anima humana non est hoc aliquid. ergo ipsa non est per se subsistens. Secundo sic. omne per se subsistens posset per se operari. sed dicit postea primo huius et dicere agiam sentire vel intelligere est sile ac si dicatur texere vel ordinari. Tertio sic. si anima humana per se subsisteret posset habere operationem sine corpore. sed hoc non quia si sic maxime esset intelligere. sed ipsa non potest intelligere sine fantasma nec fantasma est sine corpore. g. tc.

In oppositum arguit quia subsistens dicitur quod est sub proprio esse stans. sed anima est stans sub proprio esse. quia suum esse non est dependens a corpore. g. ipsa est per se subsistens. In questione erunt duo articuli.

Quantum ad primum sciendum est primo quod non omne principium immediatum vitalis operationis est anima. quia si sic tunc virtus visiva esset anima. sed primum principium vita dicitur anima quodcumque est in aliqd corpus posset esse principium vita sicut cor in animali tam non potest esse primum principium vita unde esse principium vita corpori solum conuenit in quantum actuale est per primum principium vita quod est anima vnde pars anima non est corpus sed actus et forma corporis. Ulterius pars et anima non est composita ex materia et forma. quia de ratione aie est quod sit forma corporis. vel igitur est forma secundum se tota vel secundum aliquam partem sui. Si secundum se tota materia non est pars eius. quia materia dicit ens in potentia. et forma in quantum huiusmodi est actus. Si autem sit forma secundum aliquam partem sui tunc illa per se dicitur anima. et alia dicietur corpus animalium. et sic anima erit corpus animalium et falsum est.

Sciendum secundo quod posens aliqua cognoscere nihil habet horum que cognoscit in sua natura. quia illud quod sibi inessest impedit cognoscendum alioz. sicut videmus quod lingua febricitantis infecta humore colericorum non potest percipere aliqd dulce sed oiam. videntur sibi amara. sed homo per se in intellectu potest oia corpora cognoscere. ergo in se non habet naturam corpoream. Sicut etiam nec intelligit per organum corporeum quia determinata natura illius organi impedit ne oia corpora cognoscatur. ut pars per se

Liber secundus

plū qz si alijs determinatus color sit vel in pupilla oculi vel in aliquo vase vitreo continente liquorē infusum in illo vase ille liquor videt eiusdē coloris cū vase. ḡ intellectuale pncipiū non est corpus nec intelligit p organū corporeū. Et hec de primo articulo.

Quātū ad secūdū sit prima conclusio Anima humana ē aliqd p se subsistens. patz. qz nihil opat nisi sit ens p se et in actu s̄z aia hu-
mana p̄ p se operari et h̄z aliquā operādem in qua nō cōicat cū corpe nee illā
exercet mediāte organo corpeo s̄z intelligere. ḡ ipa ē p se subsistēs. Existā
dclusionē sequit̄ qz aia huana est incorruptibilis tā p se qz p accīs. qz om̄
nis forma subsistēs cū sit simplex et nō cōposita ex materia priuatōni ad
mixta est per se incorruptibilis. Nec etiā corruptibilis est ad corruptōnē
alteri cū p se subsistit. s̄z aia huana ē p se subsistēs ut dictū est forme vero
que nō per se subsistunt sicut accītia et forme naturales. materiales gene-
rant et corrūpūs per accīs ad ḡnatōnē et corruptōnē suppositoz in qz sit

Conclusio secunda licet anima sit per se subsistēs non ta-
men est homo. patz. qz h̄d est sua natura et sua diffinitōe materiā includit
et formā s̄z corp⁹ et aiam. s̄z aia rōnalis cū sit forma simplex nō h̄z in sua es-
sēntia materiā nec in sua diffinitōne. ḡ ipa nō est h̄d.

Conclusio tercia nulla aia preter intellectuā est p se subsi-
stens. patz. qz nulla aia p̄ esse p se subsistēs nisi possit operari sine organo
corporeo. qz sit vniqđz se h̄z ad esse sicut ad operari. s̄z nulla aia ab intelle-
ctuā p̄ operari sine organo corporeo. ḡ zc. Probat etiā inductive in oībus
opantib⁹ sensitiue et etiā vegetatiue. ḡ nulla anima qz intellectuā p̄ esse per
se subsistens.

Ad rationes ante oppositū Ad primā dicit̄ qz hoc a/
liqd p̄t capi dupliciter Unū mō p̄ quocūz subsistente et hoc mō partes
substantie p̄t dici hoc aliqd vt man⁹ vel aia sepaata. sed nō forme accītiales
Alio p̄ subsistēte p̄pleto in natura specifica. et hoc mō solū suppositū sub-
stantie qd̄ subsistit ut suba p̄pleta d̄r hoc aliqd et sic aia nō dicit̄ hoc aliqd.
sed p̄mo mō. Ad secūdā d̄r qz dicere aiaz sentire vel intelligere median⁹
te motu corporali ut ponebāt antiqui nō distinguit̄ inter sensū et intellectū
sile ē sicut eā dicere texere vel ordīri sed diceres eā intelligere imaterialē sic
Aristo. nō dicit̄ eā texere vel ordīri et in p̄mo sensu capit Aristo. loquēdo
qz antiqui pdicita p̄ba ultra dicit̄ qz aliqd opat eodē mō qz̄ subsistēs et aia
subsistit p̄ modū p̄tis et nō p̄ modū totius vel sube p̄positē. Iō opat p̄mo
dū p̄tis. Et qz opatio p̄tis attribuit̄ toti. Iō h̄d d̄r intelligere p̄ aiaz et sic aia
nō solū intelligit rāqđ idquo et p̄ modū p̄ncipū formalis sicut calor ignis ca-
lefacit s̄z aliqđ mō intelligit tanqđ qd̄ modū p̄tis. Ad tertiam d̄r qz aia intel-
lectua ad intelligēdū reqrit corp⁹ sicut obiectū et nō sicut organū et hoc nō
ipedit qz ipa sit p̄ se subsistēs. et qz̄ posset p̄ se intelligere a corpe sepaata.

Dtentiarum autem anime. que dicte sunt alijs quidez
insunt omnes. alijs vero quedam harum. quibusdam
vero vna sola. Potentias autem dicimus. vegetatiū. sen-
situū. appetitiū. motiuū fīm locū et intellectiuū.

De Anima

Queritur octauo. vtrū potētia aie ab eius essentia sint re aliter distincte. Arguit q̄ non. qz anima nobilior est materia p̄ma silt etiam forma accētali. sed materia p̄ma ē sua potētia similiter forma accētalis ē sua potētia & p̄tus ad opāndū sicut calor ē īmediatū p̄ncipū calefactōnis ergo essentia aie & sua potētia nō distinguit̄ ab inicē. Scđo sic simplex nō p̄t esse eē subiectū accētis. s̄z aia ē forma simplex. ḡ nō p̄t eē subiectū accētis. iḡis sue potentie nō sūt accētia distincta ab ipa. Tercio potētia aie si sunt accidētia eius aia erit in potētia ad ipas. vel ergo illa potētia erit eē sentia aie vel distincta ab ea. Si eadē pari rōne dōm est de istis formis si distincta q̄d est in aia per qd aia sit in potētia ad ipam & sic vel essentia erit sua potentia vel erit pcessus in infinitū.

In oppositū arguit̄ quia in qualibet re innenūtur essentia p̄tus & opatio. vt habeat p̄mo celi & mudi. s̄z p̄tus mediat inter opatio & cēntia & distinguat̄ ab opatōe. ḡ & ab cēntia. In q̄stioē erūt duo articuli

Quantū ad primū notandū est primo q̄ postqz. p. Deter minuit de aia i cōi q̄stū ad cēntia ei. Hic p̄n̄ determinat de ea q̄stū ad potētias. Et p̄mo vidēda s̄z aliq̄ cōia d̄ potētis aie. Deīn aliq̄ sp̄calia circa inglas potētias. p̄mo determinādo de potētis aie vegetatiue. scđo de potētis aie sensitivae. tertio de potētis aie vegetatiue & de p̄ncipio motus qd cōprehendit potētiā appetitiā & motiū silt & p̄supponit potētiā cognitiū s̄z sensum vel intellectum.

Secundo notandū q̄ put habet secūdo de celo. Infinita entia p̄seq̄ nō p̄nt pfectā bonitatē s̄z aliquā imp̄fectā p̄sequunt̄ & h̄ p̄tis opatōib̄ s̄c ea q̄ sūt infra hōiem nō p̄nt p̄seq̄ br̄itudinē. s̄z hō p̄t eā ad p̄fici per intellectū & rōnē. s̄z ea q̄ sūt supra hōiezā acqrūt paucis opatōrib̄ q̄z hō vt sūt intelligētiae & ens simpli pfectū sine opatōne vel potētia distincta ab cēntia ei. h̄z pfectā bonitatē. Ex^m p̄hi scđo de celo ē de sanitate q̄ ē in aliq̄b̄ fm plā & in alijs fm pauciora acqrūt Sic i creatis nō fluūt ples oportōnes ab vna natura ālī mediātib̄ plurib̄ potētis. Jō l̄z aia sit tñ vnu^m cēntia tñ ē multiplex fm p̄tutē & h̄z plures opatōnes.

Tercio notandū q̄ ab uno nō est pcessus in multitudine sine ordine. Jō inter potentias aie ē aliq̄s ordo & iste dupl̄ sumit. Uno mō fm depēcētia vni^m potētia ad alia Alio^m fm distinctōem obiectoz. vni^m fm depēcētia vni^m potētia ad alia & sic attēd̄ ordo. uno^m fm itētōez natūre put pfecta naturalē pcedūt ipfecta. & hoc mō potētia intellective pcedūt sensitivas. & sensitivae pcedūt vegetatiwas Alio^m fm ordinē ḡnatōis. & tñc ē euersus ordo. S̄z ex pte obiectoz qdā vires sensitivae p̄ores sūt alijs. Nā visibile naturalē p̄us ē audibili. qz cōe ē corpib̄ superiorib̄ & inferiorib̄. Sil̄son^m q̄fit i aere pcedit odorē q̄fit i corpe mixto. & sic visus pcedit auditū & audiēt^m olfactū & sic de alijs fm ordinē suo^m obiectoz.

Quarto notandū q̄ in hoc conueniunt omnes potentie aie q̄ fluūt ab cēntia aie s̄c a suo p̄mo p̄ncipio. Et qz accētis p̄priū s̄p̄ saluat̄ in suo subiecto fm q̄ subiectum est in actu & recipitur in eo fm q̄ in potentia. Ideo ille potentie differenter se habent ad animā vt ab ea causantur

Liber secundus

et ut recipiatur in ipsa vel in composito vñ sic differunt ab inuisit quædā sūt
in essentia aie ut in subiecto sicut intellectus et voluntas et rō que sunt po-
tentie anime intellective. Aliæ sunt subiective in organis corporis et in to-
to composito sicut potentie sensitiva et vegetativa. licet omnes fluat effectus
ut ab anima.

Conclusio prima et responsiva potentie anime ab eius es-
sentia realiter sunt distinetæ. p[ro]bas quia sicut se habet essentia adesse. ita po-
tentia ad agere. q[uod] locum a transmutata p[ro]portione sicut se habet esse ad a-
gere. ita essentia ad potentiam. sed in oib[us] creatis esse realiter distinguitur ab
agere. q[uod] et essentia a potentias. Sed potestia et actus ad idem genus re-
feruntur cum potentia et actus dividant ens et q[uod]libet genus entis. ergo
si actus non sit de genere substantie. ergo nec potentia ad illum accum.
sed operatio anime et cuiuslibet creature non est in genere substantie. q[uod] nec
potentia illicitu[m] ip[s]i s[ic] accedita distincta ab aia. Sunt enim naturales po-
tentie de secunda specie qualitatis. Tercio aia fin totam suam essentiam est actus.
ig[is] si essentia anime esset immediatū p[er] principiu[m] operacionis h[ab]ens aiaz semper actu
operare opera vite ut habens aiam semper est actu viuu. sed hoc est falsum.
quia aia fin q[uod] est actus et forma non ordinat ad ultiorē actu sed ē
ultimo terminus generacionis. ideo cum sit in potentia ad alium actu scilicet
ad operationem non conuenit hoc sibi fin suam substantiam sed fin suam poten-
tiati. ergo potentie aie ab ea realiter sunt distincte et hec de primo articulo.

Quantum ad secundū articulū dubitat. utrum una potentia
a nime oritur ab alia. Pro dubio sciendum est q[uod] illoꝝ que naturali ordine
precedunt ab uno sicut primū est causa oīm posteriorꝝ. ita secundū est causa
camī sequentī ipm sed in potentias anime est triplex ordo ut iam dicitur
est. Ideo r[es]pondet ad dubium q[uod] una potentia anime precedit ab essentia aie
mediante alia. quia essentia anime comparatur ad potentias et sicut p[er] principiu[m]
actiu[m] et sicut finale et quo ad aliquas sicut materiale. et agens et finis habet
rōnem perfectōnis et susceptiu[m] rōnem imperfecti. ideo potentie aie que p[re]-
cedunt via perfectōnis sunt principia aliaz p[er] modū finis et efficiens ut sen-
sus est p[er] intellectū et nō ecōtra. Sed via generacionis sunt priores alie
per modū cause materialis.

Ad rationes ante oppositus. Ad primā dicis q[uod] materia ē
in potentia ad actuū p[ri]mū qui est esse vel forma substantialis que est eiusdem
essentie cum ipa. sed potentie anime sunt ad accum et q[uod] qui est operari. Iō
non est simile similiter licet forma accidentalis sit principiu[m] operacionis tanq[ue]
virtus agentis principalis per quam operatur tamē nō est principiu[m] principe
pale operacionis sicut est aia vel totū compositum q[uod] agit per formā substi-
tialē eius. Ad secundā cōcedis q[uod] forma oīno simplex sicut deus non
est subiectum accidentis sed aia rōnalis est composita ex actu et potentia
ante aduentum suaꝝ potentiaꝝ. quia includit esse et essentiam. Ideo non ē
oīno simplex et sic de alijs aiabus. Dicis tamē de ipis q[uod] non sunt subiec-
ta suarum potentiaꝝ sed ille potentie subiective sunt in toto composito.

Ad tertiam dicis q[uod] emanatio p[er] ip[s]i s[ic] subiecto non est p[er] transmutatōnem
successivā. sed per simplicem emanatōnem. Ideo potentia per q[uod] essentia

De anima.

āe & in potentia ad suas potentias nō realiter differunt ab ipsa nec opes q̄
ib⁹ sit pcessus in infinitū. et hec de questione.

Inest autē plantis vegetatiū soluz. alteris aut̄ hoc & sen-
siciū. Si autē sensituum & appetitū Appetitus quidem
ēm desiderium et ira et voluntas sunt. Animalia autē omnia
habent vnum sensum et tactum. Lui aut̄ sensus inest huic &
letitia et tristitia et dulce et triste. Quibus autē hic et concipi-
scentia Delectabilis ēm appetitus est. Adhuc autē alimen-
ti sensum habent. tactus ēm alimenti sensus. Siccis ēm et
humidis et calidis et frigidis alūtur omnia viuentia. horūz
aut̄ sensus tactus. sed aliorum sensibilium fīm accidens sen-
sus. Nihil ēm in alimētū p̄fert sonus neq̄ color neq̄ odo-
ratus. Humor autem vnum aliquod est tangibile. esuri-
es aut̄ et sitis sunt concupiscentie. & esuries quidē calidi et
sicci. Sicis autē frigidi & humidi. sapor vero vt delectamen-
tum horum est. Certificandū aut̄ de his posterius est. Hūc
autē intantū dictum sit q̄ animalib⁹ habentib⁹ tactuz et ap-
petitus in sit De fantasia aut̄ immanifestum est posterius au-
tem intendendū est. Quibusdam autē adhuc inest et fīm locū
motiū. alijs aut̄ intellectiū et intellectus vt hominib⁹. et si
aliquod alterum huiusmodi est aut̄ et honorabilibus. Ma-
nifestum igitur est q̄ eodem modo vna utiq̄ erit rō anime &
figure. Nec ēm ibi figura est preter triangulum et que conse-
quenter sunt. neq̄ hic anima preter predictas est. Fiet aut̄
utiq̄ et in figuris rō p̄minis que p̄uenit q̄dem omnib⁹. pro-
pria autē nullū erit figure. Similiter aut̄ et in dictis anima-
bus. vnde ridiculum est querere p̄minem rōnem et in his et
in alteris: que nullius erit eorūz q̄ sunt ppria ratio: neq̄ fīm
ppriam & individual spēm dimitentes homī. Similiter
aut̄ se habēt ei qd̄ de figuris est et q̄ fīm aīam sūt. Semper ēm
in eo qd̄ est p̄sequenter est potentia quod prius est in figuris
et in animatis. vt in tetragono quidē trigonū ē. in sensitivo
aut̄ vegetatiū. Quare fīm vnumqd̄z querendū est quid sic
vniuersiūz anima. vt que plante & que hominis aut̄ bestie.
Propter quam aut̄ causam p̄sequenter sic se habēt p̄sideran-
dum est. sine ēm vegetatiū sensitivū nō est. a sensitivo aut̄

e i.

Molns

Liber secundus.

separatur vegetatiū in plantis. Iterum autē sine qđem eo qđ potest tangere alioz sensuū neq; vnu est Tactus aut si ne alijs est. Multa em̄ aīalium neq; visum neq; audituž habent. neq; odoratus sensum. Et sensitiorū autē alia qđem habent sī locū motum. alia vero nō habent. vltimū autē et minū rōnem et intellectum ut homo aut h̄mōi aliud. qđb; em̄ inest rōcinatio corruptibilium his et reliqua om̄ia. Quibus aut illorum vnu quodq; non om̄ib; rōcinatio. sed qui busdam qđem neq; imaginatio. alia aut hac sola vivunt. De speculatuo aut intellectu alia rō est. Qđem igitur de hoc vno quoq; rō hec p̄mptissima et de aīa manifestū est

Querit nono. Utru tñ quinq; sint genera potentiarum anime. scz vegetatiū. sensitivū. et intellectivū. appetitiū et moriū sī locū. **F**rguis q; sunt pauciora. q; omnes potentie anime sunt p̄ncipia viuendi. sed tñ sunt quatuor modi viuendi. ideo tñ quatuor sunt genera potentiaz aīe. Secundo sic. illud qđ est p̄mune oīb; potentias non debet p̄nti potentia sp̄ecialis. Appetitus autē p̄minis est cuiilibet potentie anime ut visus appetit visibile. et sic de alijs. igit appetitiū nō est sp̄ecialis potentia aīe. Tercio sic. potentie aīe distinguuntur sī opationes earū. sed plures sunt opationes anime qđ quinq;. ergo plures sunt potentie anime qđ quinq;. In oppositū est phus in līa. In q̄stione erūt duo articuli

Quantū ad p̄mum sciendū est p̄mo. q; p̄stq; determinata sunt qđam generalia circa potentias aīe. Psequēter determinanda sunt qđam sp̄ecalia inquirendo quot sunt potentie aīe. Et deinde qualiter distinguuntur p̄ actus. et actus p̄ obiecta ut patebit in q̄stione sequenti

Sciendū scđo. Licet tñ tres sint aīe. tñ ponuntur quinq; genera potentiaz aīe. Luius rō est. q; aīe distinguuntur sī q; diuersimode opatio aīe sup gredit̄ op. atō nem corporis. est em̄ qđam aīa que int̄n excedit naturam corporeā q; nō opatur p̄ organū corporale nec per qualitates naturales ut est aīa intellectua. Alia est opatio inferior q; fit p̄ organū corporale. nō tñ p̄ qualitates corporales. ut opationes aīe sensitiae. Et licet qualitates p̄me requirant in opatione sensus. nō tñ reqrunt tanq; media vel instrumenta ad operandū. sed tñ ppter dispō nem debitā organi. Tercia ē opatio aīe q; fit per organū corporale et p̄ qualitates corporales. ut opatio aīe vegetatiue. sed tñ sup gredit̄ opatō em corporēa. q; motus ināatoruz solū sunt ab exteriori p̄ncipio. hec aut ab intrinseco p̄ncipio. q; omne aīatus

De anima

mouet quodammodo seipsum. et sic partes aie distinguuntur secundum modos quibus operatio anime supergreditur corpoream operationem. Potentie vero distinguuntur per actus et obiecta. Et gradus vivendi per modos quibus potentia poterit reperiri potest sine posteriori.

Tunc sit prima conclusio. Tamen quinque sunt genera potentie aie. Pratique ex parte obiectorum. quod omnis potentia aie circa aliquod obiectum est. Vel ergo est circa obiectum sibi unitum. et sic est potentia vegetativa. que non agit nisi in corpus unitum. Vel circa obiectum separatum. et hoc duplum. Vel potentia respicit tale obiectum secundum quod ipsum reputatur in potentia sua similitudinem. Vel secundum quod potentia respicit obiectum secundum in ipsum. Si enim hoc est duplum. vel illud obiectum recipitur in potentia per similitudinem particularis. et sic est sensitiva. vel secundum vellem et sic est intellectiva. Secundum hoc est duplum. vel preparatur ad ipsum ut ad finem intentionis qui est primus in intentione. et sic est appetitiva. vel ut ad terminum operationis qui est ultimus in executione. et sic est motivus secundum locum. quod conclusio vera.

Dubitatur primo. que potentie constituit gradus viventium. Dicendum est primo. quod vegetativa sensitiva et motiva secundum locum et intellectus constituit gradus viventium. quod ille potentie constituit gradus viventium que cum sint partes a posteriori separatae. sed sic est de istis. Secundum appetitiva non facit gradus vivendi ab alijs distinctum. Pratique. quod nunc separatur a sensitivo. Quod probat physis duabus rationibus. Prima est. omne habens sensum habet appetitum. omne animal habet sensum. ergo secundum. Maior pratique. quia cuiquid quenit sensus ei quenit delectatio et tristitia que sequuntur apprehensione obiecti convenientis vel discounientis. sed cuiuscumque conuenit delectatio vel tristitia quenit desirabilis. que est appetitus delectabilis. igitur cui quenit sensus ei quenit appetitus. Secunda ratio est. habens sensum alimenti habet appetitum. sed omne animal habet sensum alimenti secundum tactum. ergo secundum. Minor pratique. quia eisdem nutritur ex quibus sumus. sed viventia sunt ex calidis frigidis humidis et secundis. igitur ex ipsis nutritur. sed tactus est eorum discretius. igitur est sensus alimenti. Maior pratique. quod omne habens sensum alimenti habet appetitum. nam omne habens sensum alimenti habet secundum et esuriem. sed esuries est appetitus alimenti calidi et secundi. Satis vero est appetitus frigidi et humidii. igitur habet rationem potus. unde sapores non nutrit. sed in alimento indicat convenientem proportionem calidi et secundi. Similiter alia accidentia de per se non nutritur. et sic patet quod appetitum non constituit speciem gradum et modum vivendi in viventibus.

Dubitatur secundo circa textum qualiter se habet ratio universalis anime ad particulares animas. Respondeat physis quod habet se ut ratio omnium figure ad omnes figuram. quia sicut omnis ratio figurae quenit cuique figura et nulli est propria. ita dicendum est de omnibus ratione anime. unde tam in figuris quae in animalibus semper per usus virtualiter continetur in posteriori. ut trigonum in tetragono. et vegetativus in sensitivo. et in hoc habent similitudinem.

Liber secundus

Ad rōnes ante oppositū. Ad p̄mā p̄ solutio ex dictis.

Ad secundam dī q̄ licet appetitus naturalis qui est inclinatio cuiuslibet rei in bonū suū sit cōmuni omibꝫ potentijs nec sit sp̄alis potentia distinḡta ab alijs. tñ appetitus animalis qui sequit̄ formā apprehensaz p̄ sensuꝫ vel intellectū que nō est fīm se in virtute apprehensuꝫ. sed solū per suam similitudinē est potentia sp̄alis anime. q̄ vltra similitudinē que est in cognoscēte ad hoc q̄ cognoscens p̄sequat̄ bonū apprehensum requiritur virt̄ sp̄ialis inclinans ip̄m ad p̄secut̄ōem illius boni. Ad tertiam dī q̄ in sp̄alis sunt plures potentie anime tñ in generali sunt tñ q̄nq;. ideo genera vocātur et non species.

Ecessariū aut̄ est debentē de his p̄scrutationem facere accipe vñi quodq; eorū quid est. Postea sic de habitis aut et de alijs inuestigare. Si aut̄ oport̄ dicere quid vnum quodq; iporum. vt qd̄ intellectuꝫ aut sensitiuꝫ aut vegetatiuꝫ. p̄us adhuc dicendum quid sit intelligere et quid sentire. Piores em̄ potentij actus et operationes fīm rationem sunt. Si aut̄ sic aut̄ his hora opposita oport̄ considerare. De illis primis utiq; oport̄bit determinare ppter eandē causam vt dealimento et sensibili et intelligibili. Quare p̄mo de alimento et generatione dicendum est. Vegetatiua em̄ anima et alijs in est prima et maxime cōmuni potentia est anime. fīm quam inest vivere oibꝫ cuius sunt opera generare et alimento vii.

Queritur decimo. Utrum potentie anime fīm sp̄em distinguuntur per actus et obiecta. Arguit̄ p̄mo q̄ non. q̄ nihil determinat̄ ad sp̄em per illud quod est sibi posterius et extrinsecū. sed actus est posterior potentia et obiectum est extrinsecū actui. ergo potentia nō distinguuntur p̄ actus et obiecta. Secundo sic. p̄traria obiecta sunt vnius potentie. ergo male dī q̄ potentie distinguuntur p̄ actus et obiecta. Ans pat̄ de albo et nigro in potentia visuā. q̄ illa sunt p̄traria obiecta. Tercio sic. diuersar̄ potentiar̄ est vñ et idem obiectū. ergo nō distinguuntur pac̄tus et obiecta. Antecedens pat̄ quia est idem obiectum qd̄ potentia apprehensiva cognoscit et appetitiua appetit. Quarto sic. qd̄ per se est causa alicuius debet in omnibꝫ esse causa eius. sed quedam sunt obiecta diversa que pertinent ad diuersas potentias et cadunt sub eadem potentia. vt color et sonus sunt obiecta diuersorum sensuum. et tñ cadunt sub sensu cōmuni. agit̄ obiecta nō sunt per se cā distinctionis potentiarum.

De anima.

In oppositum arguitur, quod posteriora per pores distinguuntur, sed actus et operationes secundum rationem pores sunt potentissimae, et adhuc actibus pores sunt obiecta, ergo potentie distinguuntur per actus, et actus per obiecta.

Quatum ad primum est sciendum primo quod postquam per hanc enim meruit genera potentiarum aie, et ostendit qualiter habet se ratione communis aie ad eius partes. Prosequenter ostendit quod determinandum sit de aia et de illis potentissimis, et quo ordine sit procedendum determinando de ipsis.

Sciendum est secundo: quod quandocumque aliqua duo sic se habent quod unum est causa alterius in uno genere cause, et secundum est causa secundum in alio genere, tunc quodlibet est prius secundum naturam respectu alterius, licet in diversis generibus cause, modo ita est de actibus et potentissimis, nam potentia secundum cause actuorum et pores secundum esse, et hoc effectivum. Actus autem sunt cause finales potentiarum, quod potentia secundum id quod est ordinatur ad actum et operationem. Ideo dicitur quod potentia aie est qua aia operatur.

Sciendum est tertio, quod duplices sunt potentie aie. Quedam sunt passiuæ, ut intellectiva sensitiva et appetitiva. Aliæ vero actiuæ vel motiva vegetativa, ideo obiecta potentiarum aie diversimodo preparant ad eius operationes, quod obiecta potentiarum passiuarum coparant ad operationes ut effectiva principia, quod reducunt potentias in actum, sicut visibile reducit visum in actu, sed obiecta potentiarum actiuarum coparant ad operationes easque tantum finis, quod obiecta sunt operata ipsarum, sed in quibus sunt opera ppter operationem operata sunt fines operationum, ut pars primo ethica, Tunc patitur quod omnes obiectum preparatur ad operationem aie vel ut principium actuuum vel ut finis, et ex utroque scilicet ex actione et fine specificat opatio. Diversitas enim agentium inducit diversitatem formarum et operationum secundum speciem, ut calefactio est actio a calore, et frigefactio a frigiditate, Et etiam a fine, ut calefactio est ad calorem, et frigefactio ad frigiditatem.

Tunc sit conclusio prima. Actus pores sunt potentissimae secundum intentiōem nature, licet potentie sunt pores secundum esse. Primum per hoc, quod in quolibet genere natura primo intendit finem, licet eum attingat per media, quod opus naturae procedit de potentia in actu, et de imperfecto ad perfectum, sed actus sunt fines potentiarum, ut dicimus est, ideo secundum intentiōem nature actus pores sunt potentissimae. Secundum per hoc, licet finis sit pars in intentiōe, est tamen posterior in executiōe.

Secunda conclusio. Obiecta potentiarum secundum actiuarum et passiuarum simpliciter sunt pars actibus. Partes primo de obiectis potentiarum passiuarum, quod illa obiecta sunt actiuæ respectu potentiarum, et virtute earum catur actus potentiarum, et illa obiecta simpliciter sunt pars actibus. Secundo partes de obiecto potentiarum actiuarum, quod illa obiecta sunt finis potentiarum, mox finis secundum intentiōem nature pars est ordinatus ad ipsum, et obiecta sunt pars actibus potentiarum.

Tertia conclusio et resolutio. Potentie secundum speciem distinguuntur per actus, et actus per obiecta. Partes secundum, quod potentia secundum id quod est ordinatur ad actu, et opus rationem potentie capi ab actu ad quem ordinatur. Et potentie secundum speciem distinguuntur secundum diversitatem actuorum. Sed quod actus variant secundum diversitatem

Eliber secundus.

sam rōnem obiecti. Patz. quia si potentia est passiva obiectū est actiuū. et si potentia est activa obiectum est passiuū ut finis. sed omnis actio sumit distinctiōem aut ex principio vel fine. ergo necesse est potentias sūm speciem variari per actus et actus p̄ obiecta. accipiendo tñ obiecta sūm ratōem for̄ malem obiector̄. materialis cīm distinctio nihil facit ad diuersitatē formālem actuū et potentiarū. ut diuersitas hominis et alini non variat visioneꝝ neq; visum. qz coloratū nō differt ibi nisi per accidens. modo dñna p̄ accidens obiecti non variat spēm potentie vel actus. Ex dictis patz q̄ obiecta sunt p̄ora potentiarū aīe sūm rōneū diffinitiū et similiter actus. ideo de terminādo de aīa in spē p̄us determinādū est de obiectis q̄ de actib. et p̄ us de actib q̄ de potentiarū. et inter partes aīe p̄us determinādū est de vegetatiua. deinde de sensitua. et ultimō de intellectua. Sed obiecta q̄ p̄us determinādū esset de potentiarū q̄ de actib. et actib q̄ obiectis nāz obiecta sunt p̄ora actib et actus potentiarū. et per sequens notiora sūm naturam. sed nō sunt nobis eadē nota et nature. q̄ potentie sunt notiores noh his actib. et actus obiectis. ergo ordine doctrine p̄us determinādū est de potentiarū. Qdm q̄ obiecta sunt nobis notiora actib et actus potentiarū. Rō est qz intellectus noster possibilis tñ est in potentia respectu intelligibiliū et sit in actu p̄ formā a fantasmatib abstractaz. modo nihil cognoscit nisi sūm q̄ est actu. et ideo intellectus noster seipm cognoscit p̄ spēm intelligibiliū. ut d̄r. tertio huius. et nō cognoscit se directe intuēdo suā essentiaz. ideo in cognitione aīe optz p̄cedere ab his que sunt extrinseca et sensibilia a q̄b abstrahūtur spēs intelligibiles p̄ quas intellectus seipsum intelligit p̄ obiecta. ergo cognoscimus actus et p̄ actus potentias. et p̄ potentias essentiā aīe. Si yō aīa directe suā essentiaz cognosceret ordo p̄trarii obseruaret. qz que aīe essent p̄ inquiora p̄us ab ipsa cognoscerent. Et ad illā autoritā tem d̄r q̄ nō sunt eadē nobis nota et nature. solū est intelligenda vbi effectus sunt magis sensibiles suis causis. sed vbi cause sunt sensibiliores suis effectib eadē sunt nobis p̄mo nota et nature.

Ad rōnes aīn oppositū Ad p̄mā d̄r. q̄ licet actus sit posterior potentia q̄stū ad executoēz. est tñ p̄oz in intentō et sūm rōne. licet etiā obiectū sit extrinsecū sūm id qd̄ est. m̄ est p̄ncipiū vel finis actionis. ideo posse tentie capiūt spēm ab actib et ab obiectis. Ad secundā d̄r q̄ illa p̄traria nō sunt p̄mo obiecta illius potentie. qz visus non p̄mo videt rōneū albi vel nigri. sed rōne coloris. Ad tertiac d̄r. q̄ diuersaz potentiarū est bene idem obiectū materialit. diuersum tñ formalit. vi ens inq̄stum sensibile est obiectū sensus. et inq̄stum verū est obiectū intellectus. et inq̄stum bonū est obiectū appetitus. Ad tertiac d̄r q̄ potentia superior p̄us respicit vlores rōneū q̄ potentia inferior. et qz q̄stō potentia est superior tanto ad plura se extendit multa p̄ueniūt in vna p̄mūni rōne obiecti quā p̄ se respicit potentia superior. que tñ differunt sūm rōnes p̄ticulares q̄s p̄ se respicunt potētie inferiores. et ideo diuersa obiecta q̄ p̄tinēt ad diuersas potentias aīe inferiores que cum subdant yni potentie superior p̄tinēt ad illam potentiam superiorē.

De anima

Naturalissimum enim operum viventibus est quecumque perfecta et non orbata. aut generatione spontaneam habent facere alterum quale ipsum animal quidem animal. planta autem plantam. quatenus ipso semper et divino esse et immortale principet secundum quod pertinet. Omnia enim illud appetunt et illius causa agitur omnia quecumque agunt secundum naturam. Id autem quod cuius causa sit duplex est. hoc quidem cuius illud vero quo. Omnes igitur concilare non possunt ideo esse divino et continuare propter id quod nihil pertinet corruptibili idem et unum numero permanere. secundum quod potest participare unumquodque sic permutat. hoc quidem magis. illud vero minus. et permanet non idem sed ut idem. numero quidem non unum. specie autem unum. Est autem anima viventis corporis causa et principium. Hec autem multipliciter dicuntur: atque anima secundum determinatos modos tres causa dicitur. Etenim unum motus causa est. et cuius causa et sicut subiecto corporum anima causa. Quodquidem igitur sit sicut subiectum manifestum est. causa enim ipsius ceterorum subiectorum est. Vivere enim in viventibus est anima. causa autem et principium huius animae. amplius autem eius quod in potentia ratione et actu est. Manifestum autem est in natura. et in aliis corporibus manifestum est. Atque enim in aliis corporibus manifestum est in natura. et in aliis corporibus manifestum est. Atque enim in aliis corporibus manifestum est in natura. et in aliis corporibus manifestum est.

*Quod inchoatur sequentis libro
eiusdem textus*

VNATURALISSIMUM in operibus opus: sit generare sibi simile in specie
que id potest omne genitum esse generanti simile. Et Ideo est duplex agens
Domi[n]us a[n]t[er]ius id est simile pass. et aliud id generare sibi in spe

Quid est agens?

Potestare et p[ro]ducere. **Liber secundus**

ut sibi simile in spe. sicut homo generans aliud homo generans est amplius sibi non habet generare.
cum mittentibus propter id quod terra sic fertur secundum naturam. sursum autem propter ignem similitudinem. Nec enim sursum et deorsum sunt nisi accipit filum enim idem omnibus sursum et deorsum et in omni mundo. sed sicut caput animalium. sic radices plantarum sunt. si ergo primit instrumenta dicere altera et eadem operibus. Adhuc autem quid est continet in contraria loca ad quem ferunt ignem et terram. Distribuit enim nisi aliquis sit prohibet. Si vero erit hoc est anima et causa augmenti et alimenti. Videtur autem quibusdam ignoris natura simpliciter causa augmenti et alimenti esse. Et namque ipsum videtur solum corpora et elementorum quod alitur et augmentatur. Unde et in plantis et in animalibus putabit utique quod hoc esse quod operatur. Hic autem per causa quidem quodammodo est non tantum simpliciter causa sed magis anima Ignis enim augmentum infinitum est quousque inerit perustibile. Natura autem constantia omnium terminus est et ratio magnitudinis et augmenti. hoc autem est anima. sed non ignis et rationis magis quam materie.

Querit undecimo. **Utrum naturalissimum operum in viuen-** 163
sit generare sibi simile in specie. **A**rguitur quod non primo. illud est naturalis alicui quod est sibi proprium. sed nutritio est viuentibus magis proprium quam generare. quod est diu animal vivit semper nutritus sed non semper generat. Secundum. sic illud est alicui naturalius quod ab eo magis appetit. sed nutritio plus appetit quam generatio. quod ordinatur ad preservandum esse individuali. generatio vero ad preservandum speciem. modo quilibet res plus appetit suum esse quam est alterius quam nutritio est naturalius quam generare. **T**ercio sic. illud quo aliquid roboratur est naturalius illo quo debilitas. sed vienes per nutritio roboratur quam generare vero debilitas. quod est Aresto. in de causis longitudinis et breuitatis vite animalia quae sunt frequentis coitus sunt brevioris vite quam alia. quod generare sibi sicut non est naturalissimum operum in viuentibus. In oppositum est prius in fratre.

Sciendum est primo. quod postquam prius ostendit distinctionem potentiarum aie et quid restat determinandum et quo ordine. hic preceptorum ordinem permissum determinat de potentia aie. Et primo de vegetativa. Secundo de sensitiva. Tercio de intellectiva. Et in fine de motu per locum. De appetitu non facit tractatum speciale. quia non facit speciale gradum viuentium. vel quod determinando de motu per locum satis determinat de ipso. et

De anima

Primo determinat de obiectis et actibus quod potentis propter rationem prius dicuntur. Etiam prius agit de vegetativo quod de aliis. quia est prima partis aetate et est fundamentum omnium aliarum et separatur ab oibis aliis et non a contraria.

Sciendum secundo quod antequam physis determinat de potentia vegetativa duo premitur necessaria ad cognitionem potentie vegetative. Primum quod generare est opus anime vegetative quod ideo fit. quia superius dicitur. non attribuit illi potentie generare sed solum nutritre et augere.

Secundum quod opera potentie vegetative sunt ab anima quod fuit necessarium quia cum illa sunt mediatis qualitatibus primis aliis credere possunt et essent a natura et non ab anima.

Sciendum tertio quod aliquid dicitur generare sibi simile dupliciter. Uno modo ex materia extrinseca. et sic contingit in iniatis ut ignis generat alium ignem in materia aliena. Altro modo ex materia intrinseca generantis scilicet semine ab eo deciso. et hoc modo solum conuenit viuentibus. et de isto modo est hic ad propositum.

Prima conclusio generare sibi simile primo et per se conuenit viuentibus perfectis non orbatis et spontaneam generationem non habentibus probat ex parte finis. nam oia viuentia appetunt perpetuo permanere in esse cum omnia appetunt assimilari primo inceptum possunt sed non possunt semper eadem manere in numero. Ideo appetunt permanere in specie nisi generationem similis sibi finis species. ergo illud conuenit viuentibus perfectis non orbatis. Et de perfectis quia imperfecta ut pueri non possunt generare. nam requiriunt quod generandas habeant suum esse perfectum sic non habent pueri propter defectum ipsius. Et dicitur non orbatis quia orbata non generant ut spadones et castrati. Et dicitur nec spontaneam generationem habentibus propter illa que generant per prefractionem ad quod generationem non requiriens agens particulare sed sufficit universaliter propter eorum imperfectem ut vermes musce et silia. Et dicuntur habere spontaneam generationem quod in sua generatione non appetat agens extrinsecum sed videtur sua sponte generari.

Conclusio secunda Operum viventium nobilissimum est generare sibi simile secundum speciem. patet quod operum viventis. Illud est naturalis simum quod est similius operationibus nature. sed inter opera viventis generare est similius operationi nature. quod conuenit aliquo modo iniatis que generant sibi simile sed non nutritur nec augentur. Secundo illud est naturalius quod est magis intentum a natura. sed generare sibi simile est huiusmodi. quod finis eius est perpetuas species. Nam oia viuentia naturaliter appetunt esse perpetua quod est esse dominum et gratia illius agunt quod agunt secundum naturam.

Dubitatur. utrum potentie vegetative sunt ab anima vindicatur quod non quia sunt a corpore animali mediatis qualitatibus primis. ergo sunt a natura. Pro quo secundum est quod anima est principium corporis viventis in triplici genere cause scilicet formalis finalis et efficientis. primum probat physiologia duplum. Primo illud est forma alterius quod dat alteri esse. sed anima dat corpori viventi esse. quia sibi dat vivere. et vivere in viuentibus est esse. Secundo omnibus

Liber secundus

adu6

Motus rei est cius forma. sed aia est actus corporis viuentis. **G**est eius eaus
sa formalis. Secundū pbatur qz sicut intellectus artificis opatur ppter fi-
nem ita natura sed intellectus practicus artificis ordinat materiā ad for-
mam tanqz in finē. ergo natura ordinat corpus qd est materia aie ad ipaz
vt ad finem. Ideo vt dicit in textu nedū corpora viuentia ordinant ad hoiez
sed etiā oia naturalia. nam bruta sunt ppter hoiem z plante ppter bruta et
inaiata ppter plantas. qz capiunt ab ipis alimenta. z sic ipa naturalia sūt p
pter hoiem tanqz ppter finem. Terciū pbatur. quia ois forma naturalis
corpis est principiū motus ipius. sed aia est forma corporis viuentis. **G**ē pñ
cipium motus in viuentibus. z sic est causa efficiens corporis viuentis. vnd
motus localis pgressiuus ppriuus est viuentibꝫ pueris z pfecris. **S**z aug-
mentatio z diminutio conuenit oibꝫ viuentibꝫ vlr. Ex dictis sequitur
responsio ad dubiū qz oga potentie vegetatiue fiunt ab anima. quia ipa est
forma corporis viuentis etiam z efficiens q̄stum ad suas opatōnes.

Ad rōnes ante oppositum. Ad primā dicit q generare
sibi sile naturali? ē qz nutritre z magis intēdit a natura z est similius opera-
tionibꝫ nature. qz conuenit aniatis z inanimatis nutritre vero aiatis tm z
sic nutritre ē magis ppriu viuentibꝫ. qz generare ē naturali? Ad scđam dz q
esse vnius individui potest considerare dupliciter. Uno mō vi est esse spē-
ciei. Alio modo vt est esse individui. z individuum magis appetit esse ea par-
te qua est esse speciei qz km q individui. quia sub illa rōne melius est.

Ad tertią dicit q per generatōnem res debilitatū per accidens scz p/
pter excessum vel ppter nimiam frequentatōnem z non nocet de per se. qz
superfluum alimenti p generatōne conseruat. z sic illud superflui decūlum
non corruipit nisi fiat cum excessu. Vel potest dici q̄uis p generatōnē
abbreviatur vita rei particularis tamen conseruat esse specificū quod est
melius.

Amoniam autem est eadem potentia anime vegeta-
tive et generatiue. de alimento necessarium est deter-
minare primū. separatur enim ab alijs potentīs opere hoc.
Videtur autem esse alimento contrarium contrario. non
omne autem omni. sed quecunqz contrariorum non solum
generationem habent ex se inuicem. sed et augmentum. sūt
enim multa ex inuicem. sed non omnia augentur. vt sanum
ex laborante. Videntur autem neqz illa eodem modo ad in-
uicem esse alimento. sed aqua quidem igni alimento est

De anima

ignis autem non alit aquam. In simplicibus quidem igitur corporibus hoc esse videtur maxime. aliud quidem alimentum aliud vero quod alitur. Dubitatōnem autem habet. Dicunt enim hūj quidē simile simili ali sicut et augeri. Alijs aut sicut dixim⁹ ecōtrario videtur ali cōtrarium contrario tanq̃ impossibile si simile a simili. alimentum autem mutari ⁊ de coqui oportet. Nutatio autē omnis in contrarium aut in medium. Adhuc autem patitur aliquid alimentum ab eo qđ alitur. sed non hic ab alimento. sicut nec instructor a materia sed ab illo hec. Instructor autem mutatur solum in actū ex ocio. Utrum autem sit alimentū quod vltimo aduenit. aut prius hoc habet differentiam. Si vero vtricq; sed hoc quidem non coctum illud autem coctum. vtrobiq; vtiq; continget alimentum dicere. Inquantū em̄ non coctum contrariū contrario alitur. Inquātū autem coctum. simile simili. Quare manifestū qđ dicunt quodāmodo vtriq; ⁊ recte et nō recte

Queritur duodecimo vtrū alimentum sit obiectū potentie vegetatiue. Arguit⁹ qđ non. quia vnius obiecti est tm̄ vna potentia. qđ si nutrimentum est obiectū potentie vegetatiue sc̄atur qđ erit tm̄ vna potētia vegetatiua. sed hoc est falsum. quia sunt tres. sc̄z nutritiua. augmentiua ⁊ generatiua. Secūdo ar. nutrimentū est obiectū potentie nutritiue. vt patet ex vi nois. qđ non est obiectū potentie vegetatiue. pñā tener. quia pñā prium obiectū potentie inferioris nō ē adeq̃ū potētiae superiori. Tercio ar. sinutrimentū est obiectū potentie vegetatiue vel esset sile nutritio vel dissile. nō ⁊ vñ. qđ augēt a sibi sile augēt. etiā qđ nutrit⁹ nec primū. qđ nutrit⁹ est motus. ⁊ oīs motus est de cōtrario in contrariū.

In oppositū ē phūs in littera Scīedū p̄io qđ postq; phylosophus ostendit qđ opa⁹ aie vegetatiue sit ab aīa ⁊ nō a natura. pñr circa 5 remouet duos errores ⁊ determinat de alimento ēm se. Primus error fuit Empedoclis dicentis qđ motus augmenti non sit ab anima sed sit per motum grauium et leuium. Unde quia viventia et plante augentur

Liber secundus.

sursum et deorsum. Dicebat quod augmentum plantarum deorsum sit per motum terre que naturaliter mouet deorsum et augmentum sursum sit per ignem quod naturaliter sursum ascendit propter eius levitatem. Sed hec opinio reprobatur primo quod non bene capit sursum et deorsum in plantis. nam in eis sursum est in radicibus deorsum in ramis. nam radices habent se in plantis sicut in aliis objectis quod per virtutem accipiunt nutrimentum quod est principium alitionis. Secundo si animata sic mouent propter diuersos motus grauius et leuius cum motus elementorum contrarioz sint ad loca terraria sequitur quod ipsa locata est ad suas partes separantur nisi esset aliquid continens ea et phibens separationem eas. Propterea continens non est nisi anima. quia ipsa est causa principalis nutritionis.

Sciendum secundo quod alius fuit error dicendum ignem esse causam augmenti eo quod ignis inter cetera elementa magis videtur nutriti esse augmentari. sed illud est principium motus in aliis quod de per se habet illum motum ut ignis qui est per se calidus est per se causa caloris in aliis. Sed hec opinio improbat. quia si ignis apponenter infinita combustibilitia cresceret in infinito quod si nutritio fieret virtute ignis vel augmentatione sequitur quod animata possent crescere in infinito. sed hoc est falsum. quod omnia natura constantium positus est terminus et ratione magnitudinis et augmenti ab anima non quidem terminus individualis sed habet latitudinem. ergo ignis non est causa augmentationis verum est tamen quod calor ignis facit ad augmentationem sicut causa instrumentalis quod per calorem illum decoquunt nutrimentum et disponit ad questionem in substantia alteri quod sit virtute anime. Sed contra hanc rationem arguit quod si omnia natura constantium est positus terminus sequitur quod ignis non cresceret in infinito. et sic est repugnancia in illa ratione. Rendet Averrois quod illa autoritas solum intelligi de animalibus quia inanimata proprie non augementat. Ideo nihil prohibet ignem augeri in infinito per apposicionem combustibilium. Alius tertius dicit Egidius quod tripliciter potest sumi terminus alicuius augmenti. Uno modo ex parte forme que requirit certam quantitatem in materia propter suam operationem exercendam ut forme que requirunt corpora organica. sed forma non requiriens corpora organica ut forma inanimate non requirit certam quantitatem. et sic ex parte forme ignis prout est natura particularis sibi non repugnat crescere in infinitum. Secundo modo potest sumi terminus ex parte materie quando scilicet forma haec omnem materiam sibi possibilem. et sic ignis est terminatus quod omnium corruptibilium materia est diuisa in quartuor partes secundum quartuor elementa. Tertio modo sumi terminus augmenti ex ordine universalis et natura universalis. et sic in elementis est terminus certus ne unum alterum corrumperet. et sic ignis non potest crescere in infinitum.

Sciendum tertio quod tres sunt conditones nutrimenti finis que sunt in nutritione. Primum est quod nutrimentum debet esse contrarium nutritio cum nutritio sit motus et motus est de contrario in contrario. Secundum est quod nutrimentum sit de contrarioz que habent transmutationem ad invicem cum in nutritione nutrimentum conuertat in substantiam alteri. Tertium est quod nutrimentum sit de illis contrariis que per generationem et corruptionem possunt augere se invicem. quia palmentum nutritio et augmentatione

De anima.

Sed et ignis non est nutrimentum aque

Conclusio. Alimentum est obiectum potentie vegetative p. q. s. illud est obiectum alicuius potentie in quo primo et per se fertur illa potentia et sub eius ratione fertur in omne illud in quo fertur per definitionem obiecti. sed sic est de nutrimento respectu potentie vegetative. ut p. bare faciliter per operationes eius. Nam alimentum est proprium obiectum potentie vegetative et primum eius

Dubitatur quoniam differenter se habet obiectum sensus ad sensum et obiectum potentie vegetative. **O**mnia per sensum primo est accidentium et per accidens substantias que sunt sensibiles per accidens. Sed potentia vegetativa per principium suum est accidentia solus ex sequenti. Etiam substantia dulcis per se nutrit. dulcedo vero per accidens. Non natura dat qualitatem substantie nutrimenti ut per eam distinguamus nutrimentum suuens a nutrimento inconveniente.

Dubitatur secundo. Utrum alimentum debet esse simile vel dissimile. **I**cendum quod ante decoctionem et digestionem est dissimile sibi in actu et per se. simile tamen in potentia. sed post digestionem est actu simile nutritio. ut in omni actione naturali passuum in principio actionis est per se et dissimile. sed in fine est simile agenti. quod agens naturale assimilat sibi passum in quantum potest. Unde aduentus est quod aliquid potest esse in potentia dupla. Uno modo in potentia propria quoniam per se mouens per se in actu. et hoc modo nutritum in principio nutritionis est simile in potentia nutritio. Alio modo in potentia remota quoniam pluribus mouentibus per se reduci in actu. sed de ista potentia non est hic ad positionem. Ex quo sequitur quod simplex elementum non est proprium nutritum viventis. cum non sit in potentia prima ut assimiletur viventi. sed per unum agens elementum mutetur in aliud et aliud mutetur in subam alterum. nec etiam omne mixtum est nutritum. ut pars de mineralibus de illis que sunt prima clementis. et de his que sunt difficilis collisionis

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur quod unius obiecti secundum unam rationem formales accepti est tamen una potentia. sed unius obiecti materialis secundum diuersas rationes formales possunt esse plures potentiae. sed sic est de nutrimento respectu diversarum potentiarum. ut postea pacebit. Et per idem solutus secunda. Ad tertiam partem solutio ex dictis

Omnia autem nihil aliud non principans vita. animali utique erit corpus quod aliud in quantum animali. quare alimentum ad animali est per se et non secundum accidens. Est autem alterum alimento et augmento esse. Secundum enim quod certum aliud animali est augmentatum. secundum autem quod hoc aliiquid et sub animalium est. salvum est secundum subam et usque ad hoc est quod usque salvatur. Et genitores autem factum non est quod aliud. sed quod id quod aliud. iam secundum ipsa subam. Generata autem nihil ipsum seipsum sed salvum

Liber secundus.

Querit tredecimo Utrum sint tunc tres operationes aie vegetative. scz nutritive. augere. et generare. **A**rguit primo quod non. quod predictae operationes dicuntur naturales. ergo non sunt operationes aie. quod operationes aie sunt supra operationes nature. Secundo sic. operatio communis viventibus et non viventibus non est operatio aie. sed generare est huiusmodi. **G**raciliter. Tercio sic. si generatio esset operatio aie sequeretur quod viventibus esset aia posset esse generatio. sed hoc est falsum. quod orbata et imperfecta non generat. Quarto sic. aia est potentior natura corporea. sed natura corporea eadem virtute dat spiritum et debitam quantitatem. ergo sicut aia vegetativa. et per hanc generare et augere non sunt operationes distincte. Quinto sic. per idem res acquirit esse et preservatur in esse. sed per generationem res acquirit esse et per nutritionem preservatur inesse. ergo ille operationes non sunt distincte sicut nec creatio rerum et carum preservatio. **I**n oppositum est propositum in libro prima.

Sciendu primo. quod postquam physis determinauit de obiecto potentie vegetative sicut se sequenter de ipso determinat per respectum ad operationes aie vegetative. Et primo determinat de ipso ut pergit nutritio. Secundo per pertinet ad augmentationem. et tertio per pertinet ad generationem.

Sciendu secundo quod nutrimentum pertinet ad nutritionem in quantum est in potentia ad corpus animalium tam existens. Non est. quod omne quod nutrit est participans vitam. et omne principia vita est corpus animalium. quod omne quod nutrit est corporis animalium. sed alimentum est in potentia ad illud. quod nutrit quod nutrimentum queritur in subiectum animalium. ergo per pertinet ad nutritionem est in potentia ad subiectum corporis animalium existens. Nam corpus animalium habet in se humidum radicale in quo est calor naturalis. sed calor ille pertinere agit in humido aliquid de ipso consumendo et ad reseruandum illud deguditum necessarium. et alimentum queratur in subiectum animalium per nutritionem.

Sciendu tertio quod alimentum in quantum nutritum et augmentatum est idem sicut esse et materialiter. differt enim ratione. nam corpus animalium quod nutrit est quantum. ideo sicut et nutrimentum est in potentia ad subiectum corporis animalium est subiectum nutritoris. sed sicut et est in potentia ad exercendum et ad dandum maiorem quantitatem corpori quam perhabuit est subiectum augmentationis et per habeat quod nutritio prior est augmentatione et ei subseruit. quod in nutritione fit queritur alimentum in subiectum animalium. sed in augmentatione requiritur queritur nutrimentum in maiorem quantitatem quam fuerit deguditum de humido per actiones caloris naturalis.

Sciendu quarto quod alimentum in quantum habet rationem superflui et est in potentia ad corpus animalium non secundum existens est subiectum generationis. Differt enim generatione ab aliis. quod nutritio et augmentatione habet suorum effectum in corpore cuius sunt. quod corporis aie virtutem augeret et nutrit per istas vires sed virtus generativa habet suum effectum non in eo in quo est. sicut in alio. quod nihil se ipsum generat. ideo virtus generativa appropinquat dignitati aie sensitiae que habet suas operationes circa res exteriores. licet excellentiori modo. quod de dominis eius et supremis inferioris ordinis attingit infimum superioris ordinis. ideo inter istas potentias generativa que est perfectior quodammodo queritur cum pot-

De anima

tentis aie sensitiae. Ex quibus p̄t q̄ augmentativa et nutritiva descriuntur potentie generatiue.

Sciendū quinto q̄ predicte potentie duplē distinguuntur
Uno mō ex p̄t obiectoꝝ. q̄ alimētum ut est in potentia ad subam membroꝝ vel aiatī est obiectū potentie nutritiue. et p̄t est in potentia caro q̄ta vel corpus q̄tū est obiectū augmentatiue. et sic est in potentia hoc aliqd. et p̄t h̄z rō nem sūḡfui est obiectū generatiue. et sic iste tres potētie h̄nt vñ obiectū materialr. sed sunt tria formalr. Scđo distinguuntur ex p̄t finis. q̄ finis nutritiue est p̄seruatio individui in suo esse. et finis augmentatiue est debita q̄titas. qua habita viuens p̄t debite suas operationes exercere q̄uis nō semp nutrit. eo q̄ nutritio est ad restauratōem humidi depditi. Et q̄ humidū depditi p̄tinue p̄sumit a calore naturali. Ideo semp req̄ritur nutritio. Et finis generatiue est p̄seruatio sp̄i. et sic nutritiua p̄seruat inde uidui in esse. augmentatiua pficit in quantitate. et generatiua conseruat esse specificum.

Conclusio prima. tñ sunt tres opatōes aie vegetatiue. s. nutritare generare et augere. q̄ oīs opatio aie vegetatiue vel est ppter bonū sp̄i et sic est generatio. Vel individui et hoc duplē. vel ad p̄seruatōem individui in suo esse. et sic est nutritio. vel ad pfectiōem in q̄titate. et sic est augmentatione. Ex quo sequeur q̄ tñ tres sunt potentie aie vegetatiue. q̄ tantuꝝ tres sunt opatōes eius et potentie p̄ actus distinguuntur.

Dubitac̄ vtrū solū aiata nutrient. Rñdet q̄ sic. q̄ quatuor sunt necāria ad nutritōem. Primum est p̄tus nutriendans dans nutritio sp̄em. Secundū est calor digerens qui est instrumētū illiꝝ virtutis. Terciū est receptaculū nutrienti. Quartū est spongiositas et porositas corporis. als nō recipet nutrientē sed solis aiatis ista q̄tuor p̄ueniūt. ḡ sola aiata nutrit. Et h̄z ignis fm̄ sititudinē dī nutriti. nō tñ p̄prie nutrit q̄ illīs p̄prie nutrit q̄b in se aliqd recipit ad p̄seruatōez sui eē in toto et in p̄tib. sed h̄z nō cōvenit igni. q̄ h̄z in materia p̄bstibili generaꝝ nouis ignis. tñ ille nō cēdit in p̄seruatōem ignis p̄cedentis. sed est noua generatio ignis distincta a p̄cedere. q̄ totus ignis q̄ est ex aggregatōe pluriꝝ ignitorum nō est simple vñ sed solū p̄ aggregatōem. sed in aiatis p̄seruaf̄ humiditas in p̄tib p̄stentib p̄ p̄uersiōne nutrienti in subam alit. Et p̄ tales p̄uersiōne fit augmentatione p̄prie dicta. sed in igne solū fit augmentatione p̄ additōem pris ad p̄tēs tñ ppter eiꝝ maximā raritatē magis nutritiri videt int̄ oīa elementa

Ad rōnes aīn oppositum Ad p̄mā dī q̄ opatiōes aie vegetatiue dicūt naturales dupli de cā. Primo mō ppter situdinē cū opatiōib nature. q̄ natura intēdit eē p̄stitatē et p̄seruatōem individui. et ista sūt ob aiā nobiliōrī mō q̄z a natura. Scđo q̄ sūt mediātib p̄litatib pris mis q̄sunt instrumētū nature. h̄z tñ dī ab opatiōib nature. q̄ operationes aie sī effective p̄ncipio intrinseco. alie p̄o a p̄ncipio exteriori. **Ad scđaz dī** q̄ generare aliqd in materia extrinseca bñ p̄uenit in aiatis. sed generare ex materia interiori. sc; p̄ semen decisum a generante in quo semine est viri tūs formatiua feciūs generandi solum p̄uenit animatis etiam perfectis

Liber secundus.

Ad tertiam dicitur quod generare solum dicitur viventibus perfectis et non omnibus. et sic neque potentie sensitivae omnes sunt cuiuslibet animalis. sed solus tactus.
Ad quartam dicitur quod generatio viventi est ex semine diffuso a generante quod necessarium est parvum quantitatis. ideo oportet genitum esse parvum quantitatis in principio. ideo requirit vis augmentativa ad acquisitionem debitam quantitatem. sed in animalium generant ex materia exteriori separata ab agente. ideo simul recipit spiritum et quantitatem suam quantitatem sue materie.
Ad quintam dicitur quod licet vires per eandem causam particulariter sed per virtutem generantis acquirat esse. per virtutem nutritivam vero sibi in trinsecum subserviatur in esse.

Quare huiusmodi animalis principius potentia est possibilis salvare suscipiens ipsum secundum quod est huiusmodi. Alium autem preparat operationem unde prout aliumento non potest esse. Quoniam autem sunt tria. quod alitur. et quo alitur. et aliens. aliens quidem est prima anima. quod vero alitur est habens hoc corpus. quo vero alitur aliumentum. Quoniam autem a fine appellari oportet iustum est. Finis autem est generasse quale ipsum. erit utique prima anima generantis quale ipsum. Est autem quo alitur duplex. sicut et quo gubernatur et manus et temo. hoc quidem mouens et motum. illud autem mouens solum. Omne autem aliumentum necessarium est decoqui. Operatur autem dectione calidum. unde omne animal habet calor. Figuraliter quidem igitur aliumentum quid sit dictum est. certificandum autem est posterius de ipso in propriis rationibus.

Queritur decimoquarto. Utrum sint aliqua virtutes naturales subseruentes potentie nutritive. Arguitur primo quod non quia potentia nutritiva et alia potentie vegetativa sunt actives. sed potentia vegetativa non indiget aliquo ad hoc quod operetur. ergo secundum. Minor patet quia per hoc differt potentia activa a passiva. quia activa operatur per se in passum dispositum sine aliquo adiuvante. passiva vero non. Secundum dicitur. quicquid potest virtus inferior potest virtus superior et cum hoc proposito sed anima vegetativa est superior ad virtutes naturales neque indiget alias virtutibus a suis potentibus. ergo potentie nutritive non subseruantur virtutes naturales.

In oppositum arguitur. quia nutritio non potest perficere suas operationes nisi mediante humidum frigido calido et sicco. ergo sibi subseruantur virtutes naturales.

De anima

Sciendum primum quod postquam physis determinavit de obiecto et acribus anime vegetative. Hic primum determinat de ipsa et partibus eius primo diffiniens potentiam nutritivam sic est principium potens saluare suum susceptiuum in corpore humano ipsa enim salvare suum subiectum mediante alimento idem prius uatum alimento non potest vivere saluari inesse. Et quod alimento est principium nutritivum sicut potentia nutritiva. ideo ne credamus illam diffinitionem conuenire alimento phys ostendit quomodo diversiter potentia nutritiva et nutritivum sint principia nutritivis dicens quod in nutritione tria requiruntur scilicet quod aliatur quo aliatur et aliens. Primum quod aliatur est corpus habens animam. Tertium quod aliatur est alumentum. et aliens primum est anima vegetativa cum potentia nutritiva.

Sciendum secundo quod inter potentias anime vegetative est duplex ordo. Primus est ordo generatiois secundum quem potentia nutritiva ordinatur ad conservacionem individui est prima et augmentativa per quam acceditur completae quantitas est. sed a generativa salvans esse specificum est tercium. Etiam nutritiva ab alimento separata superfluum et ipsum reseruat per potentiam generativa sibi preparando materiam. et illud quod non est superfluum mittit ad singula membra sed augmentativa perficit constitutatem viuentis ut possit generaliter. ideo opatio aie vegetativa de sequenti natura terminum augmenti et vel peccidit impedire augmentationem. Tercio generativa presupponit alias potentias Alius est ordo nature et perfectionis secundum quem generativa est prima quia est perfectissima. Est enim potentia per quam aliquid in se perfectum alteri tribuit esse perfectum. Tunc enim uniusque perfectum est quod potest alterum facere tale quale ipsum est. ut dicit quarto meteororum. ideo generativa est finis altius potentiarum unius vegetative. Et cum omnia a fine appellari iustius est et finis generativa est generare sibi simile secundum speciem. Ideo bene diffinit anima vegetativa quod est principium generativum alterius sibi similis secundum speciem.

Sciendum tertio quod ne creditur animam solum habere nutrimentum per instrumento quia dictum est nutrimentum esse instrumentum eius. phys ostendit quod habet unum aliud. Est enim duplex instrumentum quo aliquid aliatur sicut est duplex instrumentum quo nautis gubernatur. scilicet manu rati per instrumentum cuius forma est anima et gubernatur themone rati per instrumentum separatum quod est mouens nautum et motum a manu et manus solum mouetur a principio intrinseco. unde sicut gubernator vicitur quodam instrumento coniuncto et quodam separato ita potentia vegetativa vicitur calore naturali per instrumento coniuncto et nutrimento per instrumento separato et sicut nauta mediante manu mouet themonem quo mouet nautum. sic anima cum calore mouet et decoquit alimentum et per alimentum mouet nutrimentum. Ideo opozet oportet quod nutritur habere calorem naturalem qui est principium digestionis.

Conclusio aliqua virtutes naturales subserviunt potentie nutritive quae sunt attractiva nutrimenti et reseciva attractiva retenti et expulsive superflui. patet quia sine istis virtutibus non potest fieri nutritio viuentis ergo requiriunt ratione subservientes potentie nutritive unde attractiva attractrix hic nutrimentum ad singula membra. sicut magnes attractit ferrum et hoc existens in singulis membris uiuas calore eleuante cibum sicut ignis eleuat

Liber secundus

oleum in lampade iuuatur etiam porositate membrorum. Sed retentua requiritur ad retainendū alimentū in loco digestionis usq; quo debite alteret et fiat simile nutritio et siccō iuuas retinente et frigido condensante. H̄z digestua requirit ad decoquendū et digerendū cibum ut assimilef nutritio et iuuas calore alterante et humido quo nutritiū est susceptibile figure membroꝝ. Sed expulsiva requirit ad expellendum superfluum nutrimenti et iuuatur calore rarefaciente et aperiente venas et humiditate laxante et qnq; restituta et frigiditate ingrossante. Unde notandum q; quatuor ponuntur digestiones. Prima fit in stomacho vbi separatur purū ab impuro. Impurū mittit in intestina purū aut recipit in epate in quo fit digestio secunda vbi illud quod est subtile in alimento per venas epatis ductū caput colorē sans guinis et deducit ad extremitatem venarū in quib; fit tertia digestio et mutatur in album colorem et ab eo separatur quedam aquositas que in facient eis virginā recipit in vesica. Quarta digestio fit in membris vbi purū de alimento assilat sube membra et querit in subam aliti.

Dubitatur utrum semen solum sit superfluum alimenti vi detur et non quia filius nō assilaret patri sed boui si nutritiū esset caro bouis. Ad dubium r̄ndetur q; superfluum alimenti inquantum vis generativa est sibi impressa pruenienter dicitur semen. Vñ alimentū p̄mo accipit quādam virtutē cōmūnē respectu partium corporis et in fine determinatur ad quālibet partē. Ideo non accipit pro semine id qd p̄dem est cōuersum in subam membroꝝ per quandā resolutōnem sed illud qd est in proxima dispositōne ad conuersionē et p̄baſ illud resolutuz p̄cederet a natura generantis tunc tendet ad corruptōem et sic nō haberet virtutē generandi si bi simile fī specie si vero retineret naturam partis a qua resoluſ cū sic cōtractū iam ad naturam determinate p̄tis nō haberet virtutē mouēdi ad natūram totius nisi forte diceres q; esset resolutū ex oībus partibus retinens naturam partii et sic semen esset quodāmō parvū aīal. et ḡ fit separatio se minis ab alimento quādo hæret virtutē cōmūnē respectu oīm partii corporis. Et ad rōnem dicitur q; assimilatio geniti ad generās non attenditur penes materiam sed penes formā et virtutē generatiuam q; est ab aīa.

Ad rationes Ad primā dicitur q; hīmōi virtutes naturales dicuntur ministrare et appropiare materiam anime vegetatiue non q; dant virtutem agendi sed quia preparant illud in qd agit potentia nutritiua. Ad secundā dicitur q; licet aīa vegetatiua cōtineat virtualiter omnes virtutes naturales nō tū formaliter. iō virtutē eis tanq; instrumento.

Etermiatis at his dicam cōiter de oī sensu. Sensus aut in moueri aliqd et pati accidit. sicut dictū est. videt em qdā alteratio esse. Aliunt at qdā et silē a silī pati. Hoc aut quō possibile aut impossibile dictū est in vīb; rōnib; de agere

De anima.

et pati. Habet autem dubitatorem propter quod sensus ipsorum non sit sensus et quare sine his que sunt extra non faciunt sensum in existence igne et terra et alijs elementis. quorum est sensus per se. autem finis accidens his. Manifestum igitur est quod sensituum non est in actu sed potentia tantum. Unde non sentiunt sicut combustibile non comburitur ipsum a se ipso sine combustione. Combureret enim se ipsum. et nihil indigeret actu ignem esse. Quoniam autem sentire dicimus dupliciter. Potentia enim audiens et videns audire et videre dicimus. et si forte dormiens. et quod iam operans dupliciter utique dicetur et sensus. hic quidem sicut potentia. ille vero sicut actu. Similiter autem quod sentitur. quod potentia est et quod actu. Primum quidem igitur tantum sit idem pati et moveri. et agere et mouere dicimus. Et namque motus est actus quodam imperfectus tamen. sicut in alteris dictum est. Omnia autem patiuntur et mouentur ab actuio et actuente. Unde est quidem simile a simili pati est autem ut a dissimili sicut diximus. Patitur quidem enim quod dissimile. passum aut simile est.

Judendum autem de potentia et actu est. Hunc enim simpliciter dicimus que habemus de ipsis. Est quidem enim sicut sciens alii quid. sicut si dicamus hominem scientem. quoniam homo est de numero scientium et habentium scientias. Est autem sicut iam dicimus scientem habentem grammaticam. uterque autem horum non eodem modo possibilis. Et hic quidem quoniam genus huius et materia est. Ille autem quia volens possibilis est considerare nisi aliquid prohibeat exterius. Nam autem considerans actu est per se et proprietas eius haec litteram a. Ambo quidem igitur primi finis potentiam scientes sunt sed hic quidem per doctrinam alteratus est. et multotiens ex contrario mutatus habitu. hic autem ex eo quod habet scientiam aut grammaticam ex non agere autem in agere mutatur. Non est autem simpliciter neque agere neque pati. sed aliud quidem corruptio que a contrario. aliud autem salus magis est eius quod est potentia ab eo quod est actu. Et similiter sic sicut potestia se habet ad actu. Speculatis enim fit hinc scias quod vere aut non est alterari. In ipsum enim additio est. et in actuum aut alterum genus alteratōis est. unde non bene habet dicere

Liber secundus.

sapiētē cū sapiat alterari. sicut nec edificatorē cū edificat. In actu qdē iū ducēs ex potētia ente fin intelligere et sage n̄ doc trinā. h̄ alterā habere denotatōnē iustū esse. Ex potētia autē ente addiscēs et accipiēs sciam ab actu ente et didasculo aut neq; pati dicēdū sicut dictū ē. aut duos esse modos alterato nis. et eā q̄ in priuatiua dispōnes mutatōem. et eā q̄ in habitu et naturā. Sensitivū autē p̄ma qdē potētia mutatio fit a gene rante. Lū at generatū ē. h̄ iā sicut sciam et sentire. qd̄ autē fin actū silī dī ipi p̄siderare. Differt autē qr̄ h̄mōi actiuia opatio nis extra sūt visibile et audibile. sil̄ at et reliqua sensibiliū. Lā at qm̄ singulariū qdē fin actū sensus. Scia autē v̄lūm. nec em̄ in ipa qdāmō sūt aīa v̄n̄ intelligere iū ipa ēcū velit. sentire autē nō ē in ipa. Necessariū ē at esse sensibile. Sil̄ autē et hoc se habet in sciētūs sensibiliū et ppter eandē cām. qr̄ sensibilia singulariū sunt et exterioꝝ. H̄ de his qdē certificare tps sicut et in rursum. Plūc autē tm̄ sit diffinitū. qm̄ cū nō simpli sit qd̄ potētia sit h̄ aliud qdē. si dicam⁹ puerū posse militare Aliud at sicut i etate exītē sic h̄ sensitivū. Qm̄ autē innoīata ē ipoꝝ differētia. Determinatū ē at de his qm̄ altera. et quō altera. v̄t aut nccē ē ipo pati et alterari tanq; p̄prijs noīb. Sensitivū autē potētia ē. q̄le iam actu sensibile. sicut dictū ē. pati⁹ quidē iū nō sile ens passū autē assimilatū ē. et ē quale illud.

Querit decimo quinto. vtrū sensus sit potentia passiva. Arguit q̄ nō qr̄ genera qm̄cūq; aliquoꝝ duoꝝ v̄m̄ est inferius et ē actiuū etiā superius erit actiuū. qr̄ est maioris virtutis. sed potentia vegetativa q̄ est inferior ad sensitivā est actiuia. ergo a fortiori sensitivā erit actiuia. Se cūdo ar̄ semp formalis⁹ est actiuū. sed potentia sensitivā formalior est vege tatiua. ergo cū vegetativa sit actiuia etiā sensitivā. Tercio ar̄. iudicare est agere. sed sensus iudicat de sensibili. q̄ sensus est virtus actiuia. Quarto ar̄. agens est nobilius paciente. si ergo sensus patere a sensibili oportet rei obiectum exterius esse nobilius sensu. sed hoc est falsum. iugur et c. Quinto ar̄. oculi carioꝝ et lupioꝝ resplendent in tenebris quod nō esse

Dicitur nō videtur etiā mantendo. quid propriorum est phis. dicitur dicitur quid propriorum den tit propriorum etiam de alia lenitatem. dicitur dicitur etiam sensibus. facilius iniquo inquirere de cetero. et contra propriorum et quid in actu. Sicut in secundo quid tenet in inferius ostinguit po ter in minoris dentis que est in habitu propriorum que est in actu. dicitur dicitur que ad actum ver ha bitum quid considerat. Et du merito vero propriorum respectu ver habitu propriorum reducuntur. quid dicitur quid propriorum potentia bealitatis liberat oras propriorum lecerit. non habitu non propriorum. Sicut in tertio quid recipit propriorum in in gressu. ver cū aliud mundū dicitur dicitur propriorum in aliquo fine ac dicitur dicitur in actu propriorum et talis propriorum preponendō quid hoc mi fum amputatū non grave altera tera. Sicut in quā addicēs la verbi genitū. quid propriorum verba adūtū in costru in dicitur dicitur quid dicitur resūtū. modū apudū dicitur quid ad erat locū propriorum. quid non ge Londonū propriorum terto si est potentia actualis quid quid terto estensio quid iū implibit. quid terto ex igne aqua terto et cetero. sed cognoscere ledū terto terto terto extensio da ad auctoribus applicari ver si combundibus terto extensio cōbuncer sensu copia species sensibus a sensu sensu est poemeta passiva. Londonū secunda propriorum a gravis obiecto nam propri

De anima

nisi visio fieret extra mittendo. Gensus est virtus activa et non passiva.

In oppositum est physis in littera. Pro responsione sciendum est primo quod postquam physis determinavit de anima vegetativa et eius potentiis poterit determinari de anima sensitiva et potentia eiusdem. Et primo inquit quidam communia omnibus sensibus. Secundo inquit propria circa unumquemque sensum. Vnde primo inquit de comparatione sensus ad sensibile et quod sensus est quicunque in potentia et quicunque in actu et qualiter dicitur de potentia in actu.

Sciendum est secundo quod ad cognoscendum qualis potentia sit sensus phys distinguit potentiam ad scire. Unus duplex est potentia quedam est essentialis que est ad actum primum ut homo ignorans habet potentiam ad sciendam que est actus proprius scientis. Alia est potentia accidentalis que est ad actum secundum ut habens scientiam est in potentia ad actum secundum scientis qui est considerare. Et duae iste potentiae dicitur. Quia prima dicit remota. Sed a vero propinqua respectu operationis. quia ut dicitur in textu hatens habitum scientie considerat dum vult nisi aliquid exterius prohibeat et de potentia secunda potest aliquis seipsum reducere de potentia ad actum sed de persona non. Secundo differunt quia persona potentia bene stat sub habitu et actu contrario ut intellectus sub errore pertrario scientie. Sed a vero non licet quicunque sit cum priuatione actus ut huius habitus non semper actu consideratur.

Sciendum est tertio quod duplex est passio quedam est corrupti et ruptiva que est receptio forme in subiecto cum remotione alicuius perfectoris in eo precedentis ut cum aliquid mutatur de pertrario in contrarium. Alia est perfectiva quod est receptio forme in aliquo sine remotione forme precedentis ut cum res mutatur de potentia in actu proprium et talis passio non est corruptio sed salus et perfectio potentie. Ideo quoniam aliquis hoc modo patitur non proprie alteratur ut quoniam habens scientiam actu speculatur non proprie alteratur sicut neque edificator dum actu edificat. Sed argueretur quia addiscens sepe mutatur de habito pertrario in contrarium ut ab errore in scientiam. G proprie patitur dum quod ibi est quedam similitudo alteratio que est de contrario in contrario non est tamquam alteratio proprie dicta. quia in alteratione proprie dicta semper requiritur quod sit processus de contrario in contrario modo acquisitioni scientie accedit quod addiscens prius sit in errore et potest fieri scientia sine hoc pertrario. Ideo non procedit per se ab alio pertrario.

Conclusio prima sensus est potentia passiva probat physis si esset potentia activa sequeretur quod sensus sentiret seipsum et quod sentiret sine obiecto exteriori quod est impossibile. patet prima quia secundum antiquos sensus comprehenduntur ex igne aqua et terra et ceteris elementis sensibilius ut omnia sensibilia possent cognoscere. sed ista sunt sensibilia. G de necessitate sentiret seipsum sine obiecto exteriori quia ad agendum sufficiunt virtus activa et paciens dispositum sibi applicatum ut si combustibile haberet vim activam ad comburendum tunc sine virtute exteriori combureret sensum. Tercio probatur quod sensus in sentiendo recipit species sensibiles a sensibili quod est obiectum eius sed recipere est pati. G sensus est potentia passiva.

Conclusio secunda potentia sensus ad sentire reducitur in actu a proprio obiecto nam quia agunt et patiuntur a proprio agente et mouente

Liber secundus

sed obiectū sensus est p̄p̄iū agens et mouens respectu ipius. igit̄ ab eo reducitur in actum.

Conclusio tercia potentia ad sensum ut est actus primus reducitur in actum a generante. patet. q̄a dans formā dat p̄nā formā. ḡ generans aīam sensitivā dat etiā sensum q̄ p̄ se p̄segitur ad ipam aīaz sicut scientia est actus p̄m⁹ scientis et p̄siderare actus secundus. sic sensus est act⁹ p̄m⁹ sentientis. et sentire actus secundus. In hoc tñ est d̄rā q̄ intellectus ē v̄lum eū sit potentia imaterialis. et sensus singulariū cū sit virtus corporalis et organica.

Dubitatur. vtrum sensus sit tñ singulariū cum tamen dicitur in fine libri posterior̄ q̄ sensus ē v̄lum. Pro dubio sciendū ē q̄ duplex est principiū agendi quoddā est ipm⁹ agens. Aliud est rō agendi sub cui⁹ rōne agit illud qd̄ agit. Ideo in sensatōe est aliqd̄ qd̄ sentit sc̄z ipm⁹ sensibile et rō sentiendi sub q̄ sentit. Tūc d̄r̄ q̄ rō obiecti sensus est v̄lis q̄ alter nō esset potentia sensitiva nec haberet vñū obiectū sub cui⁹ rōne forma li cognosceret oīa q̄ apprehendit. Dicis sedo q̄ obiectuz sensus q̄tū ad id qd̄ sentitur est singulare. q̄ cognitionē fieri per hoc q̄ cognitū est in cognoscētē fīm suā similitudinē. Et q̄ virtus est sensus corporeā. iō recipit p̄ticuliter similitudinē sensitibilis p̄icularis. iō p̄nter d̄r̄ q̄ sensus q̄tū ad actū ē singulariū et q̄tū ad obiectum est v̄lum. sed intellectus est v̄trop̄ modo v̄lum. Ubi notandū q̄ quatuor sunt gradus apprehensionis. Primi⁹ est in quo abstrahit forma rei a materia sed nō a p̄ncipijs materie nec a cōditionib⁹ ei⁹ q̄ fit p̄ sensum exteriorē. Secundus qñ forma rei cognite abstrahit a materia et a p̄ncipijs materie s̄z nō a cōditionib⁹ eius q̄ p̄uenit ymaginatiōni. Tercius qñ a sp̄b⁹ sensatis abstrahit intentōnes nō sensate nō tñ fit abstractio a p̄ditionib⁹ materie et ista fit p̄ estimatiōnā. Quartus qñ abstrahit forma a materia et a p̄ncipijs materie et a conditiōnib⁹ eius que fit per intellectum.

Ad rōnes ante oppositum Ad prīmā dicitur q̄ maior bat veritatē qñ superius et inferius ordinātur ad eundē fine. mō potentia sensitiva et vegetativa ordinans ad diuersos fines Dicis v̄tra q̄ passiuū supioris ordinis est perfectius actiōis inferioris ordinis. mō totū gen⁹ potentie sensitivae ē supra gen⁹ potētie vegetativae. et p̄ h̄ soluis sc̄da rō. Ad tertiam d̄r̄ q̄ qñ sensus ē in trāsmurari patit̄ a sensibili. s̄z qñ ē in trāsmutatio esse p̄t̄ agere et iudicare de sensibili p̄ formā sibi impressam. q̄ nulla ē potentia adeo passiuā qñ p̄t̄ agere p̄ formā sui actiū in eo receptā. Ad quartā d̄r̄ q̄ agēs ea rōne q̄ agit ē nobilis passo s̄z nō s̄p̄ simpli. Iō obiectū sensus in q̄tū ē actu tale q̄lis ē sensus i potētie h̄z rōez p̄fectōris. Ad q̄ntā d̄r̄ q̄ talis emissio lumen nō fit ab oculis cattoz in q̄tū in eis ē virtus visuā. s̄z in q̄tū sunt corpora terrenalia et polita. Iō visus nō h̄z se actiue in videndo.

Icendū aut̄ est fīm vñūq̄s sensum de sensibili p̄mo. Dicit̄ aut̄ sensibile tripliciter. quoꝝ duo qdē dicim⁹ p̄ se sentire. vñū aut̄ fīm accīns. Duoꝝ aut̄ aliud qdē p̄p̄iū ē vñi-

De anima

uscuiusq; sensus. alius autem communis omnium. Dico autem proprium quidem quod non contingit aliо sensu sentiri et circa quod non contingit errare ut visus coloris et auditus soni et gustus humoris. Tactus autem plures habet differentias. Sed unusquisque iudicat de his. et non decipitur visu. quoniam color. neque auditus quoniam sonus sed quidem coloratum aut ubi. aut quid sonans. Hinc quidem igitur dicunt propria uniuscuiusq;. Communia autem quinque motus quies numerus figura magnitudo. hinc enim nullius unius sunt propria sed communia omnibus. Tactus enim motus aliquis sensibilis et visus. per se quidem igitur sunt sensibilia hec Secundum accidens autem dicitur sensibile ut si album sit Dyarri filius secundum accidens. Etenim hoc sentitur. quoniam accedit albo hoc quod sentit. Unde nihil patitur secundum quod hinc est a sensibili. Sensuum autem secundum se propria proprie sensibilia sunt: et ad que substantia apta nata est unius eiusq; sensus.

Queritur decimosexto utrum quinque sensibilia coia quae sunt motus quies numerus figura et magnitudo sint sensibilia per se. Arguitur quod non quod numerus non cadit sub sensu sed solus cognoscitur ab intellectu. quia numerus est multitudo mensurata per unum. sed talis mensuratio fit per collationem que pertinet ad rationem. ergo numerus non est sensibile communis.

Sed etiam quod sensibile coia est quod percipit ab oculo sensibus tactus et visus solidus percipiunt predicta quinque. quod magnitudo et figura non percipiunt ab aliis sensibus. ista non sunt sensibilia coia. Tercio autem illud sentitur per accidens quod semper per aliud sensum predictum sentiatur per aliud sensum per sensibilia propria. ergo non sunt sensibilia per se.

In oppositum est physis in littera sciendum primo quod postquam per sensibilia ostendit quod se habet sensus ad sensibilia coia sequitur incipit determinare de sensibilibus et primo determinat de ipsis in coia ostendendo quod sic sensibile communis et quid proprium et postea determinat de sensibilibus propriis in particulari. unde primo premittit divisionem sensibilis in coia. quia dividit duplum. nam quoddam est sensibile proprium et quoddam communis que ambo sunt sensibilia per se. Aliud vero est sensibile per accidens.

Sciendum secundo quod sensibile proprium est quod non contingit alio sensu sentiri et circa quod non contingit sensu errare ut visus coloris auditus soni visus ei si decipitur circa coloris sed non circa coloratum quod est sensibile per accidens. Et

Duodecima dictio
sensibilis proprius
est quod sentitur intelligi
istud dictum de sensibili
est per accidens ibus ut ex
intervenisibus

Liber secundus

*Ihs ad monibus ob
uare sensib. no
rta sunt sensibile
propterum*

ad hoc qd alios sensus nō decipiāt circa sensibile p̄prium tres aditōnes req̄unt. Prima est qd sit debita dispositio organi sensus defectu cuius febrici trans male iudicat de saporib⁹ Secunda est qd sit debita dispositio medi⁹ defectu cui⁹ iudicamus solem de mane rubē. Tercia est qd sit debita di stantia sensus a sensibili defectu cui⁹ sol videt bipedalis cōtitutis vel rubē um vīsum a longe videt nigrū. Et potest addi quarta cōditio qd sit debita virtus sensibilis sic qd nō est nimis magna nimis fortis nimis parua. Siz cōmune est qd plurib⁹ sensib⁹ cognoscit circa qd pertinet sensum errare et sunt qnqz in principio numerata. 2 sic patent due dñe inter sensibile cōmune ⁊ p̄prium que habētur in textu

Sciendum tertio qd aliqui dixerūt sensibilia cōmunita es se sensibilia qd se primo. qd sensibilia cōmunita sunt obiecta p̄pria sensus cō munis. Sed qd sensibilia p̄pria non possunt esse sine sensibili cōmunita bus p̄nt tamē esse sine sensibili p̄ accēs. Sed p̄ma rōne improbat san ctus Thomas. qd falsum est sensibilia cōmunita esse obiecta sensus cōmu nis. qd sensus cōmunitis percipit oīa obiecta sensuū particularū ⁊ etiā ac tiones eoz. ergo non habet obiectū distinctū ab obiectis qnqz sensuū parti culariū. ⁊ sic illa sensibilia cōmunita nō sunt primo obiecta sensus cōmunitis. Item oīs potentia per se p̄mo fertur in suū obiectū. sed sensus cōmunitis non percipit per se primo ista sensibilia cōmunita. sed mediantib⁹ sensib⁹ p̄ p̄hs. Similiter secunda rō non valet. quia si sic sequeres qd substantia est p̄ se sensibilis. cū sit subiectū p̄prio⁹ sensibiliū sine quo esse nō possunt.

Sciendum est tertio qd non omne agens infert passionē cuilibet patienti. sed solū patienti disposito. cū ergo sentire consistat in quo dā pati quicqd qd se facit in alteratōne sensus a sensibili est sensibile per se et hoc contingit dupliciter. Uno mō qd sensibile imutat sensum p̄ p̄prias speciem. Alio mō qd per se facit ad modū imutandi. licet non agat per p̄ p̄iam specie. ideo tam illud qd imutat per p̄ p̄iam speciem qd illud qd facit ad modū imutandi dicit sensibile per se. Sed sensibile qd accidens dicit qd accidit sensibili per se ⁊ non facit passionē in sensu neqz qd p̄ p̄iam speciez neqz ad modū imutandi. ⁊ ideo ip̄o mutato non mutatur iudicium sensus. Ex quo patet tercia differentia inter sensibile per se ⁊ p̄ accēs.

Sciendum est ulterius qd ad sensibile per accidens duo requirūtur. Primo qd accidat sensibili per se. Secundo qd statim apprehendatur a sentiente cognito sensibili per se. si enī aliquid acciderit sensibili per se qd tñ lateret sentientē non dicere sentire p̄ accidēs quate oportet qd co gnoscatur illud sensibile ab aliqua potentia sentientis que sit sensus vel intel lectus vel vis cogitativa vel estimativa. Exemplū de sensu. sicut dulce p̄ accidens p̄cipit a visu. Exemplū de intellectu ut cum videmus aliqd mo uere seipm p̄ intellectū apprehendimus vitā eius. Exemplū de cogitativa ut viso colorato p̄cipim⁹ ipm esse hoīem vel aīal. de estimativa ut oīs vi dendo lupum ex colore ⁊ figura eius elicit intentōnem unūcicie. Et diffe rent cogitativa in hoīe. ⁊ estimativa in brutis. qd cogitativa apprehendit individuum ut est sub natura cōmuni existens. ⁊ est collativa intentōnū p̄ti cularū sicut intellectus vnuersaliū. ⁊ ideo dicit rō particularis inq̄uaga

De anima.

participat aliquid de virtute intellectiva cui pungitur in hoc. Sed estimativa in brutis non apprehendit individuum sed est sub natura animalium. Sed solus prout est terminus aut principium actionis vel passionis. ut quis non cognoscit hanc herbam. ut est sub sua specie. sed solus inceptum est ciborum eius. Nec etiam est collativa intentionis particularium

Tunc sit conclusio prima. Sensibilia animalia sunt sensibiliam per se. Prout. quia illa que facit ad immutandum sensum per propriam speciem siue ad modum immutandi sunt sensibilia per se. sed sensibilia coia sunt animalia facient ad diversum modum immutandi sensum. nam aliter imbeat visus color in magno corpe et aliter in parvo.

Conclusio secunda. Substantie et accidentia distincta a sensibili per prius et coibit soli sunt sensibilia per accidens. Prout. quod non immutant sensum per propriam speciem. neque per se faciunt ad modum immutandi.

Ad rones autem oppositum. Ad primam dicitur quod licet numerus est suum simplicem essentiam solus cognoscatur ab intellectu. tamen est materiale quod habet in rebus numeratis est quodam certitas discreta et a sensu percipit. Ad secundam dicitur quod ad sensibile animalia non requiritur quod ab oibz sensibili percipiatur. sed sufficit quod a multis. Ad tertiam dicitur quod illa sensibilia bene sentiuntur per aliud sed non per accidens. quod per aliud non est idem quod per accidens. sed opponitur ei quod est per se primo. Et hec de questione

Luius quidem est visus hoc est visibile. Visibile autem est color quidem et quod vere quidem est dicere. Innominatum autem contingit esse Manifestum aut erit ingredientibus maxime. Visibile enim est color. hoc autem est in eo quod est se visibile. Est se non autem ratione. sed quoniam in seipso habet causam essendi visibile. Omnis enim color mouens est eius quod est actum dyaphoni. et hec est ipsius natura. Unde quidem non visibile sine lumine. sed omnis cuiuslibet color in lumine visibile. Ex quo de lumine primo dicendum quidem est. Est igitur aliquid dyaphanum. Dyaphanum autem dico quod est quidem visibile. non autem est se visibile. ut sum, plater est dicere. sed propter extraneum colorem. huiusmodi autem est aer et aqua et multa solidorum. Non enim est aqua neque est aer dyaphanum est. sed quoniam est natura ea

Liber secundus.

dem in his vtrisq; et in perpetuo superius corpore. Lumen autem est huiusmodi actus dyaphani fin q; est dyaphanū potentia autem in quo hec est et tenebra. lumen autem ut color est dyaphani fin q; actu dyaphanū ab igne aut huiusmodi. vt qd sursum corpus. Etenim huic aliquid inest vnum et idem. Quid quidem igitur dyaphanum et quid lumen dicuntur est. quia neq; ignis est neq; omnino corpus neq; defluxus corporis vlli. Esset em vtiq; aliquod corpus. et sic si ignis aut huiusmodi alicuius presentia in dyaphano. Fleq; enim

*Hic p. stat. autoritatem
Phis. opibat q. dyaphanū
Sed ignis dicitur q. ut
runt phis. autoritas hoc est
corpora. Biro. hoc in eodem*

possibile est duo corpora in eodem esse. Videtur autem lumen contrarium esse tenebre. Est autem tenebra privatio huius habitus ex dyaphano. Quare palam q; et huius presenta lumen est. Et non recte empedocles neq; si aliquis aliud sic dixit q; feratur lumen et extendatur in medio terre et cōtinentis: nos autem lateat. hoc enim est et extra ea que in ratione veritatem. et extra ea que videntur In parvo enim spacio lateret nos. Ab oriente autem in occidens latere magna q; dem multum questio est

Queritur decimo septimo. Utrum ad videndum requiratur lumen propter medium tñ et non propter colores. *¶* *O*caro agitur primo q; non. quia color non habet virtutem mouendi dyaphanus sine lumine. ergo lumen requiritur propter colores. Antecedens patet a si gno. nam ille qui est in obscuro loco videt rem positaq; in lumine et nō cōuerso. si sit in lumine non videt rem in tenebris. quia color non potest diffundere suas species nisi medio illuminato. Secundo arguitur sic. vi sis est vna potentia. ergo habet vnum per se et primo obiectum. quod nō esset si color esset per se visibilis. et non per virtutem luminis. quia lumen

De anima

est per se visibile. In opositum est philosophus in textu dicens q̄ color
habet in se causam essendi visibile, cū sit per se visibilis.

Pro responsione sciendum est primo. q̄ postquam actuū
est de sensibilibus in communi. Hic consequenter agit Aristoteles de ip̄
sis in particulari. et primo de sensibili visus. et quia ad videndum requiri
tur dyaphanum et lumen. ideo de istis determinandum est. In omni
enim sensatione tria sunt. scz mouens tantum quod est obiectum. et mo
tum quod est ipse sensus. et mouens et motum simul quod est medium.
Sensibile em̄ possum supra sensum non facit sensationem. ideo semper re
quiritur medium. Et circa hoc videndum est utrum lumen requiratur ad
ad videndum propter medium vel propter ipsos colores.

Scindum est secundo q̄ dyaphanuꝝ dicitur quod de
se non habet proprium lumen quo videatur. sed est susceptiuꝝ luminis ex
terne per quod aliquo modo fit visibile. vt sunt aer et aqua. ignis in sua
propria spera et aliqua corpora solida. vt vitrum crystallus et aliqui alijs la
pides. Unde licet ignis sit lucidus in materia aliena. tamen vt est in ma
teria propria est corpus dyaphanum. aliter enim per regionem ignis stelle
non viderentur in celo. Quāvis etiam quedam accidentia conueniant ele
mentis ratione suarum naturarum. vt calidum frigidum. graue et leue. ta
men dyaphoneitas non conuenit eis fin naturas eorum proprias. sed co
sequitur quandam naturam communem quibusdam elementis et etiam
celo quod est incorruptibile. nisi enim aliqua corpora celestia ēēnt dyapha
na non possemus videre stellas fixas que sunt in octaua spera. Unde pa
tet q̄ dyaphoneitas non est proprietas consequens naturam elementi. sed
consequitur quandam naturam innominatam communem celo et quib
usdam elementis.

Scindum est tertio. q̄ lumen est actus dyaphani fin
q̄ dyaphanum est. Unde dyaphanum est in potentia lucis et tenebre. si
cū materia prima est in potentia respectu priuationis et forme. lumen au
tem comparatur ad dyaphanum sicut color ad corpus coloratum. quia
utrumq; est forma et actus sui susceptiui. Et ideo dicit Aristoteles q̄ lu
men est quasi color dyaphani fin q̄ dyaphanum est in actu factum ab ob
liquo corpore luminoso. sive sit ignis sive aliquod corpus celeste. nam sicut
dyaphanum p̄mūne est celo et elementis. ita esse lucens p̄uenit igni et celo

Scindum est quarto q̄ corporuꝝ quedam sunt actu lu
cida. vt sol et stelle. quedam dyaphana. vt aer et aqua. quedam opaca. ve
terra et cetera corpora obscura. Cuius ratio est. quia lux est prima qualis
tas primi alterantis. scz celi quod est corpus perfectissimum. ideo corpora il
la que sunt actualliora sunt actu lucida. que vero sunt propter h̄is sunt re
ceptiva luminis vt dyaphana. sed maxime materialia nec sunt lucida nec
sunt receptiva luminis fin profundum. sed sunt opaca propter sui materia
litatem. sicut patet de terra

Liber secundus.

Tunc sit conclusio responsiva ad quesitū. Ad videndum requiritur lumen propter medium et non propter colores. Prima pars p. q. color est mortuus diaphani sicut est in actu. ut patet in textu. sed lumen est actus diaphani. ergo ad videndum requirit lumen ex parte diaphani quod est medium. cuius signum est. q. si color ponatur immediate supra oculum non videbitur. Secunda pars p. q. nam color de sui natura habet quod possit mouere diaphanum in actu. sed omne potens per se mouere diaphanum in actu est per se visibilis. q. per se potest mouere organum visus. ergo color sicut sui natura est per se visibilis. et sic ex parte sui non requiritur lumen. Sed quod diaphanum non fit in actu nisi per lumen. ideo color non potest videri sine lumine. et sic lumen requiritur propter medium et non propter colores. q. color est per se visibilis. p. se scilicet in secundo modo q. se. q. visibile est propria passio eius et non de sua essentiiali definitione. ideo dicit textus. sicut se autem et non ratione. vel in quarto. q. in seipso habet causam essendi visibilem. ¶ Alterum tamen responderet Albertus quod ad videndum requiritur lumen propter medium et propter colores. quod probat per rationes ante oppositum. Dicit enim quod color habet duplex esse. quoddam materiale perueniens ex proportione quatuor qualitatum. et sicut hoc esse solum est in tenebris. Aliud est formale quo potest mouere dyaphanum quod habet ex incidentia luminis quod est tota ypostasis coloris. et sicut hoc esse color est actu visibilis. et solum in lumine et non in tenebris. et sic ad videndum requiriatur lumen propter colorum in lumine. Et utrachem opinio est probabilis. ¶ Ex predictis infertur falsitas opinionis dicentium lumen esse corpus. quia cum lumen diffundatur in qualibet parte dyaphoni si esset corpus duo corpora essent in eodem loco. Ultra sequitur quod non est de fluxus parvorum corporum sicut dicit Democritus. quia sic oportere dicere quod esset parva corpora. etiam sequeretur quod diffunderetur ut parva corpora per medium. Nec valet dicere ut dicit Empedocles quod lumen diffundatur per motum successuum qui tamen est imperceptibilis. quia licet in parvo spatio talis motus possit nos latere. tamen non posset in tanto spacio sicut ab oriente in occidente in eodem enim instanti quo sol ascendit orizontem illuminat totum nostrum emisperium.

¶ Dubitatur quare distantia impedit visionem. Dicendum quod causa est. quia res videtur sub quodam triangulo figure pyramidis cuius basis est in re visa et conus in oculo videntis. Res autem visa maior est in puncto in quo est ille triangulus. et quanto plus recedit ab oculo tanto magis diminuit ille angulus. et quanto latera alicuius trianguli sunt longiora tanto angulus est minor. dum tamen basis est eadem. Ideo res a remotiori visa minor apparet et minus bene videtur.

¶ Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicitur quod color non habet virtutem mouendi dyaphanum sine lumine requisito ex parte medium. sed tamen habet virtutem mouendi sine lumine requisito ex parte sui. Nam duplex est forma. Quaedam est perfecte virtutis que potest disponere subiectum et influere formam sibi similem. Alia est imperfecte virtutis

De anima.

quia licet possit influere aliam formam sibi similem. tamen non sufficit disponere subiectum. et sic est de colore. quia color est quoddam lumen obscuratum ex admixtione corporis opaci. ideo non potest disponere medium ad recipiendum formam. sed potest in ipsum suas species diffundere. Et ad id quod dicebatur de existente in tenebris dicitur quod illud medium est illuminatum et quantum sufficit ad diffusionem specierum coloris. Ad secundum dicitur quod lumen est substantia coloris. ideo ambo pertinent ad eandem naturam visibilis. Nec oportet colorum fieri visibile per lumen extrinsecum. sed in seculo lumen intrinsecum quo possit mouere dyaphanum.

Est autem coloris susceptiuum: quod sine colore soni autem absonum. sine colore autem dyaphanum. et inuisibile autem quod vix videtur. ut quod tenebrosum est. huiusmodi autem dyaphanum quidem est. sed est cum sit actu dyaphanum sed cum potentia. Eadem enim natura quandoque quidem tenebra quandoque at lumen est. Non omnia autem visibilia in lumine. sed solum uniuscuiusque proprius color. Quedam enim in lumine quidem non videntur. in tenebra autem faciunt sensum. ut que ignea videntur et lucentia: Non autem nomina sunt hec uno nomine. ut queritur putride cornu capita pisium et squame et oculi. sed nulli horum videtur proprius color. propter quam igitur causam hec videntur. Hunc autem in tantum manifestum est quoniam quod quidem in lumine videtur color est. Unde non videtur sine lumine. hoc enim erat ipsi colori esse motuum esse finis actus dyaphani. ac tunc autem dyaphani lumen est. Signum autem huius manifestum. si quis enim ponat habens colorum super ipsorum visum non videbitur. sed color mouet dyaphanum puta aerem ab hoc autem iam continuo existente mouetur quod sensituum est. Non enim bene dicit Democritus opinatus si esset vacuum quod medium posset percipi utique certius. et si formica in celo esset hoc enim impossibile est. paciente enim aliquid sensitum fit

Liber secundus

ipsum videre. Ab ipso igitur qui videtur colore impossibile est Relinquitur autem quod a medio. quare necesse est ali- quid esse medium. vacuo autem facto non aliquid certe. sed omnino nihil videbitur. propter quam quidem igitur causam colorem necesse est in lumine videri. dictum est: Ignis autem in utrisque videatur et in tenebra et in lumine. et hoc ex necessitate dyaphanum enim ab hoc lucidum fit. Eadem autem ratio est et de sono et de odore. Nihil enim ipsorum tangens sensituum facit sensum. Sed et ab odore quidem et sono media mouent ab hoc autem sensituum utrūque. Cum autem super ipsum sensituum aliquis apponit odorans aut sonans. neque unius sensum faciet. De tactu autem et gustu habet se similiter. non autem videtur. propter quam autem causam posterius erit manifestum. Medium autem sono quidem aer est. odori autem in nominatum est. Communis enim quedam passio est ab aere et aqua: sicut dyaphanum colori. sic est habenti odorem quod est in utrisque his. Videntur enim animalium aquatica habere odoris sensum. sed homo et pedibus ambulantium quecunque respirant impossibilia sunt odorare nisi respiratio. Causa autem de his posterius dicetur:

Queritur. utrum color sit proprium obiectum visus. Arguitur primo quod non. quia obiectum visus per se primo videtur. sed color non videtur nisi per lumen et dyaphanum. ergo non est obiectum visus. Secundo arguitur sic. proprium obiectum alicuius potentie est illud in quod primo directe et adequate fertur illa potentia. sed non sic est de colore respectu visus. quia multa videntur que non habent colorem. ut corpora celestia et cetera lucentia. et etiam tenebre. quod color non est obiectum visus. In oppositum est phus in littera.

Scienduz primo quod postquam phus ostendit quid est color. quid dyaphanum et quid lumen. Consequenter ostendit qualiter se habeat dyaphanum ad colorem et ad lumen quod est actus eius. Unde de quod dyapha-

De anima

num est susceptiuū luminis et coloris. Et quia susceptiuū alicuius debet esse a natura eius denudatum quam accipit. ideo dyaphanum sī se non habet lumen vel colorem. ideo sī se est invibile et non videntur ut corpora lucida et colorata. quia tamen est eadem potentia cognitiva oppositorū ideo dyaphanū potest videri sicut tenebrosum. et sicut dicitur de susceptiōne obiecti visus. ita dicendum est de susceptiōis alterorum sensuū. et sic p̄z qualiter dyaphanū sit visibile

Sciendū secundo q̄ quedā sunt visibilia īinproprīe dīcta. vt sunt noctilucēta. vt sunt putredines querū. cornu. capita. et squame quorūdam piscium. et oculi catorum et luporum. que dicuntur visibilia innominata. Ȇnde ista sunt visibilia in lumine inq̄stūm colorata et non in quantum lucentia. sed in tenebris videntur ut lucentia et non ut colorata. Luius ratio est. quia predicta in sua p̄positione habent aliquid lucis inq̄stūm lucidū ignis et dyaphanū aeris et aque non est in eis totalter com̄prehensum per opacū terre. et sic sunt quodammodo lucida. et lux eoruū solum in tenebris percipitur. Et q̄ illa lux est debilis. ideo ad presentiam maioris luminis obscuratur. ideo in lumine non videntur ut lucentia sub propria luce ut colorata. sed lumine alieno. et quia lux ipsorum est debilis ideo potest reducere medium in actuū. vt posset recipere species coloris. ideo in tenebris sub suo colore non videntur neq; alia corpora. sed q̄ lux ipsorum est fortior suo colore. ideo in tenebris possunt videri ut lucida. et dicuntur visibilia innominata. quia nō possunt habere vnuū nomen tñ

Sciendum est tertio q̄ color non videntur sine lumine. vt prius dictum est. Ecq; color est motius dyaphani sī actum. nec dyaphanum in actu est nisi per lumen. ideo color non potest videri sine lumine exteriori requisito ex parte mediū. Hoc probat philosophus a signo. q̄ si quis ponat coloratum supra visum non videntur nisi sit medium. quia color mouet diffundendo suas species. et dyaphanum motum a colore mouet visum. Ex quo patet falsitas opinionis Democriti ponentis visionem fieri per vacuum. Dicit enim q̄ si totum spaciū esset vacuum formica possit videri in celo si esset. sed hoc est impossibile. quia coloratum non potest videri nisi diffundat suas species per aliquod medium actu illuminatum. et in vacuo nullum esset medium deserens species visibles. ideo per vacuum si esset non posset fieri visio. Sed deceptus est democritus. quia credidit medium impedire visionem. eo q̄ resistit sue visioni et immutavit per lumen.

Sciendū quarto q̄ ignis et cetera lucida p̄nt videri tā in tenebris q̄ in lumine. Luius ratio est. quia corpus lucidū per suū lumen potest reducere corpus dyaphanum ad actuū videndi multiplicādo suas species per ipsum. tamen sicut colorata nō possunt videri sine medio ita etiam neq; lucida. Et eade est rō de sono et odore et alijs sensibilib. q̄ nullum tangens facit sensatōem. sed ista p̄us īmutant aliquod medium et mediū ab ipsis alteratū īmutat sensum et facit sensatōem. vñ mediū sūni est aer. et mediū odoris aer vel aq; sicut mediū coloris ē corp' dyaphanū

Liber secundus.

¶ Et quod patet quod sunt quatuor genera visibilium. Nam quedā habent lumen in potentia tamen, ut corpora dyaphana. Quedam vero lumen habet debile que tamen possunt aliquo modo lucere in tenebris, ut sunt visibilia innata. Alia habent lucem mixtam cum opaco que non possunt lucere in tenebris ut colorata. Alia vero habent lucem forte que possunt se diffundere tam in tenebris quam in lumine, ut corpora lucida. Ulterius patet quod omnia ista sunt visibilia in quantum participant aliquid de lumine quod est formale coloris vel in actu vel in potentia. Unde lumen et color substantialiter coenuntur sed differunt primo quod lumen nominat formam imprimatam eorum tenebroso. color autem nominat lucem mixtam cum opaco. Secundo differunt quod lux est qualitas primi alterantis que non habet permanentem. ideo suscepit unum eius semper est in ultima dispositione ad suscipiendum lumen. Sed color secundum suas spes habet permanentem secundum diuersas mixtiones luminis cum opaco et secundum quod lumen magis vel minus dominatur hoc causans diuersos colores extremi vel medi. quorum numerus vel sufficientia potest sumi secundum diversos mixtionis modos luminis et opaci.

Prima conclusio. Color est proprium obiectum visus comprehendendo lumen sub colore, quod lumen est formale coloris. Patet illud esse proprium obiectum visus in quod primo et directe fertur talis potentia, sed sic est de colore et luce. ergo est obiectum visus. Ex quo patet quod visus est spiritualior inter sensus spiritualia. Patet primo ex parte obiecti, quia illud inest tantum celestibus quam inferioribus, quod non coenit obiectis aliorum sensuum. Tertius enim solum percipit qualitates tangibles, que solum sunt in elementis et in mixtis, gustus vero sapores et olfactus odores que sunt in mixtis tamen, et auditus percipit sonum qui solum est in corporibus que possunt faciliter rarefieri et densari et non in celestibus. Secundo patet ex modo sue immutacionis, quia alijs sensus a visu immutantur materialiter et spiritualiter. Et dicitur immutatio materialis quando qualitas immutans recipitur in passione secundum esse reale, et spiritualis quando recipitur intentionaliter enim. Sed visus solum immutatur intentionaliter. ideo est spiritualior alijs, deinde auditus, tertio olfactus, quarto gustus, et ultimo tactus.

Dubitatur utrum lumen sit in corpore dyaphano ut in subiecto. **¶** Pro dubio sciendu quod aliqui dixerunt quod lux vel lumen est quodam natura spiritualis, propter hoc quod in rebus intellectualibus videntur noce luminis, ut dicimus subiectas separatas habere lumen intellectuale. Alia fuit opinio quod lumen est forma substantialis solis, eo quod sol secundum se est lucidus. Sed iste opiniones improbantur, quia nulla forma substantialis siue sit corpoream siue incorpoream est per se sensibilis, lumen autem est per se sensibile. Alia est opinio Alberti, quod lumen est subiectum in corpore lucido et intentionaliter tamen in medio illuminato. Sed hec improba secundum sanctum Thomam, quod ens intentionale non facit naturalem transmutationem, sed radix corporum celestium transmutant corpora inferiora. Est enim lumen qualitas activa corporis celestis per quam agit in ista inferiora, ergo lumen habet esse reale et non intentionale in medio illuminato, et sic est ibi subiectum. Et per hoc probatur dubium.

De anima

Ad rationes ante oppositum Ad primā dicitur color nō
videt sine lumine reūsito ex parte mediū sed videt sine lumine exteriori reū
sito ex parte sui. Ad secundā dicitur corpora lucentia h̄nt formale coloris qd
est lumen. vnde color et lumen conueniunt in una ratione formalis visibilis. et te
nebre solū videntur et carentia luminis sicut priuatio percipitur per cognitio
nem sui habitus.

Vnde autem primū de sono et olfactu determinemus?

Est autem duplex sonus hic quidē actu em̄ quidā. aliud
autem potentia. alia em̄ dicimus habere sonū. ut sp̄ogiam la
nam pilos. Quedā autem habent. ut es et quecunq; plana et le
nia sunt. quoniam possunt sonare. Hoc autem est ipsius mediū
et auditus facere sonum actu. Sit autem qui fin actū sonus sem
per alicuius ad aliquid et in aliquo percussio em̄ est faciens.
Unde impossibile est cum sit unū fieri sonum. alterū enim
est verberans et quod verberatur. quare sonas ad aliquid so
nat. Tangit em̄ aliquid. cum autem ictu tangitur sonat. Ictus
autem non fit sine motu. Sicut iam diximus non omnium contin
gentium ictus sonus est. Nullum em̄ faciunt sonū pili. et si p
cutiantur sed es et quecunq; lenia et concava sunt. Et quidē
quoniam lene est. Concaua autem ex repercussione faciunt multos
ictus post primū in potenti exire qd motum est. Amplius au
tem auditus in aere et in aqua sed minus in aqua Non ē autem
soni proprius aer neque aqua Sed oportet firmorum repercussio
nem fieri ad inuidem et ad aera. Hoc autem fit cum permaneat
percussus aer. et non soluatur. vnde si velociter et fortiter per
cutiatur sonat. Oportet enim preoccupare motus seruitis fra
cturam aeris sicut si congregatōem aut cumulum lapilloꝝ
percutiat aliquis latum velociter. Ebon autem fit quando
ab aere uno facto propter vas determinas et prohibens dif
fundit iterum aer repellitur sicut spera. Videlicet autem semper

Liber secundus

fieri echon sed nō certus. quia accidit in sono sicut et in lumine. Et em lumen s̄g repercutit. neq; em fieret penitus lumē sed tenebra extra solem. Sed non sic repercutit sicut ab aq; aut aere aut et ab aliquo alio leniū. quare tenebram facit qua lumen determinamus.

Querit utrū sonus fiat in aere tanq; in p̄prio medio Ar-
guit q; nō qr aeris ad sonū nulla est resistentia. q; si fieret in aere vt in p̄prio
medio diffundere in instanti p illud mediū. Qns est falsuz. qr successiue dif-
fundit p aerē. Scđo subiectū soni non est mediū eius sed sonus est sub-
iectus in aere. q; nō est in ipo vt in p̄prio medio. Major patz. qr sonus ē in
suo p̄prio subiecto realiter et in suo medio intentionaliter sed non p̄t in eodē
esse realiter et intentionaliter. Tercio sonus audit in aere et aqua. vt dī i
textu. q; neq; aer neq; aqua est p̄prium medium eius.

In oppositū est phūs in littera Pro r̄fōnōe notandū pri-
mo q; postq; phūs determinauit de lumine et colore eo q; est obiectū visus.
Hic p̄nter determinat de sono qui est obiectū audit⁹. Et p̄mo determinat
de generatōe ipius soni et 2° de imutatōe ipius audit⁹ p ipm sonū. Se-
cundo de quadā specie sonisq; de voce de q; posteri⁹ videbis. Et adhuc pri-
mo videbis de generatōne soni et postea de imutatōne auditus a sono.

Secundo notandū q; corporū habentiū habitudinem ad
sonū quedā sunt bene sonantia i actu. alia bñ sonātia i potētia vt dicim⁹
campanā bñ sonare qñ actualiter facit sonū et etiā q; nō sonat in actu sed
habet potentia ad sonandū. Alia sunt que nō sunt bene sonātia nec in actu
nec in potentia vt lana et cetera corpora mollia. Lui⁹ rō ē. qr corpora mollia ce-
dunt percūtienti. Ideo ex percussione eoz nō frangit aer vt possit fieri sonus.
Si en illa mollia cōprimant et duricie accipiāt sic q; percūtēti resultat tūctus
et sonus licet surdus. Ex quo patet q; son⁹ qñ h̄z esse in actu qñq; in po-
tētia. Dupliciter tñ aliquid h̄z ē in actu. Uno mō in esse permanenti et in fa-
cto esse et sic sensibilia aliorū sensuū ab' auditu h̄nt esse cōpletū in actu sicut
odor vel sapor. Son⁹ nō hoc mō nō ē i actu. Alio mō aliquid ē in actu sue
cessivo et in fieri. et illo mō son⁹ h̄z esse in actu. Nō em h̄z ē pmanēs et fixū
in suo subiecto vt alta sensibilitas. Sz solū qñdu fit generatio ei⁹ et est in fieri. id
sūt generatio soni et imutatio audit⁹ ab ipo. Id sit Aresto. determinat p̄
dicta duo de ipo sono qd nō facit de alijs sensibus.

Sciendū tertio q; ad generatōnem soni tria requiruntur
sz corp⁹ percūtēs corp⁹ percussum. et mediū in q; fit percussio. qr son⁹ causat
ex vehemēti percussione in q; fit fractio aeris. Sz in oī percussione reqūit percūtēs
et percussum. et qr iet⁹ percūtētis nō fit sine motu locali. Nec motus localis
sunt medio. Id in illa percussione reqūit mediū. et sic tria p̄dicta reqūit in ge-
neratōne soni. Id dī in textu q; son⁹ sp̄ ē alicui⁹ ad aliud et in aliq; alicui⁹
sz percūtētis ad aliud sz percussuz. et in aliq; sz in medio. et sic patz q; reqūit
ad generatōnem soni. Sz ad vidēdū qlia dūt esse corpora ex qb; gnat son⁹.

De anima

Quarto sciendum q̄ ad hoc q̄ corpora ex sua percussio/
ne p̄t bñ sonare req̄runtur q̄truoꝝ d̄itōes. Prima ē q̄ s̄nt dura ad hoc q̄
aer v̄hemētūs extrudat q̄ qdē extrusio seu violenta fractio ētā generatō
nis soni. Secunda ē q̄ s̄nt lenia ut aer sit vñ⁹ ⁊ vñiformis in sua fraccōe. Ter
tia ē q̄ s̄nt p̄caua si magnū sonū facere debeat. q̄ aer in talib⁹ claudit ⁊ aer
p̄mo percussus nō p̄ mo exire. iō p̄mo percudit p̄mā p̄te corporis ⁊ sic percudit a
liū aerē ⁊ fuit multi c̄etus ⁊ multiplicat̄ sonus. Ideo etiā illa corpora q̄ h̄nt in
sua cōpōne aerē nō bñ dispositū nō bñ sonant sicut plūbū ⁊ alia terrestria
et aqua ⁊ in hoc iplicite cōtineat vna alia d̄itio q̄ talia corpora debent esse la
re figure ut magna c̄ritas aeris inter ipsa cōprehendat̄ ut fiat violēta fra
ctio aeris. Quarta est q̄ corpora illa dura velociter moueant ip̄cussionē q̄a
si motu tardo ⁊ lente se ḡeuteret nō faceret sonū. q̄ aer aū percussionē dissol
ueret ⁊ sic nō frangereſ ⁊ ergo nec possit causari sonus.

Tunc sit hec cōclusio p̄priū mediūsoni est aer ⁊ minus
p̄priū est aqua p̄baſ. Illud est p̄priū mediū deferens sonū qdē faciliter rarefit
et condensat̄ ad hoc q̄ p̄ motū circularē diffundat̄ ⁊ qdē de se denudat̄ ē
a sonis sed hoc reperiſ p̄prie in aqua. q̄ aer est p̄priū mediū soni ⁊ aqua im
propriū. Ideo antiqui credentes loci vbi est aer esse vacuū dixerūt vacuū
esse p̄priū mediū auditus ⁊ quis male dixerūt in hoc q̄ aer nihil sit. tamen
bene dixerunt q̄ sonus sit per aerem.

Dubitaf̄ primo quare hic phūs determinat̄ de generatōe
soni ⁊ tamen prius non determinauit de ge generatōne coloris. sed solum
de imutatōne sensus vel mediū a colore. Rūdetur q̄ alie qualitates sensib
iles a sono ut color. odor. savor ⁊ qualitates tangibiles habent esse fixum et
permanens in suo subiecto. Ideo est alia cōsideratio de ip̄is fm̄ se ⁊ fm̄ q̄
imutat̄ sensum. iō est alterius cōsideratōnis generatio ipoz ⁊ alterius im
utatio. Hic aut̄ p̄siderat̄ de imutatōne sensu ab obiectu ⁊ in libro de sen
su ⁊ sensato determinat̄ de ḡnatiōne savoris coloris ⁊ odoris. ⁊ in de genera
tōne determinat̄ de qualitatib⁹ tangibili⁹ ⁊ c̄tu ad aliqd in libro metheoros
tu. s̄z son⁹ nō h̄z eē fixu i suo subiecto s̄z in qdā imutatōne p̄sistit eo q̄ cātū
a motu ⁊ sic s̄l̄ s̄t ḡnatio soni ⁊ imutatio audit⁹ p̄ ip̄m. Iō s̄l̄ de ip̄o des
terminat̄ c̄tu ad suā ḡnatiōem ⁊ fm̄ q̄ imutat̄ sensum.

Dubitaf̄ quō ḡnatiō son⁹ echon Pro dubio sciēdum q̄ so
nans se h̄z ad ip̄m sonū sicut centru sic q̄ circa ip̄m orbiculariter diffūdit̄
sonus ut qn̄ lapis cadit in aquā p̄nctus s̄z percussionis ē sicut centrū ⁊ circu
lariter causant multe inundatōnes q̄ si nō inueniūt obstaculū finaliter de
ficiūt. s̄z si reperiūt tūc reuerberant̄ ad locū a quo p̄cesserūt. Ita s̄lt̄ sonus
diffundit̄ ⁊ si nō reperiāt obstaculū tandem deficit sed si teperiāt tūc a corpe
obiecto aer in quo est sonus iterū repercutitur versus locum corporis sonan̄
tis Et q̄ iste aer idē i numero q̄ repercutit adhuc habet impressionē soni pri
mo generati. Ideo per hoc causatur sonus qui dicit̄ echon. Ideo qn̄q̄ s̄z
cundario audimus similem vocem prius formate dum tamen pro
pefiat reflectio soni. quia si nimis distanter fieret non amplius seruaret s̄z

Liber secundus

missem impressionem. quia talis figuratio continue per motum diffunditur. Elibi aduentum q̄ in omni sono fit ista repercussio soni qd probat phs a minori. Nā in lumine s̄q̄ sit reflectio a corpore opposito. qz nisi semper fieret nūc videre aliquid nisi incideret lumen solis vel alterius lumen nisi directe supra ipm. q̄ est falsum. qz sic in vmbra ad quā radij solis dī recte nō pertingunt nihil viderem⁹. q̄ semper fit repercussio soni. sed nō semper percipit. sed qn̄ sit in locis concavis ut in vase in puto in valle iuxta musros in siluis bñ percipi sonus echon. sed si non sic fiat est incertus nec bene percipit. qz sic patet r̄sio ad quesitū.

Ad r̄ones ante oppositum Ad primam dicit̄ q̄ aeris ad sonū nulla est resistentia cū nō habeat in se formā sono praratiā. sed qz son⁹ fit cum motu locali cui repugnat fieri in instanti. tō sonus nō potest fieri subito sed successiue. Ad secundā dī q̄ son⁹ ē subiectus in aere p̄inquo respectu sonantis et intentonaliter diffundit̄ in aerē distantem. Ideo s̄m diuersas p̄tes eius inest realiter et intentonaliter. Ad tertiam patet solutio ex dictis.

Vacuum em̄ recte dicit̄ p̄priū audiendi. videt̄ em̄ esse vacuū aer. hoc aut̄ est faciens audire. cū moueat̄ur cōtinuus et vnu. Sed propter id q̄ fragilis est non sonat. nisi lene sit qd percutitur tunc aut̄ vnu sit. Simul em̄ propter planū vnu em̄ est lene et planū. Sonatiū quidem igitur qd motiū est vnius aeris cōtinui usq; ad auditū. Auditus aut̄ cōnatura/ lis est aeris. propter id aut̄ q̄ in aere est moto exteriori qd in/ fra mouet̄. propter qd quidem nō vbiq; audit aīal neq; vbi/ q; transit aer. Non em̄ vbiq; habet aerē mouenda pars et a/ nimatū sicut pupilla humidū. Per se quidez igitur insonabi/ lis aer. ppter id qd facile cessabilis est. Cum vero phibeatur defluere h̄mōi motus sonus est. Hic aut̄ est in auribus edifi/ catus. cum hoc q̄ imobilis sit quatenus certe sentiat om̄es differentias motus. Propter hec autē et in aqua audimus. qm̄ nō ingredit̄ ad ipm cōnaturalem aerem. sed neq; ibi aut̄ ppter reflectōnes ipsius. Cū aut̄ hoc accidat. nō audit neq; meringa. sicut nec in pupilla pellis laborat. Sed signū est au/ diendi. aut̄ nō sonare semper aut̄ sicut cornu. Semper enim

De anima

quodā p̄prio motu aer mouet in auribꝫ. sed sonus extraneus et nō p̄pri⁹ Et ppter hoc debent audire vacuo ⁊ sonat. quia audimus in habente determinatuꝫ aera. Utrū autem sonat verberans. aut qđ verberat. aut vtrūq;. modo aut altero Est em̄ sonus mot⁹ possibilis moueri hoc mō quo quidem saltantia a leuibꝫ cū aliquis traxerit. Non igit̄ sicut dictū est omne sonat qđ verberatur ⁊ verberās. vt si obiectum acutus acui. sed oport̄ qđ percutitur regulare eē. vt aer subito dissimilat ⁊ mouetur. Differentie aut̄ sonatiū in sono fīm actum ostenduntur. Sicut em̄ non videntur colores sine lumine. sic neq; sine sono acutus ⁊ graue. hec aut̄ dicitur fīm metaphorā ab illis que tanguntur. Acutus em̄ mouet sensum in paucō tempore multū. Graue autē in multo paucū. Neq; tamen velox est acutū. graue autē tardū. sed sit hoc quidez ppter velocitatē huius motus. illud autē ppter tarditatē. Et vident̄ similitudinē habere circa tactum cum acuto ⁊ hebeti. acutū em̄ quasi pūgit. hebes enim quasi pellit. propter id qđ mouet hoc quidem in paucō. illud aut̄ in multo Quare accidit hoc quidem velox. illud autem tardū esse. De sono igit̄ tur sic determinatum sit

Queritur. Utrū sonus sit obiectū auditus. Arguit primo qđ non. qđ nullum sensibile p̄mune est obiectum auditus. sed sonus est sensibile p̄mune. ergo nō est obiectum auditus. quia est motus localis. et motus est sensibile p̄mune vt p̄mis dictum est Secundo sic. illud est p̄ primum obiectum auditus a quo immutat organum auditus. sed a corpore sonante immutatur auditus. qđ corpus sonans immutat aerem sibi. p̄ pinquū ⁊ ille aer immutat auditum. ergo corpus sonans est obiectum auditus et non sonus In oppositum est philosophus in littera

¶ Pro responsione sciendum est primo. qđ postq; visu⁹ est de generatione soni et de his que requiruntur ad generationem eius. Consequenter dicendum est de immutatione auditus ab ipso sono. licet em̄ si

Liber secundus.

mul tempore sicut generatio soni et diffusio eius per aerem et immutatio auditus, tamen huius in naturam fit generatio soni et diffusio eius per medium et immutatio auditus

Sciendū secundo. q̄ organū auditus est de natura aeris sicut organū visus de natura aque. et ideo in organo auditus est q̄dam aer inclusus qui recipit sonū existentem in aere exteriori. et quando aer exterior motus per foramen auris attingit ad pelliculam pertinenter illū aerez intrinsecū. tunc immutatur illud organum et auditur sonus. **O**xt dicitis sequitur q̄ animal nō audit in qualibet parte sui corporis. quia non in qualibet parte aerem habet inclusum qui sit organum auditus. neq; aer exterior potest penetrare quamlibet partem animalis ut immutet aerem intrinsecū qui est organum auditus. **A**lterius sequitur q̄ iste aer naturalis animali non habet in se sonum. quia si haberet non perciperet sonum ab extrinsecis venientem. et pertinet ille aer ne destruatur per pelliculam ipsum continentem et est edificatus. id est firmiter positus in tympano auris. et oportet q̄ sit immobilis ad hoc q̄ possit sentire omnes differentias motus et sonus. sicut pupilla caret omni colore ut possit omnem colorē cognoscere

Sciendum tertio q̄ ad organū auditus duo sunt necessaria. ut pat̄ ex dicitis. Primum est q̄ ibi sit aer inclusus in quadam pellucida que dicitur miringa auris. Secundum est q̄ ille aer sit immobilis et propter ista possunt accidere duo impedimenta circa auditum. Primum est. si ille aer inclusus corrumpatur. ut pat̄ de homine existente in aqua dum aqua peruenit ad ipsum corrumpitur. potest tamē impedita cali ingressu propter tortuositates que sunt in foramine auris. vel si ledatur illa pellicula continens impeditur etiam auditus. sicut impeditur visus si pellicula pertinens humidum quod est in pupilla oculi lesa fuerit. Secundum impedimentum est si ille aer intrinsecus moueat. q̄r requiritur q̄ sit immobilis et sine sono. ut possit percipere motum et sonū existentem in aere exteriori. Ideo phus ponit signum ad discernendum utrumquis sit boni auditus. nam si continet in aurib; audiat sonum aer sui organi est in continuo motu. ideo non potest bene percipere motum exteriorum. ideo est mali auditus et si multo tenuis percipiat silentium est boni auditus.

Conclusio: sonus est propriū obiectū auditus. quod probatur sicut probatū est q̄ colorū sit obiectū visus.

Sed dubitat primo circa textum. utrum causa actiua sonis sit verberans vel quod verberatur. hoc est utrum sonus causetur a percidente vel a percusso vel ab utroq;. Respondetur q̄ ab utroq; sed diversimode. quia primo fit a percidente. eo q̄ illud comprimit et pellit aerem et quia percussum est durum et lene. ideo resistit percidenti et facit aerem resistire. et sic ab utroq; causatur ille motus a quo fit sonus. quia oportet q̄ ibi fiat resistitio ex resistentia percussi. nō tamen omne quod percuditur causat sonum. quia si acus acui obiectatur non generatur sonus. sed requiriuntur conditiones superius posite

De anima

Dubitatur secundo .que sunt differentie soni. Responde
tur q̄ sunt acutum & graue. et sumuntur per similitudinem ad differentias
que sunt in tactu. Unde acutū dicitur q̄ in modico tempore multum mo-
uet sensum tactus. Et acutum in sono est quod multum mouet sensuꝝ au-
ditus. Sed sonus grauis dicitur qui in multo tempore paruum mouet au-
ditum. Sed quia aliquis posset credere q̄ acutū & graue in sono essent idē
quod velox & tardū in motu. ideo illud remouet phus dicens q̄ ad inuicē
differunt. tamen sicut motus est causa soni. ita etiā velocitas motus est
causa soni acuti. et tarditas est causa soni grauiſ. et hoc intelligendum est
quando sonus vñco motu causatur. quia si fiat pluribꝫ motibus tunc fre-
quentia motus est causa soni acuti. & raritas soni grauiſ. vt dicit Boeti⁹
in sua musica. et ideo chorda cythare magis tensa acuti⁹ sonat. quia in ea
ex vna percussione frequentius percutitur aer. Et sic p̄z r̄nſio ad dubium

Ad rationes ante oppositum. Ad primam dicit q̄ so-
nus non est motus localis formaliter. sed est ibi p̄dicatio causalis sive ma-
terialis. quia sonus solum ex motu locali causatur. Ad secundam dicit
q̄ corpus sonas. vt homo vel campana solum per accidens immurat au-
ditum. sonus autem per se immutat. ideo ponit obiectū auditus

Vox aut̄ sonus q̄dam est aīati. in animalium ēm̄ nulluz vo-
cat. sed ēm̄ similitudinē dicit vocare. vt cymbia & lyra. et q̄cūq̄
alia inanimatorū extensionem habēt & melos & locutionem.
Assimilantur ēm̄ quia & vox hoc habet. Multa aut̄ anima-
lium vocem non habent. vt que sunt sine sanguine & sangui-
nem habentium pisces. Ethoc rationabiliter si quidē aeris
motus sonus est. Sed qui dicuntur vocare vt qui in achielo
sonant branchis. aut quodā altero huiusmodi. Vox autem
sonus animalis est. et non qualibet parte. sed quoniam om-
ne sonat verberante aliquo & aliquid in aliquo. Hoc autem
est aer. ratiōabiliter utiq̄ vocabunt hec sola quecūq̄ susci-
piunt aera. Iam ēm̄ aere respirato utitur natura in duo ope-
ra. sicut lingua & in gustū & locutōe. quoꝝ q̄dē gust⁹ necessa-
rius ē. vñ & pluribꝫ inest. Interpretatio aut̄ est ppter bñ eē. sic
et spū & ad calorē interiorē tanq̄ necessariū. Causa aut̄ in
alteris dicta est et ad vocem. vt quo sit esse bene

Liber secundus.

Organū aut̄ respiratōis vocalis arterea est. Quia autem causa hec pars est pulmo. Hac em̄ pte plus habet calorem pedib⁹ gradientia alijs. Indiget aut̄ respiratōe et circa cor loc⁹ primus. Unde necesse est interius respirante ingredi aere. Quare percussio respirati aeris ab aia que est in his partib⁹ ad vocalē artereā vox est. Nō em̄ oīs aīalis sonus vox est si sicut diximus. Est em̄ et lingue sonare et sicut tussientes. Sed oport̄ aīatum esse verberas et cū ymaginatōe aliqua sc̄ans. Significatiuus em̄ qđam sonus est vox et nō respirati aeris sicut tussis. sed iste p̄berat eū qui est in arterea ad ipsas. Signū aut̄ est nō posse vocare respiratē neq; expirantē sed detinentē mouet em̄ iste retinēs. Manifestū aut̄ et qz pisces sine voce. nō em̄ habet guttur. hanc aut̄ partem nō habet qz non recipiūt aerē neq; respirant. sed qui dicunt sic peccant. ppter quam igitur cām altera ratio est

Querit. vtrū vox hoc mō bene definiat. Vox est repercuſio aeris inspirati ab aia que est in his partib⁹ ad vocalē artereā. Ar gutt̄ p̄mo qz nō. qz repercuſio est motus. sed vox nō est motus. ergo nō ē re percuſio. Sc̄do sic. illa definitio nō p̄uenit sono instrumentoz musicalium. et tñ dicuntur voces. qz est insufficiens. Tercio sic. si vox fieret p̄ respirationē. cuz respiratio aeris fiat naturaliter. seq̄ref qz oīs vox esset naturalis et sc̄atua naturalē qd̄ falsum est. Quarto sic. si definitio esset sufficiens seq̄ref qz tussis esset vox. s̄ hoc est falsum. qz definitio est male assignata. ¶ In oppositū arguit p̄ phm in texu

Sciendū qz determinato de sono in generali p̄nter determinat de voce qz est qdā spēs soni. vñ vox solum est sonus aīati corporis et si aliquod ināiatum ut tuba vel cithara dicat habere vocem. hoc soluz est s̄luz trudinarie. qz voces talū instrumentoz in trib⁹ requisitis ad vocē hñt silitū dinē vocis. Primum est extensio. Nam in corporib⁹ inanimatis sonus causat ex simplici percussione. et qz ista percussio cito transit. ideo sonus eoz cito transit et nō habet extensionem. Sed vox causat ex repercuſione aeris ad vocalē artereā. et quia illa repercuſio continuatur s̄m appetitum anime ideo s̄m hoc vox habet extensionem et p̄tinuatōem et soni instrumentorū inç̄ptū quādā extensioñ hñt silitudinē hñt vocis. Sc̄dm est p̄sonātia. nā so nō ināiat corpus cū p̄ueniat ex simplici percussione ē yniformis nō hñs in se

De anima

Diversitate grauis et acuti ideo non habet resonantiam quod est proportio sed quia vox ex percussione causatur que fit diversimode secundum appetitum animalium. ideo diversificatur per graue et acutum et cum in sono instrumentorum sit quedam melodia in hoc assimilatur voci. Tercium est discretio et interruptio sonorum. Nam in voce humana est discretio et figuratio vocum ut oratio distinguat per dictiones et dictio per syllabas propter diversas repercussionses aeris ab anima. et quod sonus instrumentorum diversificatur propter diversas percussionses cordarum vel fluminum ideo habet similitudinem vocis.

Sciendum quod licet vox solum conueniat animatis tam multa animalia non habent voces sicut generaliter omnia carentia sanguine et istorum sunt quattuor genera ut dicitur in libro de animalibus. Quedam enim habent mollem carnem exterius ut sepie pulpi. Alia sunt mollis teste ut canceres. Alia sunt dure teste ut conches et ostree. Alia sunt corporis anulosi ut apes et formice. Sunt aliqua animalia habentia sanguinem carente voce sicut pisces. Et ratione est quia vox est quidam motus aeris qui fit per respiratores. sed dicta animalia non respirant aerem ideo non faciunt vocem et si aliqua dicantur habere vocem ut pisces que sunt in acalepo fluui hoc est quod faciunt sonum cuius branchis eorum quibus expellunt et aterrahunt aquam.

Sciendum quod id est organum vocis et respiracionis. Nam in ore cum sit sonus tria requiruntur scilicet percussio percussum et medium in quo fit percussio. sed medium in quo fit percussio formando vocem est aer attractus per respiracionem. ideo sola illa animalia que respirant possunt formare vocem. igitur quod est idem organum vocis et respiracionis. unde respiratione ordinatur ad duas operationes. unde sicut natura utitur lingua ad duo operas scilicet ad gustum qui requirit necessarium in animali et ad locutionem qui solus requirit quo ad bene esse. Ita utitur aere respiratio ad mitigandum calorem cordis. et epatis et hoc est in animali necessarium et ad formatonem vocis quod requirit ad bene esse.

Sciendum quod organum respirationis est vocalis arteria que continetur pulmoni ut sibi deseruat ad aeris attractionem. Nam animalia progressiva magis habent de calore in pulmone quam in aliis partibus corporis eo quod pulmo est principium caloris naturalis. ideo locus qui est circa cor indiget respiratione aeris ad refrigerium eius et propter hoc oportet quod aer ingrediatur ad pulmonem qui se habet per modum follis exspirando. et quod animalia habentia sanguinem plus habent de calore naturali quam non habentia. et adhuc habentium sanguinem pisces minus habent de sanguine. Ideo animalia carentia sanguine et etiam pisces non respirant nec possunt formare vocem.

Conclusio predicta definitio vocis est sufficienter assignata prout per conditiones vere definitio. Primo enim ponitur percussio tanquam genus. Non tamen ibi est predicatio formalis sed causalitatis quod vox non est forma litterarum illa percussio. sed sonus causatus ex illa percussione. Et dicitur aer inspiratus quod excluditur sonus factus per compressionem manuum vel per alias partem corporis. Et deinde ab anima per quod excluditur sonus animalium qui non sunt eius ymagines significandi ut tussis et silvas. Ad hoc enim quod sonus dicatur vox vel significab anima inceptum habens requiri quod sic cum ymagine et cum intentione ad

Liber secundus.

aliquid scandū quia oīs vox est significatiua naturaliter v'l ad placitū & q̄ vox sit repercussio aeris inspirati pbat p. dupli signo. Prīmū est q̄ animal non pōt formare vocem nec respirando nec aspirando sed dum retinet ac rem. Ideo aer retent⁹ causat motū ad formatō nem vocis. Scđm ē q̄ pisces non habet vocem eo q̄ carent respiratōne neq̄ habet vocalem arteriam & quia illa repercussio aeris respirati h̄z fieri ad vocalem arteriam. Ideo illa particula addit⁹ ad denotandū corpus percussum. Ad p̄maḡ et ad secūdā patuit solutio. Ad terciā dicit⁹ q̄ aliquid bene est naturale in v'l & voluntariū in particulari sicut viuere in comuni est naturale sed viue re hoc modo vel illo modo est voluntariū. Ita sūr humana locutio in vniuersali naturaliter conuenit hōi s̄z cuī tali dearticulatōne est ad plurimū. ideo non omnes hōies eodem modo loquuntur. Ad quartam pater solutio ex dictis.

Eodore autē & olfactibili minus bene determinabile est dictis. Non em̄ manifestū est quale quid sit odor si/ cut sonus aut visibile vtrū lumē. Causa autē est quia sensum hunc nō habemus certū. sed peiorē multis aīalib⁹. prae em̄ odorat homo. Et nihil odorat odorabiliū sine leticia & tristitia. sicut non existente certo eo q̄ sentimus. Rōnabile autē sic & fortes oculis colores sentire & non per manifestas ipsis esse differentias color̄ nisi terrentiū & non terrentiū. sic autē et odores hōim genus. Videtur em̄ & analogiam habere ad gustum. & similiter species humor̄ cum his que sunt odoris sed certiorem habemus gustū. ppter id qđ ipse quidā tactus est. hūc autē habet homo sensum certissimū. In alijs em̄ deficit ab aīalib⁹ multis. Scđm autē tactū differenter certificat vñ et prudentissimū aīaliū est. Signū autē in genere hominū fin sensum ingeniosos esse & nō ingeniosos. fin aīaliū autē nullū. Duri em̄ carne inepti menti. Molles autē carne bene apti. Est at sicut humor hic qđē dulcis. ille vero amarus. sic et odores sunt. H̄z alia qđē h̄nt pportōnaliter odorē & humor Dico at dulcē odorē dulcē humorē. alia vero strariū Sūr autē et acer & austerus & acutus & pinguis est odor. sed sicut dixi

De anima.

mus ppter id q̄ nō multū p̄manifesti sunt odores sicut humores. ab his acceperunt noīa fīm similitudinem rerū. Dulcis quidē emī a croco & melle. acer autem a thimo & hīmōi eo dem autem modo & in alijs. Adhuc autem sicut auditus et vniquisq; sensuum hic quidem audibilis et non audibilis. Ille vero visibilis & non visibilis. et olfactus odorabilis & nō odorabilis. Non odorabile autem aliud quidem fīm id qd omnino impossibile est habere odorem. aliud vero paruum habens et prauum. Similiter autem & non gustabile dicitur.

Queritur. vtrum odor sit propriū obiectum olfactus. Arguitur q̄ non quia obiectum propriū debet esse adequatum sue potentiæ. sed odor non adequatur olfactui. quia olfactus p̄cipit non solum odorabile. sed etiam nō odorabile. Sedb̄ aliqui odores ab olfactu nostro nō p̄cipiuntur. igitur odor non est obiectum olfactus. Tercio odores percipiuntur a gustu. quia sapida bene odorant. igitur odor est obiectū gustus.

In oppositū est phūs in littera sciendum primo q̄ postq; phīs determinavit de visibili & audibili que sunt obiecta visus & auditus. Consequenter determinat de odorabili quod pertinet ad olfactum. Et primo determinat de ipso fīm se. postea vero fīm q̄ immutat sensum olfactus. Sed quia difficultius est determinare de odoribus q̄ de colorib; vīsoris eo q̄ inter oīa aīalia hō ē peioris olfactus. Ideo non possum⁹ completere & per certitudinem cognoscere odores.

Sciendum secūdo q̄ homo inter cetera animalia fīm quātitatē sui corporis h̄z maius cerebrū. h̄z cōplexio cerebri p̄sistit in frigido & humido & cū subiectū odoris sit calidū & siccū op̄orū organū olfactus esse poterit calidū & siccū. & q̄ organū olfact⁹ situatū ē circa cerebrū & trahit frigideitatē & humiditatē a cerebro q̄ indisponit ipm ad suscipiendū spēs odoris et hinc est q̄ hō ceteris aīaliib; h̄z peiorē olfactū q̄ ppter hoīes nō discernunt dīntias odoris nisi referēdo ad sapore & solū p̄cipiūt excellētes odores gēnerātes gaudiū vel tristiciā sicut quedā aīalia hīntia duros oculos ut locuste & quidā pisces nō p̄cipiūt nisi excellētia visibilia & terrentia.

Sciendum tertio q̄ differentie odoris distinguuntur p̄ analogiam ad gustum & ad species saporis. quia non bene percipimus ipsas p̄ olfactum. Luius causa est. quia homo est optimi gustus & pessimi olfactus. Et q̄ om̄e ignotū h̄z cognosci p̄ magis notū ad qd h̄z habitudinē. Ideo cum spēs saporis sint nobis magis manifeste q̄ species odoris et species odoris habent affinitatem ad species saporis & sub illarum similitudine a nobis cognoscuntur. Ideo conuenienter distinguuntur species odoris fīm spēs saporis & homo h̄z gustū certiore ceteris animalibus

Liber secundus

Eius rō est. quia gustus est quidam tactus et homo inter oīa aīalia hābet perfectissimū tactum.

Sciendum quarto q̄ licet homo in alijs sensib⁹ deſſicat a quibusdam aīalibus. Sunt em̄ quedam bruta que melius vident audient et odorant q̄ hoīes homo tamē cetera p̄cellit in tactu q̄a est subtilioris et p̄fectoris complexionis. Et inde puenit q̄ in hoībus p̄ tactum iudicamus qui sunt ingeniosi et qui non et nō s̄m̄ alios sensus. Nā h̄ntes carnē durā et p̄ dñs malū tactuz sunt cōmūniter ineptissim⁹ mentem h̄ habētes molles carnes sunt bone mētis et ingeniosi. Ideo dic̄ in textu *Thol* les carne aptos mente dicimus. Sed argueret q̄ aptitudo mentis magis corrñderet bonitati visus q̄ tactus. quia visus est sensus sp̄inalior et p̄les rerum differentias nobis oīdit quoq; alio sensu. Ideo sepe vocat sensus discipline. q̄ bonitati visus magis rñder aptitudo mentis q̄ bonitati tactus qui est inter omnes maxime materialis. Rñder q̄ duplii de cauſa bonitas mentis corrñdet bonitati tactus. Prima est q̄ tactus est fundamentum oīm̄ altoz sensuū. quia organū eius diffundit ad modum reſ this p̄ totum corpus et in organo cuiuslibet alterius sensus est organū tactus. Ideo cum aliquis habet meliorē tactū ſequitur q̄ ſimpli h̄z meliorē p̄ tutem ſensitiuā. et p̄ dñs meliorē intellectū. q̄ bonitas sensus est dispositio ad bonitatem intellectus. sed ex hoc q̄ aliquis habet meliorē viſum nō ſequitur q̄ ſit melioris sensus ſimpli h̄z ſim̄ qd. Alia cā est. q̄a bonitas tactus inſequitur bonitatē cōplexionis. Et cū organū tactū nō p̄ esse denudatū a qualitatib⁹ tangibiliib⁹ q̄ cōpositū est ex elemētis oportet q̄ ſit in potētia ad extrema tangibilita ad h̄ et ſit mediū inter eas et ad bonitatē cōplexionis corporis ſequitur bonitas aie. q̄a forma et materia p̄portionari delēt. q̄ qui ſunt boni tactus ſunt melioris animi et subtilioris intellectus.

Sciendum quinto q̄ licet tactus ſit certissimus ſenſuū tñ species odoris nō debet magis diſtingui p̄ tactū vel denoīari q̄ p̄ ſp̄es ſaporis. Rō est q̄ ſapor et odor causant ex certa cōmixtione q̄litatū elemētōp. et ideo ſp̄es odorū magis corrñdent ſpecieb⁹ odoris et ab ipis denoīant magis q̄ a q̄litatib⁹ tangibiliib⁹. vñ ſp̄es odoris nominant p̄ ſp̄es ſaporis et ſic extremiti odores dicūtur dulcis et amarus etiā noīa medior ſaporū tranſferūtur ad medios odores ut pingue acutū auſterū acerolū dum tamē ſil̄ repertans in eodē ſubiecto q̄ ſt̄ ſunt boni ſaporis et mali odoris. et quedā ecōuerso. q̄ ſapor cōſtituit in humido aquo aliquiter digeſto a ſiccō mediante calido. Odor rō p̄ſtit in ſiccō aero aliquiter trato mō qñq; cōtingit utrāq; ſubam ſez aereā ſubtilē et aqueā grossiore ſim̄ debet tam p̄portionē cōmīſeri. et ſic ē ſluauitas odoris et ſaporis. Si vero ſit deſbita p̄portion in una et nō alia ecōtra ſe habeantur.

Conclusio odor est p̄prīum obiectum olfactus p̄bareſ ſicut p̄batū ſt̄ de colore et ſono respectu viſus et auditus. Ex iſta cōclusioſ ne infert ſicut viſus eſt viſibilis et non viſibilis et auditus audibilis et non audibilis. q̄a eadem eſt potentia oppoſitorū. priuatio em̄ nō cognoscit niſip habitū. id olfactus eſt odorabilis et nō odorabilis. Sed nō odorabile dici tur dupliſter vel q̄ oīno nō h̄z odore ut ſunt corpora ſimplicia vel q̄ p̄uum

De anima

habet odorem vel prauum et est corruptuum olfactus. et ita dicendum est de visibili audibili et tangibili.

Ad rationes ante oppositum Ad primam dicitur quod licet olfactus percipiat non odorabile, tamen hoc est solum priuatius, quia cognoscit ipsum per priuationem odoris. Ad secundam dicitur quod quis sint aliqui odores quod non percipiuntur ab olfactu nostro, propter eius maliciam tamen ab aliquo olfactu percipiuntur.

Ad tertiam dicitur quod licet odor quicunque per accensum a gustu percipiatur quoniam sapida habent odorant tamen non semper nec per se, quia quicunque bene sapida non habent odorant.

Estatim olfactus per medium ut aerem aut aquam. Et namque aquatica videntur odorem sentire. Similiter autem et que cuncte cum sanguine et sine sanguine, sicut et que in aere. Et enim horum quedam a longe occurunt et ad alimentum quem ab odore mouentur. Unde et dubium videtur si omnia quidem que sub odore sunt similiter odorent. Non autem respirans odorat non respirans autem sed expirans, aut retinens spiritum non odorat neque a longe neque a proprie neque si in nasum intus apponatur, et hoc quidem in ipso positum quo sentitur. insensibile esse omnibus commune est sed sine respiratione non sentire proprium est homini. Manifestum autem est tantib[us]. Quare sanguinem non habentia quam non respirant alterum utique quendam sensum habent preter eos qui dicti sunt. Sed impossibile est siquidem odorem sentiunt. Odorabilis enim sensus et mali odoramenti et homini odoramenti olfactus est. Amplius autem et corrumpti videtur a fortibus odoribus ex quibus homo corruptitur, ut sulphur et humus. Olfactum quidem igitur habere necessarium est sed non respirantia. Videlicet autem hominibus differre hoc sensitum ad ea que alioquin animalium, sicut oculi ad ea que duos oculos sunt. Nec quidem enim habent fragma et sicut velamen palpebras quas aliquis non nouens neque retrahens non videt. fortia autem oculis nibil humus habet, sed mox vident que sunt in lucido. sic igitur

Liber secundus

et odoratum alij quidem sine operculo est. sicut oculis alijs vento aerem recipientibus habere cooperimentum. quod respirantibus discooperitur ampliatis venis et poris. et per hoc respirantia non odorant in aqua. necessarium enim est odorē pati respirantia. hoc autē facere in humido impossibile. Est autē odor sicci sicut humor humidi. Odoratiū autem sensitivum potentia huius est.

Querit utrum odor multiplicatur per medium intentionalem tamen. Ergo si non. Poma omittentia odores desiccan et contrahunt quantum rugas. ut dicit Alcina quod non fiet nisi esset realis fluxus odoris a corpore odorabili. Et odor multiplicatur per medium realiter. Secundo odor est fumalis evaporation. ut habeat de sensu et sensato. et realiter diffundit per medium. Tercio bestie silvestres quando appropinquant ad locum ubi voglunt quiescere faciunt magnos saltus ut interrumpant via canum. quia quantum diu quiescunt canes non possunt eas sentire. sed cum se mouent a canib[us] inueniunt quod non esset nisi odor diffunderes per medium realiter.

In oppositū arguitur quod odor est quoddam accidens. ergo est in aliquo subiecto. vel in aere vel in corpore alio. Non primum. quod corpus simplex non potest esse subiectum odoris. nec aliud corpus existens in aere quod sequetur quod duo corpora simul essent in eodem loco cum aer non videat expelli ideo multiplicatur per medium intentionale.

Pro ratione primo notandum quod postquam visum est de odorabili est se. Tunc per hoc determinat de imutacione olfacti ab odorabili et tamen de imutacione medium ostendendo qualiter odores diffunduntur per medium. unde prius medium est aer vel aqua. probatur in textu. quod tam aquatica quam viventia in aere sive haematur sanguinē sive non a longe percipiunt odorem. quod a longe percipiunt nutrimentum quod non percipiunt per aliū sensum quam per olfactum. Et circa hunc dubium quod odor per diffundit in talia distanciā per quam multiplicatur percipit.

Sciendum quod quidam posuerunt omnē sensum perfici quodam tactu dicebant enim quod quoniam sit sensatio sensus et sensibile mutuo se tangunt tamen differenter est in visu et in alijs sensib[us]. quia dicebant quod a visu egrediantur radjū visuales pendentes usque ad rem visam ex quo tactu eius visibili causatur visio. Sed in alijs sensib[us] dicebatur e contrario fieri. quod sensibile venit ad sensum. ut patet in gustu et tactu quod sensibilia quodaz gustu et tactu percipiuntur etiam de auditu quod aer motus usque ad auditum pertinet. Si militer dicebatur esse in olfactu ponentes quod a corpore odorifero egreditur quedam fumalis evaporation que est subiectum odoris et quenam usque ad sensum olfacti.

Sciendum quod causa huius diversitatis fuit quod antiqui non cognoscebatur imutacione spirituali sive soli materiali modo in alijs sensib[us] a visu appareat imutatio materialis que non appetit in visu. Nam soni et odores

De anima

deferunt et quicquid impediuntur per ventos. colores vero non. etiam colorum species per eandem partem aeris deferunt ad visum ut cum unus homo videt albus alius niger per idem medium. sed hoc non contingit in olfactu quod contrariae odores in medio se impediunt quare antiqui ignorantibus imutacionem spualem posuerunt quod radices visuales precedent a visu usque ad rem visam extenduntur. Sed quod percepitur imutacionem naturalem meditabatur ab aliis sensibilius credebant alia sensibilia defiri ad sensum sed hoc non videbatur possibile in olfactu quod odor evadatur non per multiplicari per medium realiter in tanta distantia sed quod precipit maxime cum odores se diffundant orbiculariter. Nam si totum corpus resoluere in vapores non possit per eum spaciū diffundi cum sit certus terminus rarefactionis ultra quem corpus naturale puenire non potest. unde corpus rarefactibile non potest rarefieri ultra raritatem ignis et sic illa raritas est terminus in istis corporibus.

Conclusio Odor usque ad certam distantiam potest multiplicari realiter cum fumali evaporante. sed ultra multiplicatur intentionaliter eum. Primum patet. nam odores impediuntur per ventos quod non esset si solum intentionaliter multiplicarentur. ventus tam non impedit multiplicacionem coloris. sed in aliqua distantia multiplicatur odor per medium realiter.

Secundum patet. quia sensibile positum supra sensum non facit sensationem. cum ergo odor imputat olfactum ad ipsum defertur intentionaliter. Tertium patet per exemplum de vulturibus qui ut dicit Homerus venerunt a quingenitis milibus ad eaduera mortuorum post bellum trojanum sed non per multiplicari odor realiter usque ad tantam distantiam. Ex quo per quicunque olfactum et etiam medium imputantur ab odore.

Sed circa hoc dubitatur. utrum hois et bruti sit idem olfactus. Atque non quod homo solus odorat respirando. bruta vero non respirando. sed in hominibus et brutis non est idem olfactus. Rude factum est oia animalia respiratoria et non respirationem habent eundem olfactum in spiritu. probat permodum. Porrete distinguunt per actus et obiectum. id est olfactum hois et bruti. sed non. Secundo eadem est potentia cui sunt eadem corruptiua sed ab eiusdem malis odoribus ut a sulphureis corrumptis olfactus in hoibz et in brutis. sed ipso est idem olfactus. Sed habet dram in modo odorandi ut probat ratione adducta auctoritate. Hoc probat etiam probat quod organum olfactus hois dicitur ab organo aliquo animalium sicut oculi. crudus dicitur ab oculis hois quod oculi hois habent palpebras quod si retraherentur non possunt videre. sed non accidit in hominibus durum oculos quod non habent palpebras sed statim videtur visibilitia quod spiritus sunt in dyaphono. Ita sicut in non respirantibus organum olfactus est sine coagulo. sed in respirantibus est quoddam coagulum super organum olfactus ad modum buti minus mille quod aperit per inspiracionem. ita non potest odorare sine inspiracione quod per signum quod ex his in aere quod non respirat non potest percipere odorum. Romanes ante oppositum facilius solvuntur ex dictio.

Vestabile autem est quoddam tangibile. et hec est causa quare non fit sensibile per medium extraneum corpus. Neque enim tactus et corpus in quo est humor. quod est gustabile in humido sicut in materia hoc autem quoddam tangibile.

Liber secundus

Unde et si in aqua essemus sentiremus utique appositum dulce. Non autem esset tunc nobis sensus per medium. sed in eo quod miscetur humido. sicut in potu. color autem non sic videtur in eo quod miscetur. neque defluxionibus ut quidem igitur medium nihil est. ut autem color visibile sic gustabile humor est. Aliud autem facit humoris sensum sine humiditate. sed habet actu aut potentia humiditatem ut saluz. bene enim liquidum ipsum est et liquefactum lingue. Sicut autem visus visibilis est et inuisibilis tenebra autem inuisibilis est. iudicat autem et ipsam visus. Adhuc autem et valde splendidus est etenim hoc inuisibile est alio autem modo a tenebra. Similiter autem et auditus soniq[ue] et silentij. quoque aliud audibile. aliud non audibile et magnisoni sicut visus est splendidus. Sicut enim parvus sonus in audibilis quodammodo. sic et magnus et violentus. Inuisibile autem aliud quidem oculo dicitur. sicut et in alijs impossibile. aliud autem quoniam aptum natum non habet aut praevenit. sicut quod sine pedibus est et sine gressu dicitur. Sic autem gustus gustabilis est et non gustabilis. Hoc autem est parvus aut prauum habens humorum aut corruptuum gustus. Videtur autem principium esse potabile et non potabile. Gustus enim quidam ambo sed hoc quidem ut pravus et corruptus gustus. illud autem est naturam. Est autem commune tactus et gustus potabile. Quoniam autem humidum quidem est gustabile. necesse est sensitivum ipsius neque humidum esse actu. neque impossibile fieri humidum. patitur enim aliquid gustus a gustabili est et gustabile est. Necessarium est ergo humectatum fore quod possibile humectari saluatum. non humidum autem gustatum sensitivum. Signum autem neque siccum existentem linguam sentire. neque

De anima

multum humidam. hic enim tactus fit primi humidi. sicut cum aliquis (qui ante gustauit fortem humorem) gustet alterum et ut laborantibus amara omnia videtur. propter id quod lingua plena huiusmodi humiditate sentit. Species autem humorum sicut in coloribus simplices quidem praevarie sunt. sicut dulce et amarum. Habite autem sunt cum bac quidem pingue. cum illa vero salsum. media autem horum acre et austern. et ponticum et acutum. fere enim hevident esse humorum differentie. Quare gustationis est potentia huiusmodi. gustabile autem est factum actu huic.

Queritur utrum sapor sit proprium obiectum gustus. Arguit primo quod non. quod obiectum gustus debet esse inferius ad obiectum tactus. sed sapor non se habet ut inferius ad qualitates tangibles. ergo non est obiectum gustus. Major pars. quod gustus est quidam tactus et gustabile quoddam tangibile. ut dicitur in textu. igitur gustabile debet esse inferius ad tangibile. Secundo sic. illud est obiectum gustus sub cuius ratione gustus percipit omne illud quod percipit. sed humor saluialis est huiusmodi. igitur est obiectum gustus.

In oppositum est phus in littera.

Sciendum primo quod postquam phus determinauit de odo/ re qui est obiectum olfactus. Consequenter determinatur de sapore sive gustibili et de his que pertinent ad gustum. Et primo inquirit de medio gustus. Secundo de obiecto. Tercio de organo.

Lirca primi secundo sciendum quod omnis sensus percipit suum obiectum per aliqd medium. quod sensibile possum supra sensum non facit sensationem. Sed duplex est medium. scilicet intrinsecum quod est pars animalis. et extrinsecum quod est ab animali separatum. unde visus auditus et olfactus sentiunt per medium extrinsecum. sed gustus et tactus per medium intrinsecum. quod est caro et hoc manifestum est de tactu. et quod gustus est quidam tactus. ideo etiam gustus quodammodo percipit per medium intrinsecum. Sed contra arguit si in aqua dissoluat corpus sapidum ut mel vel aliqd existens in aqua distante ab illo corpore sentit illud corpus per gustum non. sed hoc est per medium extraneum. ideo gustus immutatur per medium extraneum. Respondebat phus quod non sentimus saporem talis corporis nisi per quanto miscetur aqua. sicut per potum in quo si ponatur mel statim percipimus dulcedinem mellis et ita sentimus saporem illud non ut est corporis distantis. sed putemus aque immutare a tali corpe. Quis signum est per remissam mutationem gusti. eo per debitatem propter proportionem aque.

Sciendum tertio. quod nihil sentimus per gustum sine humiditate. nam sicut color non potest videri sine lumine. ita neque sapor sine humido gustus.

Liber secundus.

Statim potest. quare oportet omne gustabile humiditatem habere. vel in actu sicut vinum. vel in potentia sicut cibis. et ideo oportet semper supra linguam sit aliquis saliuia que sit liquefactiva. per quam cibaria humectantur ut eorum sapor percipi possit nam aliter sapor non posset penetrare carnem lingue. quod est medium in sensu gustus. et sic per medium gustus

Sciendū quarto quod sicut visus est visibilis et non visibilis et non visibile dicitur duplū. ita gustus est gustabilis et non gustabilis et non gustabile dicitur duplū. quoddam est penitus non habens saporem. Aliud est quod parvus hinc de sapore aut quod hinc parvus sapore. sed nimis violentus et corruptius gustus. Sed quod gustabile semper est habens humidum aquosum. et humidum aquosum est principium saporis. igitur videlicet et potabile et non potabile sunt principium eorum quod gustu percipiuntur. gustus enim percipitur gustabile ut queniens formam naturam et non gustabile. ut prauus corruptius. sed tamen ista percipiuntur a gusto. ut convenit cum tactu. nam potabile omnino est ad gustum et tactum. pertinet enim ad tactum in quantum est humidum. et gustum in quantum est sapidum. et sic per medium obiecto gusto. Sed ad videndum de organo eius est.

Quinto sciendū quod organum gustus non debet esse humidum in actu nec habere repugnatiā ad humidum. sed debet habere potentias ad fieri humidum. ut organum visus nullum debet habere colorē in actu. sed est sensus perceptus coloris. gustus enim tangit a gustabili quod est humidum actu si sit actu gustabile. igitur organum gustus formam scilicet debet esse humidum in potentia solus. et cum iam passum est sic in actu humefactum ut possit gustare. Et quod illud organum non habeat humorē in actu. probatur per hoc. nam lingua existens nimis humida non potest sentire. neque existens nimis secca. quia quod est nimis humida solum sit sensus primi humidus et non supueniens. sicut cum aliquis gustavit fortē saporem non per aliud percipere propter humorē manentē supra lingua. ut febricitans oīa iudicat amara. quod linguam hinc plenam humorē cole Rico et amaro. quare non per aliud humorē percipere

Conclusio prima. Sapor est proprius obiectus gustus. quod per batur sicut probatum est de precedentibus.

Conclusio secunda. Tamen sunt septem species saporis: scilicet dulce amarum. pingue. salsum. acre. suave. austernum. ponticum. et acutum. Nam ipsis sapor aut extremus est. et sic est dulcis et amarus. aut medius per equum distantiā et sic est acutus. Vel per participantem tamen. et hoc duplū. vel mediat inter acutum et dulcem. vel mediat inter acutum et amarum. Si primū vel magis approximat ad dulcem. et sic est pingue. vel ad acutum et sic est austernus. Si secundū vel magis approximat ad amarum. et sic est salsum. vel ad acutum et sic est pungens.

Ad rōnes autem oppositū Ad primā dicitur quod gusto et tactus per uno modo considerari quo ad modum sentiendi. et sic gustus est quidam tactus. quod tangendo percipit suum obiectum per medium intraneum. Alio modo quantum ad obiectum. et sic gustus non est quidam tactus. quod sapor non est qualitas tangibilis sed causa est a qualitate ibi tangibili et fundetur in ipsis. Sicut gustus fundatur in tactu. Vel dicitur quod gustus in quantum est discretius sapor. non est quidam tactus.

De anima

sed ut distinguit qualitates tangibles et alimentum huiusmodi a discouerit. Et ipsas est quidam tactus. Ideo de tertio ethicoz qd circa delectationes gustus primo modo considerate non est temperantia. sed solum put est quidam tactus. Ad secundam de qd humor salivalis non percipitur a gustu nec est obiectum eius. sed est percepit quo gustus percipit sapores. qd disponit organum eius et quodammodo se habet in ratione medijs.

Detangibili autem et tactu eadem ratio. Si enim tactus non est unus sensus sed plures necessarium est tangibilia sensibilia plura esse. Habet enim dubitatem utrum plures sint aut unus et quid est sensitum tangibile utrum caro. et in alijs proportionabile aut non. sed hoc quidem est medium. primum aut sensitum aliud quidem est intus. Quis etenim sensus unus proprietatis esse videtur. ut visus albi et nigri. auditus gravis et acutus. gustus amari et dulcis. In tangibili autem multe insunt proprietates. calidum frigidum humidum siccum molle et alioz que sunt homini. Habet autem solutatem quamdam ad hanc dubitatem et quod in alijs sensibus sunt proprietates plures ut in voce non solum acumen et grauitas. sed et magnitudo et paruitas et levitas et asperitas vocis et similitudine alia. Sunt autem et circa colorum differentie huiusmodi altere. Sed quod sit unus subiectum sicut auditui sonus sic tactui non est manifestum. Utrum autem est sensitum intus aut non. sed mox caro. nullum videtur esse significari sensum simul cum tactu. Etenim nunc si aliquis circa carne extenderit vehementer facies sive sensum mox tactum insinuat tamen probatur quod non est in sensitu. Si autem et cum naturae fuerit certus utique pertinet sensus. Propter quod talis pars coloris videtur sic habere resicut si circulariter nobis aptus natus esset aer. Videremur enim uno quodam sentire et sonum et odorem et colorum. et unus quidem sensus esse auditus et visus et olfactus. Hunc autem quidem determinatum est per quod sicut motus manifes-

Liber secundus

sta sunt predicta sensitiva altera esse in tactu autē hoc qđem nūc manifestum est. Ex aere quidem em̄ aut aqua impossibile est p̄stare aīatum corpus. oportet em̄ firmum esse. Relinquitur autē mixtuz ex terra et ex his esse ut vniuersaliter caro et pportionale. Quare nccārium est et corp⁹ esse qđ medium tactui aptū natū p̄ qđ fiant sensus cū sint plures. Demōstrat autē qđ plures sint qui in lingua tactus. Om̄ia em̄ tangibilia sentit s̄m eandem partē et humorem. si quidem igit̄ et alia caro sentiret humorēz. videretur unus et idem esse sensus gust⁹ et tactus. nūc autē sunt duo ppter id qđ nō p̄uertit:

Queritur vtrū sensus tactus sit unus sensus Arguit p̄ mo qđ sic. qđ accūs capit unitatem a subiecto. sed sensus tactus h̄z vnu subiectū quod est qđam neruus extensus ad modū rethis p̄ totū corpus.

Secundosic. si esset plures hoc esset qđ est pceptiuus pluriū p̄traretatuz sed hoc nō obstat. qđ quilibet alioz sensuū est pceptiu⁹ pluriū p̄traretatuz et tamen est unus. ergo tactus est unus. **Terciosic.** si tact⁹ nō esset vnu sed plures nō essent qnqz sensus exteriores. p̄ns est falsum. ḡ t̄c. In op̄ositorum est phus in littera

Sciendū primo qđ postqz phus tractauit de obiectis qđ tuor sensuū a tactu. Hic p̄sequēter determinat de sensibili p̄ ipsi⁹ tact⁹. et licet tactus sit fundamentū omnū sensuū tñ est minus spūalis om̄ib⁹ alijs. quare vltimo determinat phus de ip̄o. p̄mo mouendo aliquas dubitatis. ones. que licet possente moueri de tangibili et tactu. tñ p̄modosius possunt terminari si moueant circa tactū qđ si moueretur circa tangibilia. ideo mouens circa tactum qnqz phus p̄ncipaliter intendat eas determinare de tangibili. Prima illarū est titulus q̄stionis. Sed et. verū caro sit organū tactus vel aliqd pportionatū carni in nō h̄ntib⁹ carnē

Pro primo est secundo sciendū. qđ organū tactus est vnu subiecto et plura formaliter. Est em̄ organū tactus qđā neruus extensus p̄ totū corpus p̄sistens in media pportione qualitatū tangibiliū. cū ergo ille neruus sit unus oportet etiā organū esse unū subiecto. s̄z qđ sensus videt esse qđā media pportione mediā inter sensibilia p̄traria et cū tact⁹ sit plurū um p̄traretarum pceptiu⁹ et diuersarum contraretarum sint diuerse p̄portiones medie sequit̄ et organū tactus est mediū diuersarū p̄traretarū p̄marū. sc̄z p̄traretatis calidi et frigidū. et p̄traretatis humidū et siccū. ḡ organū tactus nō est unū formaliter sed plura

Sciendum tertio qđ sicut in lingua sunt duo sensus scilicet gustus et tactus qđ formaliter distinguuntur ppter diuersitatem p̄portōnis neruū extensi p̄ linguā. et tñ sunt unus sensus subiecto. ppter unitatem nerui gusti

De anima

rim ita imaginandum est de organo tactus per totum corpus. Unde si per totum corpus gustaremus sicut tangimus nihilominus gustus esset formaliter distinctus a tactu. Ista sit licet ille nervus sit extensus per totum corpus et per hunc tangamus. cum propter diversitatem qualitatum tangibilius que non possunt ad unum genus reduci tactus est formaliter plures sensus. quibus hoc non appareat. quod iste portiones sunt in uno nervo. Non vero quare gustus non sit in qualitate parte sicut tactus est. quod sapores non sunt qualitates elementorum ex quibus constat corpus animalis. ideo non tantum pertinet ad persistentiam animalis. sicut qualitates tangibles.

Conclusio: tactus est unus sensus materialiter et subiecto. sed est plures formaliter et secundum rationem. Primum prout quod tactus est in uno organo. ergo est unus unitate subiecti. Secundum probatur. quod potentia formaliter distinguuntur ex parte obiectorum. et qualiter sensus habet unum genus sensibilis sibi correspondens. Et cum in uno genere sit tantum una prima proprietas. ut est non metaphysica. sequitur quod obiectum unius sensus solus continet unam primam proprietatem. cum potest esse plures per subordinatioem. ut in genere subiecto sunt plures sub ordinate veluti plures per accidens. ut in genere corporum. ut proprietates albi et nigri calidi frigidi. sed in genere tactus sunt plures per me proprietas non reducibilis ad aliquam primam. quod proprietates calidi et frigidi non reducitur ad proprietatem humidum et secum nec contra. quod tactus est plures sensus formaliter. Et cum de in tactu per subiectum proprietatum tangibilius non est unus. ibi capitur subiectum per genere quod separatur ad suas divisiones sicut potentia ad actum et non per substantiam quod proprie est subiectum illorum proprietatum. et sic solvitur prima questione.

Sed per secundam sciendam quod caro vel aliquid proportionatum carnem est conaturale medium tactus et se habet aer circundans nos ad visum vel ad auditum si nobis esset naturalis. nam si ita esset aer videre esse organum illorum sensuum quibus esset medium. et sic hoc videre uno organo sentire colorē sonū et sanguinem. sed quod illud medium distinguenda nobis. ideo manifestum est quod non est organum. sed sunt diversa organa predictorum sensuum. Sicut caro est nobis naturalis medium in tactu et non organum. Et non valet dicere quod tangibile posito super carnem statim sentimus tangibilem. nam ut de physis. si supra carnem extendatur aliqua pellicula tenuis statim cum tangere sentire tangibile. et cum non propter haec esset organum tactus. ideo si tangibile posito supra carnem statim sentiat non est signum sufficiens quod caro sit organum tactus. sed est medium. et sic in tactu habemus medium intrinsecum et extrinsecum. Ut si qualiter aer et aqua quod medium aliorum sensuum non est nobis naturalia. sicut caro quod est medium gustus et tactus. Rendet physis quod est. quod est corporis animalium esse firmum. sed aer et aqua sunt male terminabilia in seipsis propter eorum fluxibilitatem non sunt corpora firma. ideo ex ipsis puris non possunt persistere corpus animalium. sed corpus animalium est mixtum ex quatuor elementis.

Ad rationes ante oppositum Ad primam propositum solutio ex dictis

Ad secundam dicitur. quod licet aliis sensus a tactu bene est perceptus plurimi proprietatum subordinatae vel quae una est per se et alia per accidens. cum non plurimi proprietatum per se. sicut tactus est perceptivus plurium proprietatum et per se ipsum tangibilius. Ad tertiam dicitur. quod sunt tantum quoniam sensus exteriores secundum materiam distinctionem suorum organorum in eodem subiecto. sunt cum plures secundum formam distinctionem que ex parte obiecti sumuntur.

Liber secundus

Dubitabit autem quis si omne corpus profundum habet. Nec autem est tercia magnitudo. quorū autē corporum medium est aliquid corpus nō contingit ipsa ad inuicem se tangere. Humidum aut non est sine corpore neq; humectū sed necesse aquam esse aut habere aquam. Que vero tanguntur ad inuicem in aqua. nisi siccā extrema sint necesse est aquā habere medium quo repleta sunt ultima. si autem hoc verū impossibile est tangere aliquid aliud in aqua. Eodem autem modo est et in acre. Similiter autem se habet aer ad ea q; sunt in ipso et aqua ad ea que in aqua latet autē magis nos. sicut et que sunt in aqua animalia. si humectū tangit humectum. Utrum igitur omnium similiter sit sensus. an aliorū aliter sicut nūc videtur. gustus quidē et tactus in tangendo. alij autem a longe. hoc aut non est. sed durum et molle per altera sentimur sicut et sonabile et visibile et odorabile. sed alia quidae a longe alia vero a prope. propter quod latet. quoniam omnia q; deī sentimus per medium. Sed in his latet: et quidem si cut diximus prius et per pellem sentiremus omnia tangibilia ignorato illo quoniam prohibet. similiter utiq; habemus sicut et nunc et in aqua et in aere. putamus em̄ nunc ipsa tangere et nihil esse per medium. Sed differt tangibile a visibilibus et sonatibus quoniam illa quidem sentimus ex eo q; medium mouet aliquid nos. Tangibilia vero non a medio sed simul cum medio sicut per clipeum percussus. nō em̄ clipeus percussus prius percussit. sed simul accidit utraq; percuti. Omnino videtur caro et lingua sicut aer et aqua ad visum et auditum et olfactum se habent sicut se habent ad sensituum. sicut illorum rūnū quodq; ipso autem sensitivo tacto neq; ibi neq; hic fiet utiq; sensus. ut si quis ponat corpū album in oculo ultimum. Quare et manifestū q; intus sit tāgibilis sensitivū. sic em̄ utiq; accidet quod quidem in alijs Zipposita em̄ super sensitivū non sentiunt. super autē carnē posita sentiunt. quare medium tactui caro. Tangibiles q; deī igitur sunt differentie corporis sūmū q; corpus. Dico autem differentias quib; elementa determinantur calidū frigidū humidū insiccum de quib; prius dictum est in his q;

De anima.

de elementis. Sensituum autem inter parum quod tactuum et in quo sensus vocatus tactus est primo quod potentia huiusmodi pars est. Sentire enim pati quoddam est. quare facies quale ipsum actu huiusmodi illud facit cum sit potentia. Unde similiter calidum et frigidum aut durum et molle non sentimur sed excellentias tanquam sensu velut medietate quadam existente eius que in sensibilius proprietatis. Et propter hoc disceruntur sensitiva sensibilia. medium enim discretum est. Sit enim ad utrumque ipsorum alterum ultimum. Et oportet sicut debes sentire album et nigrum neutrum ipsorum debere esse actu. potentia vero utrumque. Sic autem et in aliis. et in tactu nequam calidum nequam frigidum. Amplius autem sicut visibilis et invisibilis erat quodammodo visus. Similiter autem et reliqui oppositorum. sic et tactus et tangibilis et intangibilis. Intangibile autem pars nam omnino habens differentiam tangibilium. ut passus est aer. Et tangibile ex excellentie sicut corruptiva. Secundum quod igitur unumquemque sensum dictum est figuraliter.

Queritur utrum inter tangens et tactum sit semper medium. Arguitur quod non. quod sic sequeretur quod in corporibus tangibilius esset processus in infinitum non est falsum. Secundo sic. dum aqua applicata sensui tactus statim sentitur inter ipsum et tactum non est medium extraneum. Tercio sic. si corpus durum et acutum ponatur super carnem cum tale sit penetratum ipsum penetrabit sine medio extraneo. ergo inter tangens et tactum non semper est medium. In oppositum est philosophus in littera.

Sciendum primo. quod postquam physis ostendit quod in sensatione tactus requirit medium proprium et intrinsecum. non inter physis inquit qualiter in tactu reperiatur medium extraneum. Enim licet tactus quoniam fiat per medium extraneum ut contingit in aliis sensibus. tamen sic dicitur ab ipsis. quod sensibilia alioquin sensum a gusto et tactu sentiuntur per hoc quod immutant et mouent medium. et medium mouet sensum. et sic in ipsis medium prius immutat et sensus prius. scilicet ordine causalitatis. quod immutatio medium causat immutationem sensus. propter quod medium extraneum in eis necessario requiritur. sed in tactu medium extraneum non requiritur de necessitate. sed bene per accidens ut in tactu vel quo ad bene esse ut in gusto

Liber secundus.

eo q̄ imutatio mediū extranei nō causat imutacionem tactus a tangibilib⁹ qd̄ p̄bat ph̄s. qz simul imutan sensus et mediū. vt simul p̄cutiuntur clipe⁹ et h̄is clipe⁹. vii clipeus medians nō est cā p̄cussionis clipeati. sed magis impedit silt in sensu gustus mediū magis ipedit imutationē q̄ sit cā ip̄⁹

Sciendū secūdo. q̄ sicut aer et aqua h̄nt se actine ad organū visus et audie⁹. ita se h̄z caro ad organū tactus. et est mediū intraneū. et sicut visibile positū supra visum nō videt sed q̄n mediat aer in debita c̄pti rate. ita tangibile si ponat supra organū tactus. sed sentit q̄n ponit supra carnē. igit̄ caro non est organū tactus sed est medium eius. sicut aer est medium in visu

Sciendū tercio. q̄ p̄trarietates tāgibiles sunt dñi cor/ poz tangibiliū. et sunt p̄me dñi q̄b elementa distinguuntur et cū alijs p̄po/ nūtūr. et cū aīal p̄ponat ex elementis et q̄lter p̄s ei⁹. ideo oī carnē includere istas p̄trarietates. et cū mediū debeat eē denudatū a qualitatib⁹ sensibiliib⁹ fm̄ illū sensum. ideo est difficultas q̄lter mediāte carne sentiuntur ille p̄trarietates. **U**bi est intelligendū q̄ p̄trarietates nō sunt in mixto fm̄ eē intē sum eaꝝ. sed fm̄ esse r̄atum. et sic caro denudata est ab excellentiis illarū p̄trarietatū et qz sic est denudata ideo est in potētia ad ipsas et patit ab eis ideo licet caro pplexioneſ ex p̄trarietatib⁹ tangibiliib⁹. tū est p̄ueniens mediū in tactu. qz denudat̄ ab excellentiis illarū p̄trarietatuz. Et silt dñm est de organo tactus qd̄ est p̄s integralis aīalis. illud cīm organū est in media p̄portione p̄trarietatū p̄maꝝ. et qz mediū p̄trariaſ extremis et patit et ē in potentia respectu ipoꝝ. vt tepidū respectu calidi et frigidi. ideo organū tact⁹ est in potentia ad excellentias p̄trarietatū tangibiliū. sed est denudatū a tāgibiliib⁹ fm̄ illud esse quo imutat̄ ab ipsis. et est in medio r̄amento ipoꝝ et qz hō ceteris aīaliib⁹ est melioris pplexionis et p̄trarietates in ipoꝝ ma/ gis r̄gate et reducte ad mediū. ideo est melioris tactus

Sciendū quarto q̄ sensus tactus est pceptiu⁹ eoz q̄ p̄nt saluare aut corūpere aīal. ideo necesse est organū tactus esse diffusum p̄ to rum corp⁹. est em̄ qdā neru⁹ diffusus ad modū rethis p̄ qualiter p̄t aīa/ lis cooptus carnib⁹ et pelle. et sicut mediante oculo vis⁹ est pceptius visib⁹ et non visibilis. ita mediante neruo tactu⁹ tactus est pceptiu⁹ tan/ gibilis et nō tangibilis. et sicut nō visibile dī tripl̄r. ita nō tangibile.

Conclusio p̄ma. inter oīa corpora dura que se tāgūt in aere vel aqua est corp⁹ mediū. Pat̄ p̄mo de tāgibiliib⁹ in aīq. qz talia corpora ne/ cessario sunt humectata in suis superficieb⁹. sed humiditas q̄ sunt humectat̄ ta nō est sine subiecto. sed est in aliquo corpore h̄ntē talē humiditate. qz inter illa corpora siccā mediat corpus h̄ns talē humiditate. Secūdo p̄z de aere. qz sicut se h̄z aqua ad corpora q̄ in ipsa se tangūt. ita corpora existentia in aere. qz sicut om̄ia tangentia in aqua sunt humectata p̄ aquā. ita et in aere. s̄z hoc magis lateat in aere q̄ in aqua p̄mo. qz p̄trarie sum⁹ in aere. ideo nō p̄cipi⁹ mus aere. ita existentia in aqua nō p̄cipiūt aquā mediā existēt inter ipsa Secūdo qz act est magis subtilis et minus sensibilis q̄ aqua.

De anima.

Conclusio inter tangens et tactum non semper de necessitate est corpus mediū sed humida possunt sine medio se tangere. p. 123. qz solū requiri mediū ad humectandū corpora sicca. qz si de se sint humida pñt se tangere sine medio extrinseco. Solū enim inter corpora dura et sicca que male sunt terminabilia termino alieno requiri humidū. p. medio qd tamen debet esse in modica quantitate. Secundū patet. qz elementa sīm suas qualitates agunt et patiuntur. qz immediate se tangunt. Ad primā et secundā patet solutio ex dictis. Ad tertiam dicitur quod in extremitate alicuius corporis est aliquid aer et in carne est humiditas. ideo corpus durū et acutū penetrans carnes pī immediate tangere ipsam rōne sue humiditatis. sed si ambo essent corpora dura et sicca requirerent mediū extraneum.

Portet autem vniuersaliter de omni sensu accipere. qm sensus est susceptivus specierum sine materia. ut cera a nulli sine ferro et auro recipit signum. Accipit autem aureum aut encum signum. sed non inquantū aurum aut es. Similiter autem et sensus vniuersitatis ab habente colorem aut humores. aut sonum patitur. sed non inquantum unumquem illoꝝ dicitur sed inquantum hmoi et sīm rōnem. Sensitivū autem primū in quo hmoi potentia. Est quidē; igitur idem sīm rem. sed esse alterum est. Magnitudo quidem enim id quo sensus patit. Non tamen sensitivū esse. neqz sensus magnitudo est. sed rō quedam et potentia illius. Manifestum autem ex his. et ppter quod sensibiliū excellentie corruptunt sensitiva. Si nāqz sit fortior sensitivo motus. soluitur ratio hoc aut erat sensus sicut et symphonía et sonus percussus fortiter cordis. Et ppter quid plante non sentiunt habentes quandam partem animalem. et patientes a tangilibus. Et nāqz frigescunt et calescunt. Causa em̄ non habere medietatem. neqz hmoi pncipium possibile recipere species sensibilium. sed pati cū materia. Dubitat autem aliquis. si patiatur aliquid ab odo re. quod im̄ possibile est olfactum habere. aut a calore nō possibile videre. similiter autem et in alijs. Si autem olfactibile

Liber secundus

odor si aliquid facit olfactum. odor hoc facit. Quare impossibilium olfactum habere nihil possibile pati ab odore. Eadem autem ratio et in alijs. neque possibilium. sed in quantum uniusquodque sensuum. Simul autem manifestum est et sic. neque enim lumen et tenebra. neque sonus neque odor nullus facit incorporeum sensum. sed effectuum in quibus est. ut aer qui cum tonitruo scandit lignum. Sed tangibilia et humores faciunt. Si enim non a quo utique patiente inveniata et alterabuntur. Ergo ne et illa faciunt. aut non omne corpus passuum ab odore et sono et patientia indeterminata non manent. ut aer. Faret enim sicut patientis aliquid. Quid igitur est odorare preter patientem aliquid. aut odorare sentire est. Aer autem patientis hoc modum sensibilis fit.

Queritur utrum sensus sit susceptivus species sine materia. Arguitur et non quia sensus cognoscit rem singularem. sed res non potest cognosci sine circumstantiis materie. Ille autem circumstantie sunt aliquid materie. Et sensus cognoscit cum materia. Secundo sensibile etiam potest imutare sensus suos esse intentionale. et est sibi esse reale et materiale. Consequenter tenet quod materia virtutis est imutare aliquid immaterialiter et spiritualiter quam sibi esse reale et materialiter. Tercio si scindere nervus tactus hoc plus ledere quam si solus scindere caro. Et sensibile positum super sensum facit sensationem. et sic sensus non est susceptivus species sine materia.

In oppositum est physis in littera. Sciendum primo quod postquam physis determinavit de proprio sensibili cuiuslibet sensus in speciali. inter determinat de ipsis in communione ponendo quedam generalia omnibus sensibus. et quod sensus potest ad duo comparari scilicet ad obiectum et ad organum. Ideo sunt duo generalia communia cuiuslibet sensui quorum primus sumit ex parte obiecti scilicet quod sensus sit susceptivus species sine materia. Secundum est ex parte organi scilicet quod sensus sit eadem potentia cum suo organo dominum tamen ab eo sibi ratione quam est alia ratione organi et alia potentie. Nam potentia est forma et actus organi. et organum est materia ipsius. unde cum sensus cognoscit singularia materialia necessario indiget organo sibi proportionato.

Sciendum secundo quod organum consistit in quadam proportione complexionalis requisita ad hoc quod sensibilitas recipiantur. et quia excellencia sensibilium potest soluere illam proportionem quam motus sensibilis fortior est quam organum posset pati. ideo excellentia sensibilium potest corruptere organum sensus ut cum aliquis fortiter percutit cordas instrumenti soluitur melodia et symphonia que in quadam proportione consistit. Ex dictis patet quod plan-

De anima

te non sentiunt licet habeant animā vegetatiuam & patiant̄ a tangibiliis.
Nam in iōpis non est illa p̄portio que requiriſ ad organū sensus. quia nō ha
bent medietatem complexionis inter tangibilia quā requirit organū tacti
tus sine qua media p̄portione nullus potest esse sensus. ideo plantae non ha
bent sensum patiens tamē a tangibiliis s̄m naturalez transmutatō nem
quia qualitates tangibles in iōpis habent esse materiale sicut in elemētis.
Etiam patiuntur a gustabilibus non inq̄stum gustabilia sed inq̄stum sunt
tangentialia.

Conclusio omnis sensus est receptiūs specierū sine ma
teria non tamen sine conditōbus materie. Primi patet. quia sicut ce
ra recipit formā sigilli. ita sensus recipit formam sensibilis. sed cera recipit
formā sigilli sine materia. puta sine auro v̄lere. Et sensus recipit sp̄s sensibi
les sine materia rei sensibilis. Dicim p̄bat. q̄ sens⁹ cognoscit rē singula
riter. q̄ cognoscit cū p̄dictōbus materie que sunt hic & nunc tē. Et si argu
atur q̄ recipere formā sine materia agentis conuenit oī patienti. Nā om̄
ne patiens recipit aliquid ab agente inq̄stum est agens. sed agens agit p
suam formam. ergo omne patiens recipit formam sine materia. vt aer rect
pit formā ab igne & non materiam. ergo non est p̄xiūm sensus recipere for
mam sine materia. Dicendū q̄ licet om̄ne patiens recipiat formā ab agē
te hoc tamen fit differenter. quia quedam recipiunt illam formā in esse rea
li. & p̄ p̄ns materialiter. quia in tali esse naturalisicut est in agente. Alia ve
ro recipiunt intentionaliter tm̄. & illa dicuntur recipere formā sine materia q̄
non recipiunt eam sub tali esse materiali quo presuit in agente. Ex dictis
patet q̄ sensibile positiū supra sensum non facit sensatōnem. quia cū sensus
recipiat species sensibiliū sine materia requiriſ mediū in quo fiat spirituali
latio sensibil' ipi⁹ speciei. Est em̄ ymaginādū q̄ species ipsius sensibilis est
sp̄ ritualior in potentia q̄ in medio & in medio q̄ in obiecto.

Dubitaf utrū corpus non habens sensum possit pati a co
lore sono vel odore sive ab alijs sensib⁹. Arguit p̄mo q̄ non q̄ qd patiſ
ab odore olfacti. q̄ p̄xiūm est olfactus olfacere s̄z nō habētia sensū olfact⁹
nō olfactū. q̄ nō patiūt ab odore. Secūdo ar. lumē tenebra son⁹ & color
nihil faciūt in corpe inatauto n̄i forte p̄ accēs p̄ q̄nto corpa h̄sūtia illas q̄li
tates aliquid agūt sicut aer a tonitruo ppter v̄hemētiā mot⁹ frāgit arbores
et sic patiūt a sono nō q̄ se s̄z ab aere moto. Dicim ē p̄mo s̄m textū q̄ cor
pora inataata patiūt a tāgibiliis & gustibiliis inq̄stū sūt qdā tāgibilia. pba
tur q̄ nisi paterēt ab iōpis nō patiēt nec alteratēt a q̄cūq̄ alio. q̄ q̄litas
tāgibiles sūt actiue & passiue & iōpis mediātib⁹ sit oīs alteratio. Dicim
scđo q̄ ab alijs sensibiliis patiuntur quedā inataata nō tamen oīa sed aliq.s.
aer & aqua que sunt humida & bene diuisibilia. Probat p̄bs quia aer quā
dōq̄ fetet. ergo patitur ab odore tm̄ nō tm̄ patiſ ab istis sicut a tangibiliis
q̄ tangibilia sunt cause aliorū sensuū. iō plus h̄ic de fr̄tute actiua & possūt
agere in q̄cūq̄ corpa. Alia sūt mīoris fr̄tutis. Jō nō p̄n̄t agere i corpora nisi
valde passibiliā. Ad obiectōem dī q̄ nihil patiſ ab odore passionē q̄ dī
sensatio nisi habeat olfactū nec illo mō aer ab eo patiſ s̄z bñ aliquid non h̄is
sensum patiſ ab odore passione corruptiua. & s̄lt̄ dicerēt de alijs.

Liber secundus.

Ad primā et ad secundā patet solutio ex dictis. Ad tertiam dicitur quod in nervo tactu est caro coniuncta per quam fit sensatio et sine qua non fieret tamen est maior lesio quando scinditur nervus et caro quod si scinderetur caro tamen non fit sensatio in illa parte in qua scinditur nervus propter realem presentiam sensibilis sed in alia parte distanti.

Vnde autem non sit sensus aliud preter quinque. Dico autem hos. visum auditum olfactum gustum tactum ex his credet aliquis. Si enim omnis cuius est sensus tactus et hunc sensum habemus. Omnes enim tangibles in quantum tangibles passiones tactu nobis sensibiles sunt. Necesse est siquidem deficit aliquis sensus. et organum aliquod nobis deficere. et quecumque quidem ipsi tangentibus sentimus tactu sensibilia sunt quemque existimus habentes. Quecumque vero per medium et non ipsa tangentibus simplicibus Dico autem ut aere et aqua habent aut sic. ut siquidem per unum plura sensibilia existentia altera ab inuicem genere necesse habentur sensitiuum vero rūbus sensitiuum esse. ut si ex aere est sensitiuum et est aer medium soni et coloris. Si vero plura eiusdem sint. ut coloris et aer et aqua. utramque enim dyaphana et quod alterum ipsum est habens solum. sentiet id quod per utramque. aut quod ab ambobus. Simplium autem ex duobus sensitiua solum sunt ex acre et aqua. Pupilla quidem enim aque auditus vero aeris. olfactus autem horum alterius est. Ignis autem nullius est. aut communis omnibus. Animal enim sine calore sensitiuum est. Terra vero aut nullius est. aut in tactu maxime miscetur. vnde relinquitur nullum esse sensitiuum extra aerem et aquam. Hec autem et nunc quedam habent animalia. Omnes igitur sensus habentur a non imperfectis. neque orbatis. videtur enim talpa sub pelle habens oculos. Quaresi non alterum aliquod est corpus et passio que nullius est eorum quae sunt hic corporum neque viuis utique deficiet sensus. Atue

De anima

Ita neq; cōium pteēsensitiū aliq; pprū q; vno q; sensu sentim; nō ēm accīs. vt mot; stat; figure magnitudinis nūeri vni;. Hec ēm oīa motu sentim;. vt magnitudines motu. q; re et figurā. Magnitudo em qdā et figura est. q; escēs aut in eo q; nō mouet. Numer; s; o negatōe p̄tinui et pprū. vnuſq; em sentit sensus. Quare manifestū ē qm̄ impossibile esse cuſtibet pprū sensum eēhoꝝ vt mot;. Sic em erit sicut nūc visu dulce sentim;. H aut ē qm̄ aborū hñtes existim; sensu; q; cū p̄ciderit p̄gnoscim; si s; o nō neq; vtiꝝ. s; at ēm accīs sentiebam; vt cleonis filiū. nō qr cleonis fili; est. s; qm̄ albet Huic aut accidit fili; cleonis ee. p̄muniū aut habem; iam sensu; cōem nō ēm accīs: nō igit est pprū. nequaq; em vtiꝝ sentirem;. s; aut sic siē dictū est cleonis filiū non videre ad inuicē em p̄pria ēm accīs sentiūt sensus. nō ēm q; ipsi sunt sed ēm q; vnū cū simul fiat sensus in eodē. vt colera q;deꝝ amara et rubicūda. Nō em alteri; dicere q; ambo vnū ppter qd; et decipit. qd; si sit rubicūdū colerā opinat̄ esse. Inqret aut ali/ q; cui; cā plures habem; sensus. s; et non solū vnū. aut q;te nus min; lateat p̄sequētia et cōia. vt mot; et magnitudo et nu-
mer;. Si em eff; visus solus et spēm albi. lateret vtiꝝ magis et viderent ee idē oīa ppter id q; p̄sequūtur se ad inuicem s; color et magnitudo. Hūc at qm̄ in aliquo sensibili cōia sunt manifestū facit q; aliud qdām vnūq; ipoꝝ est

Querit vtytīn sint quinq; sensus exteriores: scz visus au-
ditus olfactus gustus et tactus. Arguitur pmo q; non. quia sicut
se haber intellectus ad intelligibilia ita sensus ad sensibilia. sed pro omnib;
bus intelligibiliū tīn est vnuſ intellectus possibilis. ergo pro omnib; sen-
sibilib; tīn dicit poni vnuſ sensus. Secūdo sic. species non distinguunt
contra suum genus. sed gustus est quidam tactus. ergo non sunt qnq;
sensus. Tercio sic. sensus est cognoscitius accidentiū. sed accidentia
sunt plura q; qnq;. ergo sunt plures sensus exteriores q; quinq;. quia sensu;

Liber secundus.

sus per obiecta distinguitur. Quarto sic diuersitas obiectorum per se variat potentias sed magnitudo et figura sunt quidam sensibilia pro se etiam diuersa. quod plus differunt quod color et sonus. ergo non sunt tamen quinque sensus exteriores. In oppositum est physis.

Sciendum primo quod postquam physus ostendit aliqua generalia omnibus sensibilibus. sequenter inquirit numerum ipsorum sensuum. ostendendo quod non sint nisi quinque sensus exteriores. et hincipit sanctus Thomas tertium librum de anima. ubi physus incipit inuestigare distinctiones intellectus a sensu. eo quod antiqui dixerunt intellectum non distinguere a sensu. Et dicit quod apud grecos sic inuenitur intellectus. Sed secundum Egidium de roma et Albertum dicentes quod in hoc secundo agitur de sensu. et in tertio de intellectu incipit ibi tertius. Omnes autem duabz differentiae. Sed moderni incipiunt ibi. De tempore autem anime. Sed illa difficultas est modice virtutis nec multum prouirendae.

Conclusio prima. in animali perfecto sunt omnes sensus partculares. quod quod habet omnia organa requisita ad sentiendum omnia sensibilia. habet omnes sensus. sicut habens organum ad sentiendum omnia tangibilia habet sensum tactus et contra. sed animal perfectum habet organa omnia requisita ad sentiendum omnia sensibilia. ergo in animali perfecto sunt omnes sensus partculares. Minus probat. nam omne sensibile vel est sensibile per medium intraneum in tangencio. ut sunt qualitates tangibles quod sunt differentie elementorum. et sic organum sensibiliu[m] illo est in animali perfecto. Vnde est sensibile per medium extraneum. et sic sentitur per corpora simplicia que sunt aer et aqua. et tunc habens organa de natura illo corporum potest sentire sensibilia que per illa media sentiuntur sed solum ex aqua vel aere potest esse organum sensus. ut pupilla est de natura aque. auditus vero est de natura aeris et olfactus est alterius huius. Ignis enim nullius est organum aut est communis omnibus per quandam participacionem. quod nihil sine calore sensiu[m] est. terra etiam nullius est aut solus miscetur in tactu. et sic omnia sensibilia sunt sensibilia per aeren et aquam. sed in animali perfecto sunt organa de natura aeris et aquae. ut illa que predicta sunt. et ista sufficiunt ad sentiendum omnia sensibilia que cognoscuntur per medium intranenm et extraneum. ergo animal perfectum habet organa omnia organa requisita ad sentiendum. et sic potest sentire omnia sensibilia. ergo animal perfectum habet omnes sensus. Et licet quidam animalia perfecta quinque careant organo visus vel auditus hoc est per accidens. ut est in orbatis sive sunt ceci vel surdi. Et licet talpa que est animal perfectum videat carere oculis tamen habet oculos sub pelle ut habeat perfectionem sui generis. sed quia habitat sub terra ubi non est lumen discooperit oculos ipsarum est superflua. idcirco ne ledant a terra habet cooperulum.

Conclusio secunda. quinque sunt sensus exteriores. quia in animali perfecto sunt omnes sensus exteriores. sed in eo non sunt nisi quinque sensus partculares. ut per numero suorum organorum capiendo tactu per uno sensu. ergo sunt tamen quinque sensus exteriores. Unde sufficiencia per dari faciliter ex parte obiectorum et ex parte organorum mediorum et ex parte finium illorum sensuum.

Dubitatur verum pro sensibiliibus communibus que sunt ma-

De anima

gnitudo numerus figura motus et quies oporteat ponere vnu particulaſ rem sensum illis pportionatum Respondeſ qd nō. qd pbat phus. qd p prium sensibile vnius sensus nō sentitur ab alio nifi per accidēs. vt viſus per accidens percipit dulcedinc. ergo si eſſet vnuſ sensus ppris sensibiliū pnumiū nō sentireſ ab alijs nifi p accidens. qd eſt ptra rōne sensibilis cōis

Dubitaſ ſecūdo: quare habem⁹ plures sensus ⁊ nō vnuſ tñ Respondet phus qd cā eſt. vt non lateat nos diſſerētia sensibiliū cōi muniū a ppris. nam si vnuſ ſenuſ ſentiremus omnia ſensibilia. vt ſi p viſum viſeremus magnitudinē ⁊ colorē nesciremus diſtinguere inter illa duo. ideo vt diſſerentia ſensibiliū eſſet nobis manifeſta eo qd p alii ſenſuz pcpimus magnitudinē ab illo quo ſentimus colorē. ideo oportuit amal habere plures sensus

Ad rōnes ante oppoſitum Ad primā dicitur. qd intellec/ tuis eſt imaterialis ⁊ nō pcpit ſuū obiectū nifi in eſſe vli. ideo vnuſ exiſtēs p habere pportionē ad omnia intelligibilia. ſenſus vero eſt potentia orga/ mica pcpiens ſuū obiectū in eſſe particulari. Et quia vnuſ ſenſus non po/ test eſſe pportionatus ad oia ſensibilia in eſſe particulari. cū habeat modos pa/ culariſ distiſtcos. ⁊ vnuſ ſenſus nō pcpit iſtēa que ſunt pportio/ nata organo eius. ideo oportet eſſe plures ſenſus Ad ſecūdā p3 ſolutio ex dictis Ad terciā dī qd nō oia accidētia ſunt p ſe ſensibilia. ſed ſole cō/ trarietates de tercia ſpē qualitatē a quibz alterantur ſenſus ⁊ etiā corpa/ inaſata Ad quartā dī qd illa ſensibilia pnumia nō alterant ſenſum p ſe/ pmo ſed ſolū rōne ſensibilis ppris ⁊ qd alterū. ideo diſtinctio illoꝝ non facit diſtinctionem ſenſibilium.

Qm̄ aut ſentim⁹ qd videm⁹ ⁊ audim⁹ nccē eſt aut viſum entiſe qd videt aut altero. ſi at altero aut ipo erit qd videt. aut faltero. Sed idē erit viſus ⁊ ſubiecti coloris. quare aut duo eiudē erūt. aut idē eiudē Ampli⁹ aut ſi alter ſit viſus ſenſus aut in infinitū pcedet. aut aliqz ipē ſuīpī⁹ erit index. qd in pmo hoc faciēdū eſt. H3 aut dubitatiōem. ſi em̄ viſu ſentire videre eſt. videſ aut color aut hñs hñc ſi videbit aliqz. qd eſt viſes. colorē hēbit pñmū viſes. Manifestū eſt igiqz qm̄ nō eſt vnu oīno viſu ſentire. ⁊ nāqz cū nō viſem⁹ viſu diſcernim⁹ et tenebras ⁊ lumē. ſed nō ſilr. Ampli⁹ aut ⁊ viſes tāqz colo/ ratum ſenſituum em̄ ſuceptuum eſt ſenſibilis ſine materia/ vnumquodqz. Unde et abeuntibus ſenſibilibus iſiſunt ſenſus et phantasie quibus ſentiunt. Sensibilis autem

K ij.

Liber secundus.

actus et sensus idem est et unus. esse autem ipsorum non idem. Dico autem ut sonus est actum et auditus est actum. Est enim auditum habentia non audire et habens sonum non semper sonat. Cum autem operetur possibile audire. et sonet possibile sonare. tunc est actum auditus simul fit et est actum sonus. Quorum dicet utique aliquis hoc quidem auditionem esse hoc vero sonationem. Si igitur est motus et actio et passio in eo quod agitur necesse est et sonum et auditum qui est actus in eo quod est potentiam esse. Actuum enim et motuum actus in paciente fit. unde non necesse est mouere. Sonatumque deinde igitur actus aut sonus sonatio est. Auditum autem auditus audito est. Dupliciter enim auditus et dupliciter sonus. Eadem autem ratio est et in aliis sensibus et sensibiliibus. Sicut enim actione et passio in paciente. sed non in agente. sic et sensibilis actus et sensitum in sensitivo est. Sed in quibusdam quidem et nominatum est. ut sonatio et auditio. In quibusdam autem non nominatum est sed alterum. visio enim dicitur visus actus. Que vero est coloris non nominatum est et gustuum gustus est humoris aut non nominatum est. Quoniam autem unus quidem est actus sensibilis et sensitum. esse autem alterum est. necesse simul corrupti et saluari sicut dictum auditum et sonum. Et humor est igitur et gustum et alia similiter. Dicta autem est potentiam non necesse est. Sed priores philosophi hoc non bene dicebant nihil opinantes neque album neque nigruum esse sine visu. neque humor sine gustu. Sic quidem enim dicebant recte. si autem non recte. dupliciter enim dicto sensu et sensibili his quidem est potentiam. illis vero est actum debet quidem accidit quod dictum est. sed in aliis non accidit. Sed illi simpliciter dicebant de dictis non simpliciter. Si autem symphonia vox quedam est. vox autem et auditus est sicut unus. et est sicut non unus aut idem. proportio autem est symphonia. necesse est et auditum rationem quandam esse. et propter id corruptit unusquodque excellens acutum et graue auditum. et in humoribus gustum et in coloribus visum; fortius fulgidum et opacum et in olfactu fortis odor et dulcis et amarus. ratio vero quidam sit sensus unus et delectablia quidem sunt dum dicuntur sincera et mixta entia.

De anima.

ad rationem ut acutum aut dulce aut salicium. Delectabilia enim tunc omnino autem magis quod mixtum est symphonia quam acutum et grave. Tactus autem calefactibile et figurabile sed sensus ratio est excellentia autem contrastant aut corrumptur. Uniusquisque quidem igitur sensus subiecti sensibile est qui est in sensitivo in quantum sensitivus et discernit subiecti sensibilis differentias. ut album quidem et nigrum visus. dulce vero et amarum gustus. Similiter autem se habet hoc et in aliis. Quoniam autem album et dulce et unumquodque sensibilius unum quodque discernimus quodam et sentimus quia differunt necessitate igitur sensu. sensibilia enim sunt quare et manifestum quod caro non est ultimum sensitivum. Necesse esset enim tangens ipsum discernens discernere.

Queritur utrum sensus particulares percipient suas actiones. Arguit quod sic. quod visu percipimus nos videre et audire et sic de aliis. ergo sensus particulares percipiunt suas actiones. Aliis patet. quod vel eodem sensu quo videmus colorem videmus nos videre vel alio si eodem habetur intentum si alio tunc illo alio videmus nostram visionem et cum nihil videatur nisi color sequitur quod eiusdem sensibilis erunt duo sensus quod est falsum. Item si alio sensu percipimus colorem et nostram visionem tunc percipimus illius actionem per eundem sensum vel per aliud si eundem. quod ita dicendum erat de primo si alio tunc queritur de illo alio et sic est processus in infinitum.

In oppositum Arguit quod nihil videtur nisi color vel coloratum. sed visio non est color vel coloratum. ergo visu quo videmus colorum non videmus visionem.

Pro responsione sciendi primo quod postquam physis tractauit de sensibus exterioribus. Hic prout determinat de sensibus interioribus. et primo de sensu communis cuius inuestigat naturam per duas operationes que sunt in nobis et non possunt esse a sensu particulari. Prima est quia percipimus actiones sensuum particularium per aliquem sensum. Secunda est quod ponimus per sensum convenientiam et differentiam inter sensibilitatem diversorum sensuum particularium. Et primo inuestigat sensum communem ex parte prime operationis de qua querit questione utrum possit provenire sensui particulari aut propter ipsam sit ponendus sensus communis.

Sciendum secundo quod actione visus et cuiuslibet sensus particularis potest duplicitate considerari. Uno modo potest consistit in immunitate organi sensibili exteriori. et sicut visu non percipit nisi colorum et ista actione visus

Eiber secūdus.

sus non videt se videre. Alto modo inçētum post imutatōnem or gant iudicat de receptōne sensibilis et de imutatōne sensus etiā abeunte sensibili et isto modo visus non solū sentit colorēm. sed etiā visionem coloris et percipit se videre cū visus hoc mō capiatur p̄ sensu cōmuni qui fm q̄ imutat ab actōnibus sensuum particulariū et inçētum percipit colorēm vel visionē vocatur visus et inçētū percipit auditū vocat auditus. vnde sensus cōmuni respectu particulariū est sicut centrū circuli qđ est terminus cuiuslibet linee pcedentis ab eo ad circūferentiam Ex quo patet q̄ color et vnumqđ q̄ sensibile habet duplex esse. Unū materiale in re sensibili fm q̄ percipitur mediantib⁹ speciebus a sensu particulari. Aliud est spūiale sub quo percipit a sensu cōmuni. quia eadem specie qua imutat sensus particularis imutat sensus cōmuni.

Sciendū tertio q̄ vidēs in actu est similis colorato et sic potentia que videt aliquē esse videntez non est extra genus potentie visiue et q̄ videns sit coloratum. Patet q̄ ut dictū est prius organū sensus de nudatū ē a speciebus sensibiliō illius sensus dictū est etiā q̄ organū sens⁹ ē organū eū receptiū speciez sensibiliū illius sensus sine materia quare ab aliis sensibiliō fūnt in nobis sensibiles apparitōnes fm quas aliq modo sentimus inçētum ergo visus habet similitudinem coloris dicitur aliquo modo coloratū et similiter de alijs sensibus.

Sciendum quarto q̄ non solum videns dicit̄ coloratū sed etiā act⁹ ei⁹ q̄ est vn⁹ et idē cū visibili in actu q̄vis differat fm esse et rōnē. vt dī in textu. sicut ē idem son⁹ in actu q̄ dī sonatio. et audit⁹ in actu q̄ dī audit⁹ q̄vis rōne differat. Nā re dī tertio phyllicoꝝ. Motus actio et passio sunt sīl in paciente et mobili. id cū auditus patit a sono oportet q̄ sonatio q̄ est actus sonatiū. et audit⁹ q̄ est actus auditivis in organo audit⁹ q̄ actus actiui et mobilis sunt in paciente disposito et nō in agente q̄re nō est necesse om̄e mouēs moueri. id sicut actio et passio sunt vnuſ motus subiect⁹ et dī rōne q̄ est actus hui⁹ vt ab hoc et hui⁹ vt in hoc. ita ē idē actus sensibilis et sentientis dīs rōne tm̄. et vt dī in textu in aliquib⁹ sensib⁹s vterq; actus est noīatus vt sonatio et auditio et in aliqbus tm̄ vnuſ est noīatus vt actus visus dī visio et actus coloris est inominatus

Conclusio prima nullus sensus particularis potest percipi pere suā actōnē. p̄t. q̄ nulla p̄tus materialis et organica p̄t agere in scipaz nec p̄t h̄re sup̄ se reflectōem. sī sensus particularis ē hmō. ḡ nō p̄t cognoscere se scipm neq; suā actōem. Major p̄t. q̄ si p̄tus materialis sup̄ se reflectit p̄m totū. ita q̄ q̄libet p̄s sup̄ qualibet p̄t tūc totū ponere in minima parti cula v̄l in pūcto v̄l si vna p̄s reflectere sup̄ alia tūc nō esset reflectio eiusdem supra se. ḡ p̄clusio vera.

Conclusio secūda sensus cōmuni p̄t percipere actōnes sensuū particulariū. p̄t. q̄ sic se h̄z centrū circuli ad circūferētiā. ita sensus cōis ad sensus particularēs. sī nihil p̄t moueri ad centrū circuli ab extra nisi trās seundo circūferētiā ei⁹. ḡ nullū sensibile puenit ad sensuū cōmūni nisi medianū et sensuū particulariū mediat inter sensibile et sensuū cōmūni ḡ sic sensus exterior reducitur ad actuū p̄ suū obiectū imutat̄ ip̄m Ita et sensus cōmūni sit in actu p̄

De anima

sensu particularē actuatuū p. pximū sensibile ei⁹. q̄ sensus cōis h̄z iudicare d̄g actionib⁹ sensuū particularium.

Dubitatur primo vtrū sensus et sensibile simul sint vel nō
Responde⁹ q̄ sens⁹ i actu ⁊ sensibile i actu s̄l s̄t. q̄ ipo⁹ est idem actus
dr̄s km esse. s̄z sensus i potēta nō s̄l est cū sensibili i actu. q̄a vnu p̄ esse
sine alio. Inde decepti fuerūt antīq̄ q̄ nō distinguebāt inter sensibile i actu
et sensibile i potēta. s̄z tñ capiebāt sensibile ⁊ sensu i actu dic̄tes n̄h̄l eē
albū vel nigrū n̄li qd̄ videt albū vel nigrū ⁊ ponebāt eē rei i apparetia tñ
et q̄ oīne qd̄ appetet eē vez ⁊ sic cōcedebāt duo d̄dictoria s̄l eē p̄a.

Dubitat secūdo q̄dā sensibilia corrūpūt et contristane
sensu qdā p̄o delectāt. Causa ē q̄ organū sensus p̄sistit i qdā armonia ⁊ p̄
portōne media suoz sensibiliū s̄z excellentie sensibiliū excedētes illā armo
nā sens⁹ dissoluūt ipaz ⁊ s̄t tristabilia qñz p̄o nō excedūt illā p̄portōez me
diam ⁊ sic delectat sensu. Rōnes an oppositū soluunt ex dictis

Neq̄ vtiqz i sepati⁹ p̄tingit discernere q̄ altez sit dulce ab
albo. s̄z oport̄z aliq̄ vno vtraqz manifesta eē. Sicut em⁹ ⁊ hoc
qdē ego illud at tu sentis. Manifestū vtiqz erit. qm̄ altera ad
snuicē sunt. oportet aut̄ vnu differentie qm̄ alterū. Alterū em⁹
dulce ab albo. dicit ergo idē. quare sicut dicit. sic et intelligit
et sentit. Qdē igīt nō possibile sepati⁹ iudicare sepati⁹ palā

Querit vtrz ad discernēdu sensibilia diuersoz sensuum sit
ponendus sensus cōis. Br̄. q̄ nō q̄ sensibilia diuersoz sensuū sufficienter
distinguūt ⁊ cognoscūt a diuersis sensib⁹. q̄ ad cognoscendū dr̄s eoz non
oportet ponere distinctā potentia⁹ a sensibus particularib⁹. Elīs p̄ inducī
ue q̄ per visum sufficienter discernim⁹ dr̄s visibiliū vt albū ⁊ nigrū ⁊ sic
de alijs. Sed sensibilia diuersoz sensuū sufficienter abinuicē distinguūt
q̄ intellect⁹. q̄ nō est necesse ponere sensuū cōmunē ad discernēdu illa sensib⁹
lia abinuicē. Tercio nō possum⁹ discernere sensibilia diuersoz sensuuz
viscōponendo ⁊ diuidendo. sed sensus nō cōponit neq̄ diuidit. igīt tē.

Quarto impossibile est idem in tpe eodē moueri diuersis morib⁹. s̄z sen
sus mouet a sensibili ⁊ p̄traria sensibilia mouet cōtrarijs moribus. q̄ im̄
possibile est qd̄ idem s̄l: ul cognoscat contraria ⁊ diuersa sensibilia. q̄ nou
potest iudicare differentias eoz.

In oppositū ē phs i līa Sciēdu q̄ postqz. p. inq̄siuit sen
sum cōmunem ex illa operatōne que est percipere imutatōnes sensuū par
ticularū p̄nter inquirit ipsum p̄ aliam operationem que est discernere sens
ibilia diuersorum sensuum abinuicem per quam operatōnem ostendit esse
yna potēta cōis ad oēs sensus particulares.

Sciendum secūdo q̄ quilibet sensus particularis est vni
us obiectu ad cognoscendum differentias. Jō ad discernēdu inter sensib⁹
ka eiusdē sens⁹ nō req̄rit ali⁹ sens⁹ a particularib⁹ s̄z sens⁹ particularis nō p̄c
k iii.

Liber secundus

discernere conuenientiam et differentiam inter sensibilia diuersorum sensuum. quia potentia inter aliqua discernens necessario ambo cognoscit quare oportet quod discernant per aliam potentiam a sensu particulari. Nec sufficit potentia intellectiva quia cognoscimus differentias albi et dulcis non solum quo ad quid est quod sit per intellectum. sed etiam per diuersas imutaciones sensus quod non sit nisi per sensum.

Scindendum secundo quod illud indicans et discernens sensibilia diuersorum sensuum est unus subiecto sed ratione diversum. unus enim qui est diuisibile et alterum sentit diversa et non in quantum unum et per hoc potest solui ultima ratio ante oppositum. Hac tamen solutio non tenet propter quod licet idem subiecto et diuersum ratione possit habere communem potentiam non tamem secundum actum. Non enim est possibile idem indivisibile simul esse album et nigrum. nec simul pati a speciebus particularibus sensibilium. Ideo aliter dicit propter quod sensus communis est tanquam terminus sensuum particularium et est simile de puncto in centro circuli quia sicut ille punctus est unus subiecto et plures ratione ut est terminus diuersarum linearum que procedunt ad circumferentiam. Ita vis sensitiva quae est radix sentiendi et diffunditur ad organa quinque sensuum particularium est una secundum rem et plures ratione. Illa igitur vis potest considerari dupliciter. Uno modo ut est terminus omnium imutacionum sensuum particularium. Alio modo ut est terminus imutacionis huius sensus et illius in quantum se utimur illo principio quia si uno termino per duobus et hoc modo sensus communis indicat illa que sunt separata et potest plura simul cognoscere in quantum illa vis accipit ut terminus diuersarum imutacionum sensibilium et potest indicare differentiam unius ad alterum in quantum est una.

Scindendum tertio quod licet sensus communis imutatur a sensu particulari non tamen propter hoc sensus particularis est nobilior sensu communis licet mouens sit nobilior motu sic nec sensibile exterius est simpliciter nobilior sensu particulari licet moueat ipsum est tamem nobilior secundum quod in quantum est actu illud ad quod sensus est in potentia unde sensus particularis simpliciter est nobilior sensibili exteriori propter virtutem sensitivam quam habet similiter sensus communis est nobilior sensu particulari. quia nobiliori modo recipit species sensibiles quam sensus particularis. quod virtus sensitiva in sensu communis est unica ut in radice. unde sensus particularis habet discernere inter particularia sui obiecti in quantum aliquid pertinet de virtute sensus communis. quia sensus particularis est terminus imutacionum que sunt per medium a particularibus sensibilibus et ultimis iudicium pertinet ad sensum communem licet sensus particularis ut imutans secundum quid sit sensu communis dignior.

Conclusio ad discernendum sensibilia diuersorum sensuum necesse est ponere sensum communem. pater. quia nos ponimus conuentiam et differentiam inter sensibilia diuersorum sensuum etiam in quantum sensibilia sunt et non solum per intellectum. sed hoc non sit per sensum particularē quia vel hoc fieret uno sensu vel multis. Non uno quia per unum sensum cognoscimus illa que cadunt sub uno obiecto. sed ponens conuentiam et differentiam inter aliqua duo necessario ambo cognoscit. Nec diuersis quia simile esset si diceret per oculo sentiremus album et gustu dulce. sed nullus

De anima

sensu discernit inter albū et dulce nec vñ dicit albū esse alterū a dulci cum
veras nō cognoscat. q̄ p̄ter sensus particulares n̄cē ē ponere sensu communē.

Conclusio secunda sicut nō sit iudiciū diuersorum sensibiliū
diuersis sensibus ita nō sit iudiciū diuersorum sensibiliū cognitorum in diuersis
tpib⁹ q̄ ad drām et pueniētā. s̄ oportet illa eodē tpe cognosci. p̄t. q̄ tūc pri
us cognoscetem⁹ vñ puta albū et postea alterū puta dulce. s̄ h̄ nō p̄t esse
q̄ null⁹ p̄t iudicare p̄ sensu alio ē diuersa nisi ambo cognoscantur p̄ illo in
stati in q̄ iudicat vñ differre ab alio. q̄ non p̄t illud iudicare nisi p̄t ipa
ad unum ē sicut oportet p̄ eadē potētia veraq̄ cognoscere. ita oīz in eodem
tpe illa cognoscere ad h̄ q̄ possit iudicare q̄ inter se distinguantur.

Ad rōnes aut̄ oppositū Ad primā dicit̄ q̄ licet a diuersis
sensib⁹ exteriorib⁹ cognoscatur diuersa sensibilia p̄pria nō tñ possum⁹ po
nere drām et pueniētā inter diuersa sensibilia nisi eadē potētia cognoscantur.

Ad secundam dī q̄ p̄ intellectū cognoscunt sensibilia q̄tū ad qd est et ponis
mus inter ipa pueniētā et drām coponēdo et diuidēdo s̄ q̄ ad diuerlam ī
mutatōem sensus cognoscim⁹ ea p̄ sensu. Ad tertiam dī q̄ sensus nō cō
ponit vel diuidit p̄dicādo vel negādo sicut intellectus s̄ apphēdēdo vni
onē vel diuisiōne plurium adiuicem. Ad q̄tā patuit solutō ex dictis
P̄t tñ dici q̄ sensibilia q̄ sūt p̄nia in esse reali nō p̄nt cē i eodē fm acē sub
illo esse tñ fm esse intentō nale p̄nt esse in eodē nec illo mō contrariantur. q̄ in
tentōnes non contrariantur.

Quod aut̄ neq; in sepatō tempore hinc. Sicut em̄ idem di
cit q̄ alterum bonū et malū. sic et qñ alterū dicit qm̄ alterum
tunc et alterum. non fm accidēs ipm qñ. Dico at̄ puta nunc
dico qm̄ alterū nō tñ qm̄ nūc alterum. s̄ sic dicit et nūc et qm̄
nūc s̄l ergo. Quare inseparabile et in inseparabili tpe. Atvero im
possibile est s̄l fm cōtrarios motos moueri idē aut̄ indiuisi
bile et in indiuisibili tpe. si em̄ dulce sit mouet sensum aut in
tellectū. amarū at̄ cōtrarie. et albū aliter. Ergo simul quidem
et numero indiuisibile et inseparabile quod iudicat fm esse aut
sepatum. Est igitur quodāmodo diuisibile quod diuisa sen
tit. est autem quod indiuisibile fm esse quidem enim diuisi
bile. loco autem et numero indiuisibile. aut non possibile. po
tentia quidem enīm et indiuisibile contraria. fm esse autem
non. sed in operari diuisibile et impossibile est et album et ni
grum esse simul. Quare neq; species pati ipsorū si h̄mōi est

Liber secundus

sensus et intelligentia. Sed sicut quod vocant quidam punctum aut unum aut duo sic et indivisibile. Scdm quod quidem igitur indivisibile unum discernens est et simul. Fm vero qd divisibile. bis utitur eodem signo simul. Inqstum qui / dem igitur pro duobus utitur tertio. duo indicat. et separata sunt ut inseparato. Inqstum vero unu uno et simul. De principio quidem igitur fm qd dicimus possumus sentire animal determinatum sit hoc modo.

Queritur vtrū preter quinque sensus exteriores in animalibus perfectis sint quattuor interiores. scz sensus communis ymaginativa sive fantasia estimativa et memoria. Arguit qd non. qd commune non distinguuntur a sensu communis. qd sensus communis non possunt enumerari inter potentias sensitivas per sensus exteriores. Secundo fantasiam est memoriam sunt passiones primi sensitivis sensus communis sed passio non distinguuntur contra suum subiectum. ergo fantasiam et memoria non distinguuntur a sensu communi. Tercio Intellectus minus dependet a sensu quam quinque potentia sensitiva. sed intellectus nihil cogit nisi accipiendo a sensu. qd multominus debet ponit potentia sensitiva. Interior ad percipiendum intentiones non sensatas que vocantur estimativa.

Quarto actus cogitatiue qui est componere et dividere et actus reminiscientie qui est discursus ad reminiscendum de praeteritis differunt ab actu estimativa et memoriae sicut actus estimatiue ab actu fantasie. sed cogitatiua et reminiscientia non sunt potestae diuisae ab estimativa et memoria. qd similiter estimativa et memoria non erunt ab invicem distincte.

In oppositum Arguit per Aquicennam in sexto qui predictas quinque potestis enumerat.

Pro responsione sciendum qd postquam visum est de necessitate ponendi sensum communem. Hic consequenter videndum est de distinctione eius ab alijs potentias sensitivas interioribus. vnde qd natura non deficit in necessariis neque habundat in superfluis et ad vitam animalis perfecti requiritur qd non solum apprehendat rem in presentia sensibilis sed etiam in absentia eius. Alias enim cum motus animalis sequatur apprehensionem non moueretur ad querendum aliquid absens. Cutus contra rium videtur in animalibus perfectis cum moueat ad prosequendum aliquid absens. Ideo animal non solum cognoscit sensibile presens dum presentis est vel dum presentialiter imitatur sed etiam speciem sensibilis retinet et conseruat.

Sciendum secundo qd bene retinere et bene recipere in organis corporalibus diversa principia consequuntur. Non humida teneat recipiunt sed male retinent et econtra est de siccis cum ergo potentia sen-

De anima

situa sit actus organi corporalis oportet q̄ sit alia potentia que retineat species sensibilium & alia que conseruet. vnde ad recipiendum ipsas ordinantur sensus proprii et sensus cōmuni. Sed ad cōseruandum illas species ordinatur fantasia sive ymaginatio que est sicut thesaurus formarum acceptarum per sensum cōmunem. Ideo sensus cōmunis ponitur in prima parte capitilis ubi congregantur nerui sensicii omnium sensuum exteriorum & est quasi centrum omnium sensuum & in propinquiori eius parte est fantasia sive ymaginatio vel ymaginatio que aliquādo vocatur potentia formalis q̄a retinet formas & figurās sensibiliū.

Sciendū tertio q̄ animal perfectū non solum mouet ad psequendū delectabile p̄m sensum & ad fugiendū tristabile. sed etiā mouetur ad psequēdū vel fugiendum propter alias utilitates. sicut autē colligit paleam non quia delectet sensuī sed quia utilis est ad nutrīcandū & quis fugit lupū non propter indecentiam coloris vel figure sed illū apprehendit inimicum nature sive ergo necessarium est animali perfecto q̄ recipiat aliquas intentiones que non percipiuntur a sensu exteriori. & ergo indiget principio illius perceptōnis. & quia perceptio formarum sensibiliū fit per immutationem sensibilis. Non autem perceptio intentionum non sensatarum. Ideo ad percipiendum illas intentiones non sensatus q̄ non percipiuntur per sensum exteriorē. nec per sensum cōmunem erit estimatiua in media parte capitilis & quia ibi habet organū quodām īmperfectum propter nūmō motū cerebri. id ad cōseruādū h̄t. id intentiones ponit̄ memoria que est thesaurus illarum intentionū. Cui signū est quia principium memorandi in animalibus fit per aliquam intentionē puta per nocuum vel conueniens et ista memoria habet organū in postrema parte capitilis ubi sunt nerui motivi & sensitivi protensi per sponsa dorsi.

Sciendum quarto q̄ inter hominē et bruta non est dif̄erentia q̄ārum ad formas sensibiles. quia similiter imitant̄ a sensibiliū exteriorib. Sed q̄ārum ad intentionē est differentia. quia bruta percipit h̄mō intentionēs quodām instinctu naturali tñ sed homo percipit eas p̄ quandam collatōnē. ideo potentia cognitiua illarum intentionū que in brutis dicit̄ estimatiua in homine dicit̄ cogitatiua que per quandū colatōnē istas intentionēs recipit. Ideo in homine hec potentia ratiō particularis dicit̄ quia est collatiua intentionū particulariū. sicut ratiō intellectua intentionē vniuersaliū. Et etiā differentia est inter hominē & brutum ex parte memorie. quia memoria in brutis est subita recordatio preterito. sed homo cum hoc habet reminiscētiā cui⁹ actus est vii quodā discursu vel syllogismo ad inquirendū memoriam preteritorū p̄m intentionēs particulares & conuenit memorie in hōibus inq̄ārum est cōiuncta virtuti superiori sc̄z intellectui cui⁹ aliquo mō naturā p̄cipiat

Conclusio preter quinq̄ sensus exteriorēs in animalibus perfectis sunt ali⁹ quatuor sens⁹ interiorēs. s. sens⁹ cōis ymaginatio sive fantasia estimatiua & memoria p̄z satis p̄cō ex dictis. Glorificare Alixens

Liber secundus

na ponit quoniam interiores potentias quae distinguunt ymaginatiuā a fantasie.
s. Thomas nō ponit realē drām inter ipos. quae opatio ymaginatiue et fantasie p̄t eidem conuenire.

Ad rōnes autē oppositū ad primā dicitur quod sensus cōmuniſ respectu p̄iculariū nō dicitur cōmuniſ p̄ p̄dicatōem sed p̄ causalitatē sicut rāſ dix̄ cōis et p̄mune p̄ncipiū ipsoꝝ. id bñ distinguunt p̄tra ipos. Ad scđam dicitur quod sicut una potētia oris ab aīa mediāte alia. sicut actio vnius subiecti actio n̄ alterius et p̄m h̄ fantasiaciū et memoratiū dicuntur passiones p̄mi sensi tui tanq̄ efficiēt et nō tanq̄ subiecti. Ad terciā dicitur quod h̄ opatio intellec̄tus oriatur ex sensu tuū intellectū multa cognoscit in re apprehensa p̄ sensu que sensus p̄ce p̄t. Et ita dicitur ē de estimatiua respectu sensus p̄ticularis. Ad quartā dicitur quod cogitatiua et memoria in hoc h̄nt illā eminētiā vñtra cetera aialia nō p̄ aliqd qd sit p̄prium sensitivae partis sed ppter affinitatem ad intellectū. Id cogitatiua et reminiscētia nō sūt aliae potentiae ab estimatiua et memoria in hoc. tuū sunt in eo pfectiores quā in brutis.

Voniam autē duab̄ differentiū maxime animam motu quod p̄m locum et in eo quod est intelligere et discernere et sentire. Videlicet autem et intelligere et sapere tanq̄ quoddam sentire esse. In utrisque enim his aīa iudicat aliquid et cognoscit eoz quae sunt. Et antiqui sapere et sentire idem esse aīint. sicut Empedocles dixit ad presens. voluntas augetur et in hominib⁹ et in alijs. Unde eis semper sapere altera prestat. Idem autē his vult. et id quod est homeri Talis enim intellectus est in terrenis homib⁹ qualez ducit in diem pater virorumque deorumque. Nōs enim biū intelligere corporeū. sicut sentire opinantur. Et sentire et sapere simile sumili. sicut p̄m principia rōnibus determinanūmus. Et tamē oportuit simul ipsos de deceptōne diceremagis p̄prium enim est animalib⁹ et plurimū tempus in hoc perficit anima. vnde ne cesset aut (ut quidam dicunt) omnia que videntur esse vera. aut dissimilis tactū deceptōnem esse. Hoc enim contrariū ei quod simili cognoscere. Videlicet autē et deceptio et scientia contrariae eadem esse. Quidem igitur nō idem sit sapere et sen-

De anima

tire manifestū est. hoc qđem em̄ in omnib⁹ est. illud autem in paucis aīalium est. Sed neq; intelligere in quo c̄st et recte et non recte. recte quidem prudentia et scientia aut opinio vera. Non recte aut p̄traria horum. neq; hoc est idem cu; ipso sentire. sensus quidem p̄priorum semper verus est et in omnib⁹ inest animalib⁹. Intelligere autē p̄tingit et falso. et nulli inest cui nō est ratio. Fantasia em̄ alterum est a sensu et ab intellectu. Et hoc non sit sine sensu. et sine hac non est opinio. Quautem non est eadem fantasia et opinio manifestū. hec quidem em̄ passio in nobis est cum volumus. Pre oculis em̄ est face resicut in recordatiis positi et ydolum sunt faciētes. Opinari aut non in nobis est. Necesse em̄ falsum aut verum dicere Amplius aut cu; opinamur difficile aliquid aut terrible statim p̄patimur. Similiter aut est et si p̄sideranduz fm fantasiam aut similiter nos habemus. sicut si essemus cōsiderantes in pictura difficultia et p̄fidentia. Sunt aut et ipsius acceptioonis differentie scientia et opinio et prudentia et p̄trahorū. De quorū differentia altera sit ratio.

Queritur vtrū intelligere et sentire sint idem sicut fantasia et opinio. Arguit p̄mo qđ sic. qđ tam intelligendo qđ sentiendo aut maijudicat et cognoscit. ergo intelligere est idem cu sentire. et p̄sequēs intellectus cum sensu et etiam opinio que pertinet ad intellectū cu fantasiam q̄ prinet ad sensum. Scđo sic. nullū incorporeū patif a corporeo. sed intellectus et voluntas patiūtur a corporib⁹ celestib⁹. qđ fm. Empedocle dicas tempoz hominib⁹ et brutis alia et alia sapere p̄stat. homines em̄ diuersis horis et r̄pib⁹ de rebus diuersimode iudicāt. ergo intellectus est corporeus. et p̄sequens nō differt a sensu. nec intelligere a sentire. Tercio sic. talis est intellectus in hominib⁹ qualē inducit patr̄ viroz deorum sez sol. qđ intellectus patif a corpe celesti. et sic est corporeus et nō differt a sensu. In oppositū est phus in littera.

Sciendū primo qđ postq; phus ostendit duas operatio nes sensus p̄muni nō excedere virtutem p̄ncipiū sensuivi. Inquirit p̄sequēt vtrū sapere et intelligere et qđā alie opatōes excedat facultatē hīmōt

Liber secundus.

Principij. pmo ostendendo q intelligere & sapere no pertinet ad sensum qd est ostendere sensum no esse idem cu intellectu. Deinde ostendit q fantasia que pertinet ad sensum & est apparitio q sit in pte sensitiva no est idem cum opinione que pertinet ad intellectu. & est qdam apparitio intellectua. Deinde parat opinionem ad intellectu & fantasiam ad sensum

Sciendū scđo. q nullū corpus p̄t directe agere in icorpo reū. Et q porētie sensitiae sunt corporee. q sunt virtutes organis corporis affixe. ideo p̄t imutari p actōem corporis celestii. nō tñ p se sed p accidens. q nec aia nec virtus eius mouet nisi p accidens moto corpore. ideo antiqui ponentes celū habere directe imp̄ssione in intellectu & voluntatem dixerunt intellectu esse corporeū & per sequens no differre a sensu. & etiā q sapere & intelligere sint idem cu sentire. q tam intelligendo q̄ sentiendo aia cognoscit. Et q dicas celū agere in intellectu & voluntate patr̄ p̄ba eoz. q dicit Enipe. q in hominibz & brutoribz augetur voluntas ad presens & diuersitas temporis intellectui diuersa sapere p̄stat. Et homerus dī q talis est intellectus in terrenis hoibz qualē inducit pater viroz deorumq̄ sol qui s̄m ipsum dī pater viroz. q̄ sole et hō generant hominē. Et dī pater deoz. quia ceteros planetas illuminat quos antiqui credebant esse hoiles deificatos in celo post mortē. quoꝝ sol pater fuerat.

Tercio sciendū. q licet impressio corporis celestium p̄t in directe pertingere vscq ad voluntatem & intellectum. p̄t intellectus in sua operatione p̄iungitur sensitui. q̄ leso organo fantasie impedit speculatio intellectus. Sicut voluntas p̄iungitur appetitui sensitivo & inclinat ad mouendum vel voglendum s̄m inclinationes appetitus sensitivū qui p̄t variari p actionē corporis celestium. tñ corpora celestia non possunt directe agere in intellectu & voluntatem. Nec voluntas de necessitate trahit ad appetitus sensitivos. sed de semanet libera ad hoc q sequat vel no sequat inclinatōem appetitus sensitivi. ideo corpora celestia non inducunt necessitatē corporibz humanis. quare ratio antiquorū est falsa.

Conclusio prima. Antiqui male assignabant causaz cognitōis esse similitudinē cognoscēris ad cognitū no assignātes cām deceptōis. Patr̄. q̄ deceptio est magis p̄pria aialibz q̄ cognitio. q̄ hoiles a leipo decipi possunt. & si veritatem cognoscāt opt̄ q̄ ab alijs doceant. & in maiori tpe aia est in deceptōe q̄ in cognitione veritatis. ad quā cognitōem vix p̄uenit nisi p studiū magni tpis. ergo antiqui assignātes cām cognitōis aie debuerūt assignare cām sue deceptōis. qd tñ no fecerūt. Nec valet dicere q̄ sicut causatur cognitio p tractum rei s̄lis. ita deceptio p tractum rei dissimilis. q̄ p̄trarioz est eadem deceptio & scia. modo simile & dissimile p̄trantur. ergo si de simili habeat scia ita de dissili. & sicut de deceptōe

Secunda conclusio. Sentire no est idem q sapere nec intelligere. Primi patr̄. q̄ sentire inest omnibz animalibz. sed sapere p̄uenit paucis. ergo sentire non est idem qd sapere. Nec tñ intelligendū est q sapere solum insit hominibz. q̄ quedā bruta aliquid prudentie participant p̄t rec

De anima

et iudicant ad agendum per naturalem estimationem. Secundus probatur. quod pertinet intelligere recte et non recte. ut per sapientiam et prudentiam intelligimus recte et non recte et opposita hoc. sed non pertinet sentire non recte. quod sensus circa propria sensibilia semper est verus. Ita sentire pertinet omnibus animalibus. sed intelligere solum pertinet rationem. ergo sentire non est idem quod intelligere cum potentie per suos actus distinguitur. Et capitulo hic sapere ut id est per iudicare. et intelligere ut idem est per apprehendere per intellectum. qui per se mo apprehendit et postea iudicat.

Conclusio tercia. fantasia non est idem quod opinio. Patet quod fantasia est in nobis cum volumus. quod est in potestate nostra formare aliquid quasi apparensem nobis ut montem aureum. sed opinari non inest nobis cum volumus. sed oportet opinionem habere rationem per quam verum vel falsum opinatur. Secundo ad opinari semper sequitur delectatio vel tristitia. quod per hoc per apprehensionem aliquid tristabile vel delectabile habet delectatio vel tristitia. sed ad fantasiam non sequitur passio in appetitu. quod dum aliquid nobis apparet sicut fantasiam similiter nos habemus ut considerantes in pictura aliqua delectabilia vel tristabilia unde non sequitur delectatio vel tristitia. igitur opinio non est idem quod fantasiam.

Conclusio quarta. Opinio pertinens ad intellectum non est intellectus nec fantasia que pertinet ad sensum est sensus. Patet quod dum sensus vel intelligimus aliquid dicimus ita esse. sed quando habemus opinionem vel fantasiam dicimus quod sic videtur vel apparet et non sumus certi.

Ad rationes ante oppositum ad primam dicitur. quod aliter sit iudicium per intellectum et sensum sicut per intellectus et sensus circa diuersa operantur. Ad secundam et tertiam patet solutio ex dictis.

Eo autem quod est intelligere. quantum alterum est ab eo quod est sentire. Huius autem aliud fantasia esse videtur. aliud opinio. Defantasia determinans sic et de altero dicendum est. Si igitur fantasiam est sicut fantasma aliquod in nobis fieri dicimus et si non aliquod sicut metaphoram dicimus unaquodque potentia est: hanc autem habet sicut fantasiam aut verum aut falsum dicimus. homines autem sunt sensus. opinio scia et intellectus. Quod igitur non sit sensus manifestum ex his est. Sensus quod est aut potentia aut actus est. ut visus et visio. fantasiam autem aliquod et nullo horum existere: ut quod in somnis. Postea sicut potentia sensus quod est semper adest viuentibus et non orbatis. fantasiam autem non

Liber secundus

Si vero ei qd actu idem omnibus uti ptingeret bestias fantasiam inesse. videtur aut non bestias. ut formice aut apes aut vermis. Postea hi quidem veri semper fantasie autem plures false. Amplius autem non dicimus cum operemur certe circa sensibile. quoniam videtur hoc nobis sed magis cum non manifeste sentimus. tunc et aut verus aut falsus. Et quod quod diximus apparent et dormientibus visiones. Atuero ne quis semper vera dicentium neque una erit ut scientia aut intellectus. Est enim fantasia et vera et falsa. Relinquitur igitur videre si opinio sit. Fit enim et opinio et vera et falsa. sed opinioni quidem inheret fides. Non enim contingit opinantem de quibus non videtur credere. Bestiarum autem nulli inest fides fantasiam autem multis. Amplius si omnem opinionem consequatur fides. fidem autem suam esse. suasionem autem ratio. Bestiarum autem quibusdam fantasiam inest. ratio vero non. Manifestum igitur quoniam neque opinio cum sensu neque per sensum neque complexio opinionis et sensus erit fantasiam. Propter hoc et manifestum quod non alia quedam est opinio. sed illa que quidem cuius est et sensus. Dico autem ex alibi opinione et sensu complexio fantasiam est. Non enim ex opinione quid est alibi: ex sensu autem boni. Apparere igitur est opinari. quod quod sentitur non est accidentis. Apparent autem et falsa. de quibus simul acceptio veram habent. et videtur sol vnius perdis. sed creditus est maior esse habitatione. Accidit igitur aut ab hinc cere sui ipsius vera et opinionem quam habebat saluata et saluare non oblitum neque decrederem. aut si adhuc habet eandem necesse veram et falsam. sed falsa facta est cum lateat transscendens res. Non ergo unum aliquid horum est. neque ex his fantasiam. Sed quod accidit moto hoc moueri alterum ab hoc. fantasiam aut motus videtur esse. et non sine sensu fieri sed in his que sentiuntur. et quorum sensus est. Est autem motus fieri ab actu sensus. et hunc similem necesse est esse sensui. erit utique fantasiam ipsa motus non sine sensu contingens. Nec non sentientibus inesse. Et multa aut est enim ipsam facere et pati habens. et esse veram et falsam. hoc autem accidit propter hoc quod sensus propriorum quidem est verus autem quod paucissimi

De anima

mum habēs falsū. Secūdo autē de accidere hoc et hoc iam
stingit mentiri. Qd quidem ēm̄ album non mentitur. si au-
tem hoc album aut aliud mentitur. Tercio autē p̄mūnūm
et consequentii accidentia quib⁹ insunt propria. Dico autē
ut motus et magnitudo accidūt sensibili⁹. circa que est ma-
xime iam decipi. Scđm sensum motus aut ab actu factus
differt a sensu qui ab his trib⁹ sensib⁹s. Et primus quidem
presentis sensus verus. Alij autē presentis et absentis erunt
vtiqz falsi. Et maxime cum procul sit sensibile. Si quidem
igitur nihil aliud habet que dicta sunt nisi fantasia. hoc autē
est quod dictum est. Fantasia utiqz erit motus a sensu fm ac-
tum factus. Quoniam autē visus maxime sensus est. et no-
men a lumine accepit. qm̄ sine lumine non est videre. Et quo-
niam immanent et similes sunt sensib⁹. multa fm ipsos ope-
rantur animalia. Alia quidem quia non habent intellectum
ut bestie. Alia vero ex velamēto intellectus. aliquādo passio-
ne aut egritudine aut somno. ut homines. De fantasia qui-
dem igit̄ qd est et ppter quid dictū sit in tantum

Querit vtrū fantasía sit sensus intellectus vel opinio.

Arguit p̄mo q̄ sic. quia quidqd est in nobis p̄mēs ad cognitōnem
reducit ad sensum vel intellectū. sed fantasía est in nobis p̄mēs ad cogni-
tionē et nō p̄tinet ad intellectū. q̄ ad sensuz. et p̄ sequens est sensus. Se-
cūdo sic. dī scđo ph̄sicoz q̄ intelligētē credere est incōueniēs. et ibi capi⁹ in-
telligentia. p̄ fantasía qd nō recte fieret nisi esset intellectus. Tercio sic.
scire est rem p̄ cām cognoscere. sed qnqz p̄ fantasiam p̄phendim⁹ rē p̄cām
ut qnqz p̄ fantasiam gladij fantasiam interfec̄tōem. Quarto opinio ē
alſensus rōnis ad vnā p̄tē p̄tradictōis cū formidine de oposito. sed hoc
p̄uenit fantasie. ergo est opinio. In opositū est ph̄s in littera

Sciendū p̄mō q̄ postqz ph̄us ostendit q̄ fantasía non
est opinio. P̄sequenter inq̄rit qd sit fantasía. et cuj sit ostensum q̄ intelligere
est aliud a sentire. et q̄ opinio p̄tinet ad intellectū et fantasía ad sensuz. conse-
quēter determinat de fantasía inquirendo quid est. et postea determinabit
de intellectū et opinione. et in alijs libris sequētib⁹ de alijs sensib⁹ interiorib⁹

Liber secundus

Sciendum secundo. qd cū fantasia sit sūm quām aliqz fantasias nobis apparet. vt ydolum vel similitudo alicuius rei particularis. vñ detur qd fantasia sit de numero habitu vel potentiarum cognituarum quibus vnum distinguitur ab alio. vt verum a falso. quia aliquid apparet non est aliud qd cognoscere verum a falso. sed quatuor potentie vel actus quibz verum a falso discernit. scilicet sensus intellectus scientia et opinio. capiendo tamen intellectū p cognitione pncipioꝝ et sensum p actu potentie cognitiae sensitiae.

Conclusio prima. fantasia non est sensus nec sensus in potentia nec sensus in actu. Primum patet duplī. qd sensu existente in potentia nihil nobis apparet. sed in fantasia semper nobis aliquid apparet. Secundo sensus in potentia semper adest aīali. non autem fantasias. cum non semper nobis aliquid apparet. ergo et hic capitur fantasias p actu fantasias. Secundū. probatur quadrupliciter. pmo qd sentire in actu puenit omnibz brutis. sed fantasias non puenit omnibz brutis. qd formice apes et vermes non habent fantasiam et est sermo de fantasias determinata qd hz organū determinatū ubi retinetur spēs sensibiliū abeūtibz sensibiliibz. Sed ptra argueret. qd p dicit animalia sunt prudentia. vt p ex suis operibz. qd prouident sibi de futuris. ḡ habent fantasiam determinatā. Rūdetur qd illa aīalia solū operantur quadā naturali inclinatōe. et nō qd habeant fantasias determinatā distinctā a sensu. nihil enim fantasiant nisi dum mouētur a sensibili. et qd uis operantur ppter finem quasi. puidendo de futuro. hoc tñ non est qd habeant precognitionem futuri. sed qd imaginantur actus p̄sentes qui ordinantur ad finem et magis operantur ex naturali inclinatōe qd ex apprehensione. Secunda rō. sensus sum actum semper sunt veri. qd sensus circa sensibile non decipiunt. sed fantasias semper sunt false. igit̄ et. Tercia rō. cū aliquid sentimus in actu habemus certitudinem de ipso. sed cū aliquid fantasiamur dicim⁹ qd hoc nobis videat et susimus incerti. Quarta rō. dormientibz sepe inest fantasias. et eis nō inest sensus in actu. ergo fantasias nō est sensus in actu.

Secunda conclusio. fantasias non est intellectus vel scientia. Pater. qd intellectus et scia semper sunt veroꝝ. fantasias vero est quicqz veroꝝ et quandoqz falsorum.

Tertia conclusio. fantasias nō est opinio. Patet primo. qd ad opinionem semper sequitur fides. sed illa nō semper sequitur ad fantasias. cum in brutis nō sit fides. tñ in eis reperiuntur fantasias. Secundo. quicqz hñt opinionez hñt rōnem p quā sit p̄suatio et fides. sed nulla bestia hz rōnem et tñ aliquid habent fantasias. ḡ fantasias nō est opinio.

Quarta conclusio. fantasias nō est qd ppositū ex sensu et opinione. Patet qd multotiens habem⁹ sensum fallsum et verā opinionē. sicut sol sūm sensum apparet bipedalis cōstitutatis. et tñ rōne credimus ipm eē maioriē tota terra. ḡ fantasias non est qd ppositū ex sensu et opinione. et sic habet quid non sit fantasias.

Dubitat qd est fantasias. Rūdet qd est moꝝ factus a sensu

De anima.

Si in actu. et iste motus est a sensu in actu. ideo sensus est sensui. cum omne agere
agat subiecte. Nam illud quod mouet eo quod mouet causat motum silem motui quod
mouet. Quod motus fantasie non potest esse sine sensu.

Dubitatur secundo. cum fantasia sit motus a sensu qualiter fantasia
potest esse falsa sensu existente vero. **D**uo dubio sciendu[m] quod licet sensus
circum propria sensibilitate raro deficiat sicut potentiae naturales non deficiunt a propositis
propter operariis nisi raro. tamen sensus circum sensibilitate continua et per accidens sepe decipi-
tur. quod iudicium de ipsis variis si in diversas casas. **T**unc rursum quod fantasia potest esse
falsa sensu existente vero. quod motus fantasie est factus a sensu. et est effectus
eius. Et effectus est debilior sua causa et quanto plus elongata est per modum agere tanto mi-
nus habet de virtute eius. ideo licet motus fantasie qui sit a sensu propriis sensibili-
tate ut in pluribus sit vera in presentia sensibilis. tamen in absentia potest esse falsus. etiam in presentia
est in absentia ipsorum.

Dubitatur tertio. a quo sumitur nomine fantasie. Rursum quod phantasma
grece est idem quod lux latine. Nam venit phantasma quod est apparicio vel illuminatio
vnde veterius dicitur fantasie.

Dubitatur quarto. quod est anima agere et patiuntur per fantasiam.
Rursum quod fantasie manet ab eius sensibili in actu. ideo sicut sensus in ac-
tu mouet appetitum in potentia sensibilis. ita fantasie in absentia. propter hanc animam
multa operari fantasiam. et hoc pertinet quoniam deest intellectus quod non corri-
git cognitorem fantasie. ideo non habet intellectum agere fantasiam. et quoniam
habet dum non habet intellectum velutum quod pertinet tripli. quod quoniam intellectus est ve-
latus ex forti passione quod obnubilat intellectum ut in continente. quoniam non ex insi-
firmitate. ut in freneticis. quoniam autem in somno ut in dormientibus. Ita de cau-
sis fantasie pugnat intellectus. et tunc habet per sequitur operari fantasie.

Ad rationes autem oppositum Ad primam dicitur quod fantasie persequitur ac-
tum sensus. sed tamen non est sensus. **A**d secundam dicitur quod ibi capitur intelligenter per ima-
ginem vel fantasiam quod non dum perbauerat perh[ab]it intellectum esse distinctum a fan-
tasie et sensu. **A**d tertiam dicitur quod per fantasiam per accidens pertinet intelligere effec-
tum per causam. quoniam apprehensione sensitiva. sed non est per discursum rationis quod
pertinet ad scienciam. **A**d quartam dicitur quod fantasie non est assensus rationis. sed est mo-
tus factus a sensu. et sic est finis huius secundi de anima.

Recapitulatio huius scđi libri de anima in quo determinatus
est de anima generali ad subiectum eius et quantum ad potentias vegetativas et sensitivas.
Quae sunt quatuor tractatae. Primo determinatur de anima secundum se totam et quantum
ad eius subiectum. In scđo primo de potentia vegetativa. In scđo de sensib[us] ex-
terioribus. Et in quarto de sensib[us] interioribus. secundum ibi (quod est de alimento)
Tertium ibi (determinatis autem de his) Quartum ibi (quod autem non sit sensus) Qui
mus tractare habet tria capitula. In primo perh[ab]it investigat communem definitiōem animae.
In scđo includit propriam definitiōem eius quod per appropriari cuiuslibet animae. ibi (Quoniam
autem) In tertio ostendit qualiter predicta definitio de appropriari diversis per-
bus animae enumerando potentias anime et ostendendo qualiter distinguit di-
uersos gradus viuentium. ibi (Potentiaz quoniam anime)

Liber secundus

Secundus tractatus continet duo capitula. In primo phus ostendit que operationes pertinet anime vegetative. In secundo determinat de alijs mento quod est obiectum anime vegetative, et quo se habet ad operatōes anime vegetative, et quo sum illas operationes definitur potentie anime vegetative. ibi (Qm autem que habent potentie.) Tercius tractatus continet septem capitula. In primo phus ostendit quod omnis sensus est in potentia passiva, et quomodo habet reduci ad actum. In secundo determinat de sensib⁹ in communis in speciali de sensib⁹ et de sensu visus. ibi (Dicendum autem) In tertio determinat de sensibili et sensu auditus. ibi (Nūc autem p̄mū) In quarto de sensibili et sensu olfactu. ibi (de odore autem) In quinto de gustabili et gustu. ibi (gustabile autem) In sexto de tangibili et tactu. ibi (tāgibile autem) In septimo de sensib⁹ in communis quod omnis sensus est susceptus specierum sine materia. ibi (Oportet autem universaliter) Quintus tractatus continet quatuor capitula. In primo phus ostendit qualiter sunt in quinq⁹ exteriores et qualiter in animali requiritur pluralitas sensuum. In secundo probat quod preter quinq⁹ sensus exteriores sit ponendus sensus communis. propter duas operationes sensus que non possunt fieri ab aliquo sensu particulari. In tertio ostendit quod intelligere differt a sentire et intellectus a sensu. et similiter opinio sequens intellectus et fantasia que consequitur actum sensus. In quarto ostendit quid non est et quid est fantasia. Secundum ibi (Quoniam autem sentimus) Tercium ibi (Quoniam autem duab⁹ differentijs. Quartū ibi (De eo autem quod est intelligere

Finitur Secundus liber de Anima.

Sequitur Tercius liber de Anima